

4

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΤΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

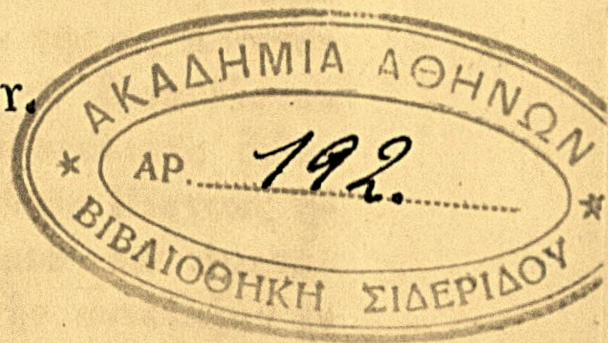
ΚΑΙ
ΠΕΡΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ,

Συγγραφεῖσα μὲν Ῥωσσιστὶ, καὶ τὸ τέταρτον ἐκδοθεῖσα
τῷ 1844 ἔτει ἐν Πετροπόλει,
ἐξελληνισθεῖσα δὲ κατὰ τὸ 1855 ὑπὸ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ,

Συνταγματάρχου τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ Στρατοῦ
τῆς Ἑλλάδος,
ἐκδίδεται νῦν ὑπὸ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ Θ. ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 420.)

1859

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΤΗΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΙ

ΠΕΡΙ ΑΠΙΣΤΟΤΗΤΑΣ

Συγγραμμάτων Πρωτοκλήτου, καὶ τῶν τῶν ἐξουσιαστικῶν

τῶν 1584 ἐπιτομῶν Ἡεροκλέους,

ἐπιτομῶν τῶν 1655 ἐπιτομῶν

A. Vasiliadis

Ἐκδόσεις τῆς Ἐκκλησίας

ΕΝ ΛΟΝΙΝΩ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΟΜΙΣΚΟΝ Χ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

(Πλάτ. τῆς Πόλεως, ἀριθ. 429)

1889

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ.

Φίλτατοι ὁμογενεῖς καὶ ἀδελφοί.

Ἐρχομαι νῦν, μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἀποπλήρωσιν τῆς Ἀληθείας τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῆς ὑποσχεθέντος παραρτήματος, νὰ προσφέρω ὑμῖν καὶ ἕτερον σπουδαιότατον σύγγραμμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ βᾶσις καὶ τὸ θεμέλιον τῆς εἰς Χριστὸν λατρείας ἡμῶν, τὴν ἐρμηνείαν, λέγω, τοῦ θεοπνεύστου Συμβόλου, τῆς συνοπτικῆς ταύτης Ἀποστολικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου καὶ μόνης ἀληθοῦς Πίστεως ἡμῶν. Τὸ Σύμβολον τοῦτο ἐστὶν ἡ στερεὰ καὶ ἀμετάτρεπτος ὁμολογία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἣν συνέταξαν ἐν τῇ πρώτῃ οἰκουμενικῇ ἐν Νικαίᾳ ἀνεπλήρωσαν δὲ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρᾳ Συνόδῳ οἱ θεοφόροι Πατέρες καὶ Ἱεράρχαι τῆς Οἰκουμένης, καὶ παρέδωκαν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπὶ τῷ αὐστηροτάτῳ ὄρω, ἵνα μηδεὶς τολμήσῃ προσθῆναι αὐτῇ ἢ ἀφαιρῆν τι ἐξ αὐτῆς· ἣν ἐνέκριναν πᾶσαι αἱ οἰκουμενικαὶ καὶ τοπικαὶ Σύνοδοι, καὶ ἦν ἅπαντες οἱ λαοὶ ὁμοφύχως παρεδέχθησαν, καὶ οὕτω μέχρι τοῦ δεκάτου περίπου αἰῶνος ἐν καὶ μόνον ὑπῆρχε παγκόσμιον Σύμβολον Πίστεως παντὸς τοῦ Χρι-

στιανικοῦ πληρώματος. Μάλιστα δὲ ὅτε τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος « καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ » δόγμα ἐξετάθη ἐκ τῆς Ἰσπανίας (α) εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐκεῖθεν καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν, τὴν ὑπὸ τῶν ὀπλων τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὑποταγεῖσαν, μὴ δυνάμενον ὁμῶς νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἣν περιεφρούρει ἡ Ὁρθοδοξία τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας τῆς Ῥώμης καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ παρεκάλει τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν Γ'. ὅπως ἐξαλείψῃ τὴν διαφωνίαν ταύτην εἰσάγων τὴν Ἰσπανικὴν προσθήκην, ὁ Εὐσεβέστατος οὗτος Πάπας, εἰ καὶ ἀνηγόρευσε αὐτὸν Αὐτοκράτορα, ἀπεκρίθη εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Καίσαρος. « Ἄγνοῶ ἐὰν καλῶς » ἢ κακῶς ἔπραξαν οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες, παραλείψαντες » τὴν λέξιν ταύτην, δηλαδή « καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ » δὲν » δύναμαι δὲ νὰ βεβαιώσω, ὅτι αὐτοὶ δὲν κατενόουν ταύτην οὕτω καλῶς, ὅσον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ οὐ μόνον » δὲν τολμῶ νὰ προτιμήσω ἐμαυτὸν ἐκείνων, ἀλλ' οὐδέ » κἂν νὰ παραβληθῶ πρὸς αὐτούς. Ὅσον ἀγαθὴ καὶ ἂν » ὑπάρχει ἡ πρόθεσις ἡμῶν, πρέπει νὰ φοβώμεθα μήπως ἀπομακρυνόμενοι τῆς ἀρχαίας διδασκαλίας, οἰήσεως ἕνεκα, παραβλάψωμεν τὰ ἀφ' ἑαυτῶν καλῶς » ἤδη κείμενα· διότι οἱ Πατέρες, ἀπαγορεύσαντες πᾶσαν » προσθήκην ἐν τῷ Συμβόλῳ οὐδεμίαν διάκρισιν καλῆς » ἢ κακῆς προσθέσεως ἐποιήσαντο, ἀλλ' ἀπηγόρευσαν » ἀπλῶς, μὴ συγχωρήσαντες μάλιστα μηδὲ τὸ ἐξετάζειν τίνος ἕνεκα αὐτοὶ οὕτως ἔπραξαν. » Πρὸς μείζο-

(α) Ἦς οἱ πατέρες μὴ ἐμβατεύσαντες εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ βαθυτάτου τούτου δόγματος καὶ ἀποπλανηθέντες, ἐθέσπισαν νὰ ὁμολογῶσιν οὕτω πως, προσθέντες τὸ νέον τοῦτο δόγμα κατὰ τὴν Η'. ἑκατονταετηρίδα εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Σύμβολον, ἐναντίον αὐστηρᾶς συνοδικῆς ἐντολῆς, χωρὶς κἂν νὰ δηλώσωσι περὶ τούτου πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ.

να δὲ προφύλαξιν τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Πάπας ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγίου Πέτρου, δύο ἀργυρᾶς πλάκας, ἐφ' ὧν ἐχαράχθη τὸ Σύμβολον Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ, Ἄλλὰ φεῦ! τὸ Σύμβολον τοῦτο, πρὸς μέγα δυστύχημα τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνοθεύθη, διὰ παραλόγων καινοτομιῶν ὑπὸ τῆς Δύσεως, ἣτις ἀποστατήσασα κατὰ ἐωσφορικὸν πειρασμὸν ἀπὸ τῆς θείας ἀληθείας ἕνεκα τῆς ἀλαζονικῆς φιλαρχίας καὶ ὑπεροψίας τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης, διωκόντων τὴν κοσμικὴν κυριαρχίαν καὶ οὐχὶ τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπέφερε τὸ σχίσμα τῆς οἰκουμενικῆς Ὁρθοδοξίας.

Προσφέρω λοιπὸν ὑμῖν ἀδελφοὶ ἐρμηνείαν τοῦ Συμβόλου, ὅπερ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῆς ἄνω ῥηθείσης Ἀληθείας τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, διηρημένον πολὺ εὐστόχως εἰς δώδεκα ἄρθρα, ἐξηγεῖ σαφέστατα ἐν ἑκαστῷ τούτων ἰδιαιτέρως καὶ εὐκρινῶς, δίδων τοὺς ἀποχρῶντας λόγους διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς διαλαμβανόμενα, οὕτω πως, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία μένει, ὅτι τὸ Ἱερὸν Σύμβολον τοῦτο εἶναι θεόπνευστον καὶ ὑπάρχει ἀληθεστάτη καὶ ὀρθοτάτη ὁμολογία τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, Πίστεως ἣτις προήγαγε καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν Ῥωσσίαν εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ μεγαλείου εἰς ὃν εὐρίσκεται ἤδη, γενομένη οὕτω θεία συνάρσει πράγματι προστάτρια εἰληκρινῆς καὶ φυσικῆ καὶ ὑπέρμαχος σταθερὰ καὶ εὐγνώμων τῆς Ὁρθοδοξίας τε καὶ τοῦ ἐνδόξου καὶ εὐγενοῦς Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ σωτήριο φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐν ᾧ ἡ Δύσις ἢ τὰ πάντα εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν ὀφείλουσα, ποτίζει ἡμᾶς ἀντὶ τοῦ μάννα χολῆν.

Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως εἶναι ἀχώριστον ἀπὸ τῆς ψυχῆς παντός ὀρθοδόξου, ἣν δὲ πρὸ πάντων ἀχώριστον ἀπὸ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τοῦ περικλεοῦς καὶ μεγάλου Νικολάου τοῦ Α΄. τοῦ Χριστιανικωτάτου τούτου Μονάρ-

χου καὶ ἥρωος, ὅστις φεῦ! κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος πρὸς παγκόσμιον θλίψιν ἀφηρέθη αἴφνης ἀφ' ἡμῶν καὶ μετέστη εἰς οὐρανοὺς, ἀφήσας λύπην ἀνεκφραστον καὶ ἀνεξάλειπτον καὶ πένθος αἰώνιον εἰς ἅπαν τὸ πλήρωμα τῶν Ὁρθοδόξων. Ὁ μέγας οὗτος καὶ περιφανέστατος τῆς Ὁρθοδοξίας ἥρωος καὶ ὑπέρμαχος, ὁ γινώσκων καὶ κατανοῶν τὰ πάντα ἐντελέσματα, προέφερε πολλάκις αὐτὸ ἐπ' ἐκκλησίας μεγάλη τῆ φωνῇ, τέλος δὲ καὶ κατ' αὐτὰς ἐτι τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου Αὐτοῦ, ὅτε ἐκπληρώσας ἅπαντα τὰ καθήκοντα τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ ἀπεχωρίσθη ἀπὸ πάσης κοσμικῆς φροντίδος, καταλείπων αὐτὰς τε καὶ τὸν θρόνον εἰς τὸν παμφίλτατον Υἱὸν καὶ διαδόχον Αὐτοῦ, τὸν νῦν πανευκλεῶς Βασιλεύοντα Ἀλέξανδρον τὸν Β', ἐπανελάβεν ὀλόκληρον τὸ ἴδιον Σύμβολον μετ' ἐγκαρδίου κατανύξεως καὶ χριστιανικῆς μετανοίας, ἀποδείξας τοιοῦτοτρόπως, ὅτι παραδίδει τὸ πνεῦμα διαμένων πιστὸς εἰς τὰ ἱερά δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τοῦ ἱεροῦ λοιπὸν Συμβόλου τῆς ἡμετέρας ἀνωμήτου Πίστεως, ὅπερ προσεφέρθη μετὰ τῶν συγχαριτηρίων εὐχῶν καὶ ἀσπασμοῦ τῆς Πατρικῆς δεξιᾶς μετ' ἄκρου σεβασμοῦ γονυκλιτῶς καὶ ὑπὸ τῆς νῦν μεγαλοφυοῦς καὶ περιβλέπτου Αὐτοκρατορίσεως τῆς ἁγίας Ῥωσσίας Μαρίας, τῷ Ἀοιδίμῳ Αὐτοκράτορι καὶ Μεγάλῳ Νικολάῳ, ἐπισήμως τε καὶ χαρηέντως ἀπαγγελλόμενον εἰς καθαρὰν Ῥωσικὴν γλῶσσαν ὡς δῶρον πολυτιμότατον τὴν 6 Δεκεμβρίου 1841 ἔτους, (ἡμέραν τῆς πρώτης μετὰ τοὺς ἐνδόξους Αὐτῆς γάμους μετὰ τοῦ Διαδόχου τοῦ θρόνου, νῦν δ' εὐκλεοῦς Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β. ἐπετείου ἑορτῆς Αὐτοῦ,) κατὰ τὸ Χριστιανικὸν ἔθος τοῦ δωρεῖν τοὺς ἑορτάζοντας τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου αὐτῶν, καὶ ὅπερ ὁ Σεβαστὸς Πατὴρ τοῦ Λαμπροτάτου καὶ Εὐσεβεστάτου Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, δεχθεὶς εὐμενέστατα καὶ

ὡς πάντων τῶν δώρων πολυτιμότερον, ἀνεσήκωσε τὴν εὐφροσύναν Βασιλόνυμφον, ἐνηγκαλίσθη Αὐτὴν καὶ προσκολλήσας τὴν καρδίαν Αὐτῆς εἰς τὴν Πατρικὴν Αὐτοῦ καρδίαν, κατεφίλησεν ἀβρῶς τὰ ἱερὰ χεῖλη, τὰ προσφέροντα αὐτὸ μετὰ τοσαύτης Χριστιανικῆς κατανύξεως, εὐσεβείας καὶ πεποιθήσεως, καὶ εὐχαριστήσας αὐτὴν ἐγκαρδίως εἶπε, Σὺ τέκνον μου ἀγαπητόν εἶσαι ἢ προσφιλεστάτη τῇ καρδίᾳ μου θυγάτηρ, Σὺ εἶσαι ἡ ἐλπίς τῶν προσδοκιῶν μου, Σὺ ἡ εὐδαιμονία μου! ὦ πόσον εὐφρῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐδώρησάς με σήμερον πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ οἴκου μου καὶ τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου καὶ θαυματουργοῦ τοῦ Ἁγίου Πάτρωνός μου, πόσον δὲ τὸ πολυτιμότερόν σου τοῦτο δῶρον ἐπέπλησε τὴν ψυχὴν μου δὲν δύναμαι οὔτε κἄν νὰ Σοὶ τὸ ἐκφράσω. Διὸ καὶ εὐχαριστῶν σε ἐγκαρδίως δίδω Σοὶ τὴν ἐξ ὅλης ψυχῆς Πατρικὴν εὐχὴν μου, εὐελπίς ὅτι θέλεις γέιναι φιλόστοργος Μήτηρ τοῦ Ὁρθοδόξου Κράτους Σου. Τοῦ Ἱεροῦ λέγω Συμβόλου τούτου παραδίδω καὶ ἀφιερῶ ὑμῖν σήμερον, φίλτατοι ὁμογενεῖς καὶ ἀδελφοί, τὴν σπουδαιότητα καὶ βασιμωτάτην ἐρμηνείαν, κατὰ δύναμιν καλῶς εἰς τὴν ἡμετέραν Ἑλληνικὴν φωνὴν ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ μεθερμηνευθεῖσαν, ὅπως πᾶς Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς δύναται βαθύτερον νὰ ἐγκύψῃ εἰς τοὺς ἀμετατρέπτους λόγους τοῦ Ἱεροῦ τούτου Συμβόλου, καὶ ἐν πεποιθήσει νὰ ὁμολογῇ αὐτὸ, ὑπὲρ τῆς ἀπὸ τῶν ζιζανίων τηρήσεως καὶ προφυλάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς ἡμῶν Πίστεως, ὑπὲρ τῆς τοσαῦται θυσίαι καὶ τοσαῦτα θύματα ἐγένοντο, ὑπὲρ τῆς Πατέρες ἀγιώτατοι καὶ Ἱεράρχαι σοφώτατοι ἠγωνίσθησαν παντὶ σθένει καὶ ἔτι καὶ νῦν ἀγωνίζονται, ὑπὲρ τῆς τέλους ὀλόκληρον τὸ ἡμέτερον Ἑλληνικὸν ἔθνος δι' αἰώνων καρτεροψύχως καὶ γενναίως ἀντέστη καὶ ὑπέμεινε καὶ εἰσέτι ἀνθίσταται καὶ ὑπομένει παντοῖα δεινὰ, βασανιστήρια, ἀτιμώσεις καὶ κακώσεις, βαδίζον πάντο-

τε ἀτρομήτως εἰς τὸν θεῖον σκοπὸν· διότι πρὸς τὴν Πίστιν κατέφυγεν ὁ Ἑλληνισμὸς, διὰ τῆς Πίστεως διεσώθη καὶ εἰς Πίστιν ἐλπίζει τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Σὺν τῇ ἐρμηνείᾳ ταύτῃ προσφέρω ὑμῖν, φίλτατοι ἀδελφοί, καὶ τὴν περὶ Ἱερατικῆς Λειτουργίας ἐξήγησιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν ἐπιστολῶν, ἐκδοθεισῶν τὸ 1851, καθότι ἐν αὐταῖς ἐγένετο λόγος περὶ μόνης τῆς Ἀρχιερατικῆς, ὃ δὲ σοφὸς Συγγραφεὺς αὐτῶν ἐνόμισε καταλληλότερον νὰ προσθέσῃ τὴν ἐξήγησιν ταύτην παρὰ τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἵνα συνδέσῃ οὕτως ἀμφοτέρω εἰς ἓν τεῦχος ὅπερ καὶ φυσικώτατόν ἐστι καὶ ἡ χρῆσις ἐντελεστέρα ἀποβαίνει. Μετέφρασα δὲ καὶ ταύτην προθύμως, ἵνα προσφέρω τοῖς ἀγαθοῖς ὁμογενέσι καὶ ἀδελφοῖς Χριστιανοῖς τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν πλέον πάσης ἄλλης ἐπιθυμῶ καὶ νομίζω τιμιωτέραν, καθ' ὅσον ὁ ἀληθῶς εὐσεβὴς ἔχει πᾶν τὸ ἀγαθὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ δύναται διὰ τούτων νὰ γίνεταί ὠφελιμώτατος τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Ὅθεν φίλτατοι ἀδελφοί εἰμι εὐελπῖς, ὅτι θεωροῦντες τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν πόνων μου, θέλετε εὐμενῶς ὑποδεχθῆ καὶ τὴν ἀξίαν λόγου ταύτην προσφορὰν εἰς τεκμήριον τῆς ἀνεξαλείπτου ἀδελφικῆς ἀγάπης μου.

Ἐγραφον Ἀθήνησι τὴν 6 Δεκεμβρίου 1855.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανός, πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ ἔχη πίστιν ὀρθήν καὶ ἔργα καλά· διότι «ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται» ('Εβρ. Ι', 38.) λέγει ἡ 'Αγία Γραφή' καὶ, «ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστίν· οὕτω καὶ ἐπίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι. (Ἰάκωβ. Β'· 26.)

'Αλλ' οὗτος ὀφείλει, ἵνα ἢ τὰ ἔργα χειραγωγούσα αὕτη πίστις ὑπάρχη ἀναμάρτητος, τηρεῖν σταθερῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, «ἐποικοδομηθείσης» ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος «ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» ('Εφσ. Β'· 20.) Ἡ ἀλήθεια τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἐμαρτυρήθη ὑπὸ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ τῆς Παλαιᾶς τε καὶ Νέας Διαθήκης, διὰ τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ τῶν Συνοδικῶν θεσμῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων.

Οὔτοι, ἐν μέσῳ τῶν διωγμῶν, σταθερῶς ὁμολογοῦντες, διὰ τῶν χειλέων ὅ,τι ἐκ καρδίας ἐπίστευον, ὁμοψύχως ἐξέθεντο, ἐν τῇ πρώτῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, τὴν διδασκαλίαν τῆς

Ἀποστολικῆς πίστεως ἐν τῷ συντόμῳ Συμβόλῳ συμπληρώσαντες δὲ αὐτὸ, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδῳ, παρέδωκαν αὐτὸ τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ὡς σταθερὰν καὶ ἀμετάτρεπτον Αὐτῆς ὁμολογίαν, ἐν ἣ οὐδεμία λέξις οὔτε νὰ προσιεθῆ οὔτε ν' ἀφαιρεθῆ δύναται.

Τοιοῦτόν ἐστι τὸ ἱερὸν τοῦτο Σύμβολον.

Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βαλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Ὑιῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν. Εἰς μίαν Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Καὶ Ζωὴν τοῦ μέλλοντος Αἰῶνος. Ἀμήν.

Ἡ πρώτη λέξις τοῦ Συμβόλου « Πιστεύω », δεικνύει ἤδη, ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ ἐκτεθειμένα θεῖα δόγματα εἰσὶν ἀνώτερα τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, καὶ δύνανται κατανοηθῆναι διὰ μόνης τῆς πίστεως, ἥτις, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, » ἐστὶν ἐλπίζομένων ὑπόστασις πραγμάτων ἔλεγχος οὐ

» βλεπομένων· χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεσιῆσαι τῷ
» Θεῷ· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι
» ἐστὶ καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται, »
(Ἑβρ. ΙΑ'. 1, 6.)

Μέγα τὸ τῆς πίστεως ἀξίωμα. (Κατήχ. Κυρίλ Ἱεροσ. Ε'.
12.) Ἡ πίστις οὐ μόνον τῶν θείων πραγμάτων ἀρχή
ἐστίν, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τελούμενα τῇ πίστε
τελεῖται. Πίστι καὶ γεωργία συνίσταται, ὁ γὰρ μὴ πιστεύων
λήψεται καρποφορίαν, οὐχ ὑπομένει τοὺς καμάτους. Πίστι
θαλαττεύοντες ἄνθρωποι, μικροτάτῳ ξύλῳ πιστεύσαντες, τὴν
ἄστατον τῶν κυμάτων φορὰν τοῦ στερρότατου στοιχείου τῆς
γῆς αὐτίκα θαλάττονται. Ἄν κατὰ πίστιν τοίνυν συνέστηκε
τὰ πλεῖστα τῶν ἀνθρώπων, πόσον μᾶλλον τὰ πνευματικά;
— Ἡ πίστις ἐστὶν ὀφθαλμὸς πάσης συνειδήσεως φωτιστικός,
συνέσεως ἐμποικητικός. Τὸ γὰρ τῆς πίστεως ὄνομα ἔν μὲν ἐστὶ
κατὰ τὴν προσηγορίαν, διχῆ δὲ διαιρεῖται. Ἔστι μὲν
γὰρ ἓν εἶδος τῆς πίστεως, τὸ δογματικὸν, συγκατάθε-
σιν τῆς ψυχῆς ἔχον περὶ τοῦ δέ τινος, καὶ ὠφελεῖ
τὴν ψυχὴν ὡς φησι Κύριος, « Ὁ ἀκούων τὸν λόγον μου
καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον. » (Ἰωάν.
ἔ. 24) Τὸ ἕτερον δὲ εἶδος τῆς πίστεως ἐστὶν ἡ ἐνεργοῦσα πίστις,
ὅταν αὐτῆσ' ὀδοματικὴ μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ ἄν-
θρωπον ἐνεργητικὴ, ἀποκαλυπτομένη διὰ πράξεων καὶ θαυ-
μάτων· « Διότι ἐὰν ἔχητε πίστιν », λέγει ὁ Κύριος, « ὡς κόκ-
» κων σινάπεως καὶ ἐρείτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν
» ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν. » (Ματθ.
ΙΖ'. 20.)

Ἄλλ' ἡ πίστις, ὡς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ὁμο-
λογίᾳ πρέπει νὰ ᾔηται μόνη ἢ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας παραδι-
δομένη καὶ ἐκ τῆς Γραφῆς ὀχυρομένη. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντες
δύνανται αὐτὴν ἀναγινώσκειν καὶ κατανοεῖν, τούτου ἕνεκα εἰς

δώδεκα σύντομα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου προτίθεται ἐκάστη ἔπασα ἢ διδασκαλία τῆς πίστεως, συντεθεῖσα ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

**Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα ποιη-
τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀο-
ράτων.**

Ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ μεγάλη γνῶσις τὸ τὴν ἀγνωσίαν ὁμολογεῖν. (Ἀγ. Κυρίλλου Ἱεροσ. Κατηχ. σ'. 3, 6, 7.) Ὁμιλοῦντες δὲ περὶ Θεοῦ, δὲν ὀφείλομεν ἄρα πρὸ παντός ἄλλου νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἄγνοιαν ἡμῶν; Ὅταν ὁ ἄνθρωπος, ἔχων τὴν ψυχὴν, δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ἐντελῶς τοὺς χαρακτῆρας αὐτῆς τί δύναται ἐξαιρεῖν περὶ τοῦ ὄντος τοῦ δωρήσαντος αὐτῷ τὴν ψυχὴν; Αὐτάρκες ἡμῖν εἰς εὐσέβειάν ἐστι τοῦτο μόνον τὸ εἰδέναί, ὅτι Θεὸν ἔχομεν, Θεὸν ἓνα, αἰεὶ ὄντα, ὁμοιον αἰεὶ ἑαυτῷ ὄντα, ἄναρχον, πανάγαθον, παντεκόπτην, πανάγιον, δικαιοτάτον, τελειότατον, «Θεὸν ὃν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε.» (Ἰωάν. Α'. 18).

Οὐκ ἀφῆκε μέντοι ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν παντελεῖ ἀγνωσίᾳ. (Θεολογ. Ἰωάν. Δαρμσκ. βιβλ. Α'. κεφ. α' καὶ β'.) πᾶσι γὰρ ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι Θεὸν ὑπ' αὐτοῦ φυσικῶς ἐγκατέσπαρται, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κτίσις, καὶ ἡ ταύτης συνοχὴ τε καὶ κυβέρνησις τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας ἀνακηρύττει φύσεως. «Πνεῦμα ὁ Θεός.» (Ἰωάν. Δ'. 24.) Εἰ καὶ ἀδύνατον νὰ ἴδωμεν τὴν οὐσίαν Αὐτοῦ διὰ σωματικῶν ὀφθαλμῶν· δυνατόν ὁμως ν' ἀναβῶμεν ἐκ τῶν θείων ἔργων εἰς θεωρίαν τῆς Παντοδυναμίας αὐτοῦ· διότι ὅσον μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν

κτισμάτων, ἀνυψοῖ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τότε μᾶλλον θεωρεῖ τὸν ποιητὴν αὐτῶν.

Χρὴ οὖν τὸν περὶ Θεοῦ λέγειν ἢ ἀκούειν βουλόμενον, σαφῶς εἰδέναι ὡς οὐδὲ πάντα ἄρρητα, οὐδὲ πάντα ῥητὰ τὰ τῆς Θεολογίας τὰ τε τῆς οἰκονομίας· οὔτε πάντα ἄγνωστα, οὔτε πάντα γνωστά· ἕτερον δὲ ἐστὶ τὸ γνωστὸν καὶ ἕτερον τὸ ῥητὸν ὡςπερ ἄλλο τὸ λαλεῖν καὶ ἄλλο τὸ γινώσκειν. — Αὐτὸς ὡς πάντα εἰδὼς τὸ συμφέρον ἐκάττω προηλεγμένος, ὡςπερ συνέφερον ἡμῖν γινῶναι, ἀπεκάλυψεν ὅπερ δὲ οὐκ ἐδυνάμεθα εἶρεῖν ἀπεσιωπήσῃ. Ταῦτα ἡμεῖς στέργωμεν καὶ ἐν αὐτοῖς μείνωμεν, μὴ με ταίροντες ὄρια αἰώνια, μηδὲ ὑπερβαίνοντες τὴν θεῖαν παρὰδρασην, ἣν αὐτὰς ἐρανέρωτεν ἡμεῖς, κατὰ τὸ ἐφικτὸν, πρότερον δ' αὖ τῶν πατριάρχων, τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν· ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ Πάντα ταῖνον τὰ περὶ Αὐτοῦ προηδεδωμένα ἡμῖν διὰ τε τοῦ Νόμου, καὶ προφητῶν, καὶ Ἀποστόλων, καὶ Εὐαγγελιστῶν, δεχόμεθα καὶ γινώσκομεν καὶ σεβόμεθα, οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐπιζητοῦντες.

Ἡ θεῖα ἀποκάλυψις, διὰ τοῦ βάθους τῶν μυστηρίων αὐτῆς, ὑπερβαίνουσα πάντα δημιουργηθέντα νοῦν, ἀναγγέλλει ἡμῖν ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ἡγούσα μία οὐσία, καὶ ὅτι ἐν τρισὶν ὑποστάσει γινωρίζεται τε καὶ ἐστίν. Τούτου ἕνεκα καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ἐνθα λέγεται περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ Θεοῦ, οὗτος καλεῖται «Πατήρ,» ἵνα ἡμεῖς κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς οὐ μόνον πιστεύωμεν εἰς ἕνα Θεόν, ἀλλὰ συνάμωμ δαμολογήσωμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Πατήρ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐπέμφθη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον· «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.» (Ἰωαν. Α'. 18.) «ὅτι οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱόν, εἰμὴ ὁ Πατήρ

οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰμὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὃ ἐὰν
 »βούλει ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψει.» (Ματθ. ΙΑ΄. 27.) »Οὕτω καὶ
 τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς εἶδεν, εἰμὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.» (Α΄
 Κορινθ. Β΄ 41)

Ἐκ τῆς οὐρανόθεν ταύτης πηγῆς, διὰ τῆς πίστεως ἐντλοῦσα
 τὴν γνῶσιν ἢ καθόλου Ἐκκλησία, συμφώνως τῇ πα-
 ραγγελίᾳ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους αὐτοῦ
 »πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες
 αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 »Ἁγίου Πνεύματος.» (Ματθ. ΚΗ΄ 19) κηρύττει τὸν Θεὸν
 Πατέρα, τὸν Θεὸν Υἱὸν, καὶ τὸν Θεὸν Πνεῦμα Ἅγιον, Τριάδα
 ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον· Πατέρα ἄναρχον, ὅστις πρὸ πάν-
 των τῶν αἰώνων ἀκαταλήπτως γενεῖ τὸν Υἱὸν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ
 Οὐσίας, καὶ ἐκπορεύει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον Υἱὸν γεννηθέντα
 ἐκ τοῦ Πατρὸς, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ ὁμοούσιον αὐ-
 τῷ, καὶ Πνεῦμα Ἅγιον ἀπ' αἰῶνος ἐκπορευόμενον παρὰ
 τοῦ Πατρὸς· ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ,
 ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς
 ἐν εἰσί. (Α΄. Ἰωάν. 4. 7)

Οὕτως ἐδιδάχθημεν ἀπ' αὐτῆς τῆς αἰωνίου ἀληθείας (ὁρ-
 θόδοξος ὁμολογικὴ ἀπόκρισις 6.) τοῦ Ἰησοῦ Σωτῆρος ἡμῶν·
 οὕτω παρελάβομεν παρὰ τῶν Ἁγίων Αὐτοῦ Ἀποστόλων
 οὕτω καὶ οὐχὶ ἄλλως, ἐδίδαξαν, παρέδωκαν καὶ ἐκύρωσαν αἱ
 Οἰκουμενικαὶ καὶ τοπικαὶ Σύνοδοι καὶ οἱ διδασκαλοὶ τῆς Ἐκ-
 κλησίας· τοῦτ' αὐτὸ τηρεῖ καὶ ἡ Καθολικὴ Ὁρθόδοξος ἡμῶν
 Ἐκκλησία. Ὑπὲρ τῆς πίστεως ταύτης οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες
 ἔχυσαν τὸ αἷμα αὐτῶν, καὶ προετοίμασαν τὴν θάνατον τῆς πα-
 ρούσης ζωῆς. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν πιστεύειν ἐξ ὅλης ἡμῶν
 τῆς καρδίας, ἄνευ ἀμφιβολίας, καὶ νὰ φυλάττωμεν τὴν πί-
 στιν ταύτην σταθερῶς, καὶ ἀμετατρέπτως, μάλιστα δὲ χρεῖας
 ταχούσης καὶ νὰ ἀποθάνωμεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀπολαύ-

σωμεν τὴν σωτηρίαν, σὺν τῇ συνδριμῇ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν ἔργων.

Οὐδεμία ἐρμηνεῖα δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἀκατάληπτον μυστήριον τῆς ὑπεραγίας Τριάδος· διότι τὸ ἄπειρον τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, φυσικῶς ἀχώριστον εἰς τὰ ὄρια τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα περὶ τοῦ ἀνάρχου τῆς Θεότητος, ὑπερβαίνει τὴν γνῶσιν τοῦ πλάσματος τοῦ ἔχοντος ἀρχήν. Ἡ δὲ περὶ τῆς ἀλιασίας ἰδέα κατανοεῖται εὐκολώτερον ὑπὸ τῆς ψυχῆς, διότι ἡ χλιασία ἐστὶ κληροδότημα αὐτῆς. Δι' οὐδεμίαν ἐπίσης συγκρίσεως δυνάμεθα νὰ προσπλησιάσωμεν πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος. Νὰ συγκρίνωμεν ταύτην μετὰ τοῦ Ἡλίου, τοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σώματος ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιχέοντος τὰς ἀκτίνες τοῦ ἐν αὐτῷ ἐνυπάρχοντος φωτός, σὺν τῇ θερμότητι αὐτοῦ;—ἀλλ' ἡ ἀσθενὴς αὕτη σύγκρισις οὐκ ἀνθέξει ἀπέναντι τοῦ μεγάλου τοῦ Θεοῦ, ὅστις αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· «Τίμι μὲ ὁμοιώσατε; ἢ μετὰ τίνος συγκρίνετε; (Ἡσυχίας ΜΣΓ'. 5) Ἐἴπωμεν κίλλιον, σὺν τῷ Ἀποστόλῳ, «Λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ.» (Β'. Κορινθ. Ι'. 1)

Τὸ μυστήριον τοῦτο κινωνούμενον ἡμῖν σήμερον, κατὰ Θεῖαν εὐσπλαγχνίαν, κατ' αὐτὴν τὴν εἰσοδὸν ἡμῶν εἰς τὸν κόσμον, ἐνεφκνίζετο μακρόθεν ὡσανεὶ προηωνιζόμενον καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ· διότι κατ' αὐτὴν ἤδη τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου λέγει ὁ Θεός· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. (Γενεσ. Α'. 26) καὶ «Ἴδοὺ Ἀδάμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» (Γενεσ. Γ'. 22.) Καὶ ὁ Προφήτης Δαυὶδ ψάλλει ἐν τοῖς ψαλμοῖς αὐτοῦ τὴν κοσμογονίαν· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.» (Ψαλμ. ΔΒ'. 6.) Ὁ δὲ Προφήτης Ἡσυχίας ὁρᾷ καὶ ἀκούει τοῦ ἀγγέλου κειραγότας ἐ-

τερος πρὸς ἕτερον καὶ λέγοντας· Ἅγιος, Ἅγιος Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πάσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ.» (Ἡσ. ΣΤ'. 3.)

Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα, ἡ Ὑποστάσεις (Ὁρθόδ. ὁμολο. ἀπόκρ. ΙΒ'. ΙΓ'.) ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτουσι ἐν αὐτῇ ἰδιότητι προσωπικᾶς καὶ οὐσιώδεις. Αἱ προσωπικαὶ εἰσὶν ἐκεῖναι, δι' ὧν τὸ ἓν οὕτω διαφέρει τοῦ ἑτέρου, ὥστε τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οὐ δύναται εἶναι καὶ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ, ἢ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι ὁ Πατὴρ παρ' οὐδενὸς ἐγεννήθη· ὁ δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς· καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπροσέεται ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνάρχως. Αἱ δὲ οὐσιώδεις ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἐξ ἑαυτοῦ ἰδίας τῷ Πατρὶ, τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ὡς ἐρξῆς· τὸ εἶναι αἰδιος, ἀναρχος, τέλειος καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ λέξις «παντοκράτωρ», ἐτέθη ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως ἀμέσως μετὰ τὴν λέξιν Πατέρα, διότι αὕτη ἐκφράζει ἀκριβέστερον τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν οὕτως ὀνομάζει ἐν τῇ Ἀποκαλύψει· «Εγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ Παντοκράτωρ.» (Ἀποκάλ. Α'. 8.)

Ἡ καταμέτρησης ἀπασῶν τῶν τοῦ Θεοῦ ἰδιοτήτων (Κατηχ. Μ. Φ. σελ. 22) εἶναι ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, διότι δὲν ὑπάρχει τελειότης, ἧς νὰ μὴ ἦναι αὐτός ἡ πηγή. Μένει μόνον εἰς ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν αὐτῷ, ὅπερ σημαίνει, νὰ ἔχωμεν ζωηρὰν τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἰδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν, ὡσπερ εἶδομεν αὐτὸν, καὶ νὰ παραδεχώμεθα τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ψαλμοῦ· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός· ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ» (Ψαλμ. ιε'. 8).

Ὁ παντοκράτωρ Θεός, ὁ τὰ πάντα δι' ἑαυτοῦ πληρῶν καὶ

Αὐτός, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἕκτος πάντος ὑπάρχων, καλεῖται προσέτι ἐν τῷ Συμβόλῳ «Ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· διότι Αὐτὸς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ πᾶν, ἐκ τῆς ἀφθονίας τῆς χάριτος, ὥσπερ μὴ ἐυαρστούμενος εἰς τὴν ἰδίαν μακαριότητα, καὶ ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῆς ζωοποιῦ ἀγάπης, χαρίζων τὴν ζωὴν καὶ εἰς ἄλλους, πρὸς θεωρίαν τῆς δόξης καὶ ἀπόλαυσιν τῆς χάριτος Αὐτοῦ.

Ἄπαντα ἡ δημιουργία, συγκρινομένη πρὸς τὸν Ποιητὴν αὐτῆς (Θεολογ. Δογμασκ. Β', κεφ. γ'.) ὅστις δὲν περιεγράφη οὔτε ἐν χρόνῳ οὔτε ἐν τόπῳ, ἐστὶν ὕλική, καίτοι συνισταμένη ἐκ τοῦ κόσμου ὄρατοῦ τε καὶ ἀοράτου, πνευματικοῦ τε καὶ αἰσθητοῦ· ὁ δὲ ἀόρατος οὗτος κόσμος τῶν ἀσωμάτων Πνευμάτων, περὶ ὧν ἐλέχθη· «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς Αὐτοῦ πυρὸς φλόγα,» (Ψαλμ. ΡΓ', 4.) ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς· «ὅτε κέγεννήθησαν ἄστρα, ἤνεσάν Με φωνῇ μεγάλη πάντες Ἄγγελοι Μου» (Ἰώβ. ΛΗ', 6,7.)

Οἱ Ἄγγελοι, τουτέστιν ἀγγελιαφόροι τοῦ Θεοῦ, Πνεύματα ἀγαθὰ, νοερά, αὐτεξούσια καὶ ἰσχυρὰ, ἀθάνατα κατὰ τὴν τοῦ Ποιητοῦ χάριν, παρ' οὗ ἐτάχθησαν, πέμπονται εἰς τὸν ὄρατὸν κόσμον πρὸς φύλαξιν ἀνθρώπων τε καὶ ἔθνῶν· «ὁ Ἵψιστος ἐστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν Ἄγγελων.» (Δευτερ. ΛΒ', 8.) καὶ ἕκαστος ἡμῶν, κατ' εὐπλαγχρίαν τοῦ Ποιητοῦ, ἔχει τὸν οὐράνιον ἑαυτοῦ χειραγωγόν· «οἱ Ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς» εἶπεν ὁ Σωτὴρ περὶ τῶν παιδῶν, «διὰ πάντος βλέπεται τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς Μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» (Ματθ. ΙΗ', 10.) Ἡ δὲ τήρησις τῆς νηπιακῆς ἀθωότητος ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχει καὶ πιστὸν ἐχέγγυον τῆς παρ' ἡμῖν διαμονῆς τοῦ Ἀγγέλου Φύλακος, ὃν ὀφείλομεν ἐπικαλεῖσθαι πρὸς βοήθειαν ἡμῶν.

Ἄλλὰ τὰ πνεύματα ταῦτα, καίτοι τεθέντα ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας βαθμίδος τῆς δημιουργίας, δὲν ἦσαν ὁμῶς ἀπηλλαγμένα

μεταβολῆς. ὡς καὶ ἅπαντα ἢ κτίσις καὶ προικισμένα αὐτεξουσίῳ βουλήσει, (Θεολογ. Δαμασκ. βιβλ. Β', κεφ. δ'.) ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἀπορασιστικὴν αὐτῆς δοκιμασίαν, ἅπαξ καὶ διαπαντός, ἢ διατηρηθέντα ἐν τῇ ἀγιωσύνῃ ἢ ἐκπεσόντα ἄνευ μετανοίας. Διότι ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁ θάνατος, τοῦτο τοῖς Ἄγγελοις ἢ ἀσωμάτῳ πνεύματι ἢ πτώσις· μετὰ γὰρ τὴν ἐκπτώσιν οὐκ ἐστὶν αὐτοῖς μετάνοια, ὡσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν θάνατον.

Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι καὶ Ἀρχαὶ, Ἐξουσίαι, Δυνάμεις καὶ Κυριότητες, Θρόνοι, Χερουβίμ καὶ Σεραφίμ, — τοιαῦται εἰσὶν αἱ μυστηριώδεις ὀνομασίαι τῆς οὐρανίου ταύτης Ἱεραρχίας, ἐξαχθεῖσαι ἐκ τῶν λόγων τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἐκ τούτων τῶν Ἀγγελικῶν Δυνάμεων (Θεολογ. Δαμασκ. βιβλ. Β', κεφ. 4.) ὁ Πρωτοστάτης τῆς περιγεῖου τάξεως, Ἐωσφόροι, ὀνόματι καὶ λάμπει, καὶ τῆς γῆς τὴν φυλακὴν ἐγχειρισθεὶς παρὰ Θεοῦ, φύσει πονηρὸς γεγονώς, ἀλλὰ ἀγαθὸς ὢν, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ γενόμενος, (ὡς πᾶσα κτίσις τοῦ ἀγαθοῦ Δημιουργοῦ ἀγαθὴ ἐστίν,) καὶ μηδόλως ἐν ἑαυτῷ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ κακίας ἐσχηκώς ἔχνος, μὴ ἐνέγκας τὸν τε φωτισμὸν, τὴν τε τιμὴν, ἣν αὐτῷ ὁ Δημιουργὸς ἐδώρησατο, αὐτεξουσίῳ προαιρέσει ἐτρέπη ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν, καὶ ἐπῆρθη κατὰ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸ Θεοῦ ἀντάραι αὐτῷ βουληθεὶς· καὶ πρῶτος, ἀποστάς τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῷ κακῷ ἐγένετο, οὐδὲ γὰρ ἕτερόν ἐστι τὸ κακὸν, εἰμὴ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις· ὡσπερ καὶ τὸ σκότος τοῦ φωτός ἐστι στέρησις. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν φῶς ἐστὶ νοητόν· ὁμοίως καὶ τὸ κακὸν, σκότος ἐστὶ νοητόν. Φῶς οὖν κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ ἀγαθὸς γεγονώς, καὶ γὰρ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν, αὐτεξουσίῳ θελήματι σκότος ἐγένετο. Ὁ Ἐωσφόρος παρεξέτρέπη καὶ ἐγένετο Σατανᾶς εἴτε Διάβολος, τουτέστιν ἀντίδικος καὶ συκοφάντης, συναπεσπίαθη

δὲ καὶ ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ συνέπεσε πλῆθος ἄπειρον τῶν ὑπ' αὐτῷ τεταγμένων Ἀγγέλων. Τῆς αὐτῆς τοιγαροῦν φύσεως τοῖς Ἀγγέλοις ὑπάρχοντες, κακοὶ γέγονασι τὰν προαίρεσιν, ἐκουσίως ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸ κακόν, καὶ ἐκ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἀληθείας πρὸς τὸ σκότος καὶ τὸ ψεῦδος ἐκκλίναντες.

«Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.» (Λουκ. Ι', 18), εἶπεν ὁ Σωτήρ. «Ἐκεῖνος ἀθροποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλή τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ» (τοῦ ψεύδους) (Ἰωάν. Η'. 44.)

Ἀλλὰ δελεάζων πρὸς τὸ κακόν ὡς διάβολος, οὗτος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν οὐδὲ ἰσχὺν κατὰ τινος, εἰμὴ ὅτε οἰκεία βουλήσῃ παραδίδοται τις αὐτῷ, καὶ ὅτε ἐκ τοῦ Θεοῦ, πρὸς δοκιμασίαν ἡμῶν, συγχωρεῖται προσκαίρως ἔμπεισιν ταῖς πλάναις αὐτοῦ, ὡς τοῦτο ἐγένετο τῷ Ἰώβ. Κατὰ δὲ τῶν γοητεύσεων αὐτῶν ἀδιαλείπτως προφυλάττει ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. «Νήψατε, γρηγορήσατε, ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη» (Α'. Πέτρ. Ε', 8.)

Μετὰ τὸν ἀόρατον κόσμον ἐδημιουργήθη ὁ ὄρατος, διὰ λόγου τοῦ Κυρίου (Κατ. Μ. Φ. σελ. 27.) καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς· τῇ δευτέρᾳ τὸ στερέωμα, ἦτοι τὸν ὀρώμενον οὐρανόν· τῇ τρίτῃ τὰ καταγγῶια τῶν ὑδάτων ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ξηρὰν καὶ τὰ φυτὰ· τῇ τετάρτῃ τὸν ἥλιον, τὴν Σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας· τῇ πέμπτῃ τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ πτηνὰ· τῇ ἕκτῃ τὰ τετράποδα ζῶα τὰ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ τέλος τὸν ἄνθρωπον· καὶ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ· ὅθεν ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἐ-

4.

τε ἀτρομήτως εἰς τὸν θεῖον σκοπὸν· διότι πρὸς τὴν Πίστιν κατέφυγεν ὁ Ἑλληνισμὸς, διὰ τῆς Πίστεως διεσώθη καὶ εἰς Πίστιν ἐλπίζει τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Σὺν τῇ ἐρμηνείᾳ ταύτῃ προσφέρω ὑμῖν, φίλτατοι ἀδελφοί, καὶ τὴν περὶ Ἱερατικῆς Λειτουργίας ἐξήγησιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν ἐπιστολῶν, ἐκδοθεισῶν τὸ 1851, καθότι ἐν αὐταῖς ἐγένετο λόγος περὶ μόνης τῆς Ἀρχιερατικῆς, ὃ δὲ σοφὸς Συγγραφεὺς αὐτῶν ἐνόμισε καταλληλότερον νὰ προσθήσῃ τὴν ἐξήγησιν ταύτην παρὰ τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἵνα συνδέσῃ οὕτως ἀμφοτέρα εἰς ἓν τεῦχος ὃπερ καὶ φυσικώτατόν ἐστι καὶ ἡ χρῆσις ἐντελεστέρα ἀποβαίνει. Μετέφρασα δὲ καὶ ταύτην προθύμως, ἵνα προσφέρω τοῖς ἀγαθοῖς ὁμογενέσι καὶ ἀδελφοῖς Χριστιανοῖς τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν πλέον πάσης ἄλλης ἐπιθυμῶ καὶ νομίζω τιμιωτέραν, καθ' ὅσον ὁ ἀληθῶς εὐσεβὴς ἔχει πᾶν τὸ ἀγαθὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ δύναται διὰ τούτων νὰ γίνεταί ὠφελιμώτατος τῇ κοινωσίᾳ καὶ τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Ὅθεν φίλτατοι ἀδελφοί εἰμι εὐελπῖς, ὅτι θεωροῦντες τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν πόνων μου, θέλετε εὐμενῶς ὑποδεχθῆ καὶ τὴν ἀξίαν λόγου ταύτην προσφορὰν εἰς τεκμήριον τῆς ἀνεξαλείπτου ἀδελφικῆς ἀγάπης μου.

Ἐγγραφον Ἀθήνησι τὴν 6 Δεκεμβρίου 1855.

Ἐποίησε δὲ αὐτὸν φύσει ἀναμάρτητον, καὶ θελήσει αὐτεξούσιον· ἀναμάρτητον δέ φημι οὐχ ὡς μὴ ἐπιδεχόμενον ἁμαρτίαν· μόνον γὰρ τὸ θεῖον ἁμαρτίας ἐστὶν ἀνεπίδεκτον· ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῇ φύσει τὸ ἁμαρτάνειν ἔχοντα, ἐν τῇ προαιρέσει δὲ μᾶλλον· ἤτοι ἐξουσίαν ἔχοντα μένειν, καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ, τῇ Θεῖα συνεργούμενον χάριτι. Ὡσαύτως καὶ τρέπεσθαι ἐκ τοῦ καλοῦ, καὶ ἐν τῷ κακῷ γίνεσθαι, τοῦ Θεοῦ παραχωροῦντος τὸ αὐτεξούσιον· οὐκ ἀρετὴ γὰρ τὸ βίᾳ γινόμενον· ἡ δὲ νοερά οὐσία ὤφειλε, διὰ δοκιμασίας, τελειοποιῆσαι τὴν βούλησιν αὐτοῦ, διευθύνουσα αὐτὴν κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ κατάσταση τῆς ἀθωότητος (Ὁρθοδ. ὁμολ. ἀπόκρ. 23.) ἢ τοῦ ἀναμαρτήτου εἶναι διττὴ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐκούσιος ἀποχὴ ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ὅταν ὁ ἄνθρωπος, κατ' ἰδίαν προαίρεσιν, ἀπέχη αὐτῶν, γνωρίσας ἐκ πείρας τὸ κακόν· ἢ ἄγνοια τοῦ κακοῦ, ὅταν οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐδοκίμασεν εἰσέτι αὐτὸ, ἐνεκα ἀνηλικιότητος, ἢ ἄλλων τινῶν αἰτιῶν. Ἡ ἀθωότης ἢ τὸ ἀναμάρτητον ἐν τῷ Ἀδὰμ ἦτο τοῦ εἴδους τούτου, ἐνούμενη μετὰ πλήρους τελειότητος, διανοίας τε καὶ θελήσεως. Ἐν μὲν τῇ διανοίᾳ ἐμπεριείχετο πᾶσα γνῶσις καὶ ἐπιστήμη, ἐν δὲ τῇ θελήσει πᾶσα εὐθύτης καὶ χρηστότης· διότι ὁ Ἀδὰμ ἐγίνωσκε τὸν Θεὸν ἐντελέστατα, καθ' ὅσον ἦν τότε συγκεχωρημένον καὶ ἀναγκαῖον, διὸ καὶ ἐγίνωσκεν οὗτος ἅπαντα δι' αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ὅταν ὁ Θεὸς ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀδὰμ ἅπαντα τὰ ἄψυχα ζῶα, οὗτος ἐκάλεσεν ἕκαστον δι' ὀνόματος ἀναγνωρίζων τὴν φύσιν αὐτῶν, οὐχὶ διὰ τινος ἐπιστήμης, ἀλλ' ἰδίως διότι ἐσυλλογίζετο καὶ ἐσκέπτετο περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν θέλησιν, αὕτη πάντοτε ὑπέκειτο τῇ διανοίᾳ, εἰ καὶ ἀείποτε ἐλευθέρα ἦν.

Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἐπίσης βοηθὸν τῷ Ἀδὰμ. (Κατ. Μ. Φ. σελ. 27, 28.) πλάσας ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ γυναῖκα, ἵνα ἅπαν

ἄπορον ἦν. (Δαμτκ. Θεολ. βιβλ. Γ', κεφ. Α'.) — Ὁ ἄνθρωπος ἔπεσεν ἐκ τῆς ἀλαζονικῆς φαντασίας νὰ ἐξομοιωθῇ τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεὸς ἀνήγαγεν αὐτὸν, καταβάς αὐτὸς μάλιστα μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης ἐξομοιώσεως. Καί πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τοῦ γένους τῶν θνητῶν Ἐκεῖνος, ὅστις ποτὲ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ἀπεκρίνατο τῷ Μωϋσῆ, τολμηρῶς παρακαλοῦντι νὰ φανερώσῃ αὐτῷ ἑαυτὸν· «οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται.» (Ἐξοδ. ΛΓ', 20) Οὕτως, ἐπειδὴ οὐδεὶς ζῶν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ θεωρῇ τῆς Θεότητος τὸ πρόσωπον, λαμβάνει ὁ Κύριος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα βλέποντες αὐτὸν ζῶμεν. Ὅτε δὲ ἠθέλησε νὰ φανῇ τοῖς Ἀποστόλοις ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ, ἐν τινι μόνον δόξῃ, φωτίσας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τότε ἔπεσον οὗτοι χυμαί ἐκ τοῦ φόβου· — τίς δὲ ἠδύνατο ἀναβλέψαι ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἐὰν αὕτη ἀπεκαλύπτετο κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐξαγορᾶς, ὡς φανήσεται κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Διὸ λέγει εἰς τῶν μαρτύρων τῆς μεταμορφώσεως, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐνθεωσάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας·» (Ἰωάν. Α', 14.) τὸ δὲ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀναπτύσσει ἡμῖν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς σαρκώσεως.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

Ἀλλὰ θαυμάζεις τὸ γινόμενον; (Κατηχ. ΙΒ', 32.) λέγει ὁ Ἅγιος Κύριλος Ἱεροσολύμων, ἐθαύμαζε τοῦτο καὶ αὐτὴ

Θεῷ, καὶ ἡ κατάλυσις τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀμοιβαίας ἀρμονίας τῆς διττῆς αὐτοῦ φύσεως. «Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον,» λέγει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, «ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, ἀίχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας» (Ῥωμ. Ζ', 24) Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη πάλη ἦν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς αἰσθανόμεθα, ἀποδεικνύει πρὸ παντός τὸ ἀσθενές καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ τοῦτο ἀποκαλύπτεται διὰ τοῦτου, ὅτι ἡμεῖς συνεχῶς πράττομεν, οὐχὶ ὅ,τι θέλομεν καὶ ὅ,τι ἀναγνωρίζομεν, ἀλλ' ὅ,τι ἡμεῖς αὐτοὶ νομίζομεν διὰ κακόν, ἀνυψούμενοι μὲν διὰ τῆς ιδέας πρὸς τὸν οὐρανόν, διὰ δὲ τῶν αἰσθημάτων ἔρποντες πρὸς τὴν γῆν.

Ὁ Διάβολος ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ὄφρατος, τοῦ φρονιμωτέρου πάντων τῶν ζώων ἐξηπάτησε τὴν Εὐάν, φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, ἐμπνεύσας αὐτῇ τὴν ὑπερήφανον ιδέαν νὰ ἐξομοιωθῇ τῷ Θεῷ ὡς πρὸς τὸ γινώσκειν (Γεν. Γ', 5), διότι ἡ ἀλαζονεὶα ἦτο οὔτιον καὶ τῆς ιδίας τοῦ διαβόλου πτώσεως. Ὁ Ἄδὰμ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τῆς γυναικὸς, καὶ ἐκ τῆς παρακοῆς τοῦ νόμου ἐνέπεσεν εἰς ἁμαρτίαν «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ.» (Α', Ἰωάν. Γ', 4) «τὰ δὲ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος» (Ῥωμ. 5', 23.)

Διττὸς ὁ θάνατος ὑπάρχει (Κατ. Μ. Φ. 86 σελ.) σωματικὸς μὲν, ὅποταν τὸ σῶμα στερῆται τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐξωογόνει αὐτό. Πνευματικὸς δὲ, ὅποταν ἡ ψυχὴ στερῆται τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐξωογόνει αὐτὴν δι' ἀνωτέρας πνευματικῆς ζωῆς· διότι καὶ ἡ ψυχὴ ἀποθνήσκει, οὐχὶ μὲν καθὼς τὸ διαλυόμενον σῶμα, ἀλλὰ στερουμένη τοῦ νεεροῦ φωτός καὶ τῆς μακαριότητος, δὲν ἐξοντοῦται, ἀλλὰ μένει ἐν σκότει, ἐν θλίψει καὶ πάσχει.

Ἐν μόνῳ τῷ προσώπῳ τοῦ Ἄδὰμ ἐμολύνθη διὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἅπαν τὸ ἐξ αὐτοῦ παραχθὲν ἀνθρώπινον γένος, καθότι τὸ γεννηθὲν οὐ δύναται εἶναι τελειότερον τοῦ γεννήσαντος.

ἐκ δὲ τῆς μεμολυσμένης πηγῆς κατὰ φυσικὸν λόγον νόματα μεμολυσμένα ἀναβρύουσι. « Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου εὐλέγει ὁ Ἀπόστολος, « ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος ἐδιδήλθην, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον (Ῥωμ. έ, 12.). Διὸ καὶ « ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ ψαλμῷ ἀνακράζει· « Ἴδού γὰρ ἐν ἀνομίαις « συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. » (Ψαλ. Ν', 7.) ἡ δὲ κοινὴ αὕτη ἁμαρτία καλεῖται πρωτογενῆς ἢ προπατορικῆ.

Ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου (Ὁρθοδ. ὁμολ. ἀποκρ. 27, 30) καὶ τοι τηρήσασα τὴν ἐκανότητα τοῦ ἐπιθυμεῖν τὸ καλὸν καὶ ἀποστρέφεισθαι τὸ κακὸν, ἐγένετο ὅμως ὅτ' ἐπιρρέπης καὶ κλίνουσα πρὸς τὸ καλὸν, ὅτ' ἐκκλίνουσα μᾶλλον πρὸς τὸ κακὸν. « Διὸ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θέλησιν καὶ προαίρεσιν, λέγει ὁ μέγας Ἅγιος Βασίλειος, ἕκαστος δύναται εἶναι, ἢ σπέρμα ἁγιον ἢ τούναντίον. » Πάντα ταῦτα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνθρώπου, πλὴν οὕτως, ὥστε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἄγει αὐτὸν πρὸς τὸ καλὸν, ἀπὸ δὲ τοῦ κακοῦ ἀποστρέφει, χωρὶς ὅμως νὰ παραβιάσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ.

Πρόγνωσις, προορισμὸς καὶ πρόνοια διακρίνονται ἐν τῷ Θεῷ κατὰ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Ἡ πρόνοια ἀναφέρεται εἰς τὴν διατήρησιν τῶν κτισμάτων· ἡ δὲ πρόγνωσις καὶ ὁ προορισμὸς ἐνυπῆρχον ἐν τῷ Θεῷ καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας πάντων τῶν κτισμάτων. Τὸ μὲν πρῶτον ἐστὶ μόνον γινῶσις τοῦ μέλλοντος, τὸ δὲ δεύτερον, πρὸ αὐτοῦ ἐξαρτιώμενον, ἐστὶ προορισμὸς τοῦ ὀφείλοντος ὑπάρχειν, ἐννοεῖται τοῦ καλοῦ μόνου, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ κακοῦ· διότι ἐὰν προωρίζετο τὸ κακὸν, ἤθελεν εἶσθαι ἐναντίον τῆς φυσικῆς ιδιότητος τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγαθότητος. Καὶ οὕτω δικαίως δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι κατὰ τὴν τάξιν ἡ πρόγνωσις προηγείται ἐν τῷ Θεῷ, ταύτην ἀκολουθεῖ ὁ προ-

ορισμός, εἶτα δὲ ἡ πρόνοια περὶ τῶν κτισμάτων. Τοῦτο δ' Ἀπόστολος καθαρῶς διδάσκει ἡμᾶς λέγων· «ὅτι οὓς πρό-
γνω (Αὐτός) καὶ προώρισε· οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκά-
λεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν, οὓς δὲ ἐδικαί-
ωσεν, τούτους καὶ ἐδόξασεν» (Ῥωμ. Η', 29, 30.)

Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, (Ἐπιστ. Πατρ. τῆ 'Αγ. Συν.), ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς προώρισεν εἰς τὴν δόξαν ἐκείνους, οὓς ἐ-
ξέλεξεν ἐκ τῆς αἰωνιότητος, καὶ οὓς δὲ ἀπέβαλε παρέδωκεν
εἰς τὴν κατάκρισιν· οὐχὶ ὁμοῦς διότι ἤθελεν οὕτω, τοὺς μὲν
να δικαιώσῃ, τοὺς δὲ να καταδικάσῃ ἄνευ λόγου, καθότι τοῦτο
οὐκ ἔστιν ἴδιον τῷ Θεῷ, κοινῷ πάντων καὶ ἀπροσωπολήπτῳ
Πατρὶ, «Ὅς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνω-
σιν ἀληθείας ἔλθειν.» (Α', Τιμ. Β', 4). ἀλλ' ἐπειδὴ προείδεν,
ὅτι οἱ μὲν θέλουσι καλῶς μεταχειρίζεσθαι τὴν ἑαυτῶν ἐλευ-
θερίαν, οἱ δὲ κακῶς, διὰ τοῦτο τοὺς μὲν προώρισεν εἰς τὴν
δόξαν, τοὺς δὲ εἰς τὴν κατάκρισιν. Ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἐ-
δωρήσατο ἡμῖν τὴν χάριν, τὴν καθοδηγοῦσαν ἡμᾶς εἰς σωτη-
ρίαν, ὡσπερ τὸ φῶς, τὸ φωτίζον τοὺς πορευομένους ἐν τῇ
σκοτίᾳ· οἱ δὲ ἐπιθυμοῦντες ἐλευθέρως ὑποτάσσεσθαι αὐτῇ λαμβά-
νουσιν ἄλλην διπλῆν χάριν, ἥτις συνεργοῦσα, ἐνισχύουσα καὶ στα-
θερῶς τελειοποιοῦσα αὐτοὺς ἐν τῇ Θεῷ ἀγάπῃ, τοῦτ' ἔστιν εἰς
τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπαιτούμενα ἔργα, δικαιοῖ αὐτοὺς καὶ
προαρίζει εἰς τὴν δόξαν. Οἱ δὲ τῶναντίον, μὴ θέλοντες ἀκο-
λουθεῖν τὴν καθοδηγοῦσαν αὐτοὺς χάριν, καὶ τούτου ἕνεκα
μὴ τηροῦντες τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰσηγήσει τοῦ
σατανᾶ καταχρώμενοι τῇ δοθείσῃ αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ
ἐλευθερίᾳ, καὶ κατ' ἴδιον πταῖσμα, παραδίδονται εἰς τὴν
αἰώνιον κατάκρισιν.

Ἡ πρόνοια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἀ-
πεκαλύφθησαν ὁμοῦ κατὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δι-
καισύνη, διότι διὰ τὴν παράβασιν τοῦ νόμου, ὑπέκυψεν οὕτως

οὐκ ἔστιν, καὶ χρησιμεύει ὡς ἀρχὴ σοφίας. Κεῖραι δὲ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, ἧτοι σημεῖα τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεργείας τῆς Θείας χάριτος εἰσὶν ἐννέα, κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραΰτης, ἐγκράτεια. (Γαλατ. Ε'. 22.23.)

Περὶ πάντας οὕτω τὴν δογματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Συμβόλου περὶ ἐκάστου προσώπου τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, ἀναδοῦσωμεν σὺν τῷ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ (Στιχηρὰ Πεντηκοσταρίου)· Ἁγίος ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι' υἱοῦ, συνεργεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἁγίος ἰσχυρός, δι' οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἁγίον ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ! Ἁγίος ἀθάνατος, τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον! Τριάς Ἁγία, δόξα σοι.»

Μετὰ τὴν ὑψηλὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς περὶ τῶν ἀνθρώπων προνοίας αὐτοῦ, τὸ σύμβολον δεικνύει τὴν πίστιν ἡμῶν,

ΑΡΘΡΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Εἰς μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Διότι ὀφείλομεν ἵνα ὦμεν σταθερῶς πεπεισμένοι, ὅτι μία Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθηστος, ὅτι αὕτη ἐστὶ φύλαξ ἀπάντων τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων, ἅτινα εἰσὶν αὐτῇ ἐμπιστευόμενα παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐκτὸς αὐτῆς σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Εἰ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασία τῆς λέξεως, εἶναι μόνον συνάθροισις τῶν πιστῶν, ἡμεῖς ὅμως πιστεύομεν εἰς αὐτὴν, διότι εἶναι ἐπίσης σῶμα

Ματθ. ΙΑ', 27.) « ὁ δὲ ἀπειθῶν ἢ μὴ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν
« οὐκ ὀψεται ζῶν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν »
(Ἰωάν. Γ'. 36.)

Καὶ οὕτω, πρὸ παντός, ἡμεῖς πιστεύομεν, ὅτι οὗτος ἐστίν, « ὁ
« εἰς Κύριος, » ἀδιαίρετος ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, κατ' οὐσίαν, ὡς
Αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ. « Ὁ Πατὴρ ἐν Ἐμοὶ καὶ Ἐγὼ
« ἐν τῷ Πατρὶ. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμέν. » (Ἰωάν. ΙΔ', 10,
καὶ Γ', 30) ἐν κατ' οὐσίαν, οὐχὶ δὲ κατὰ πρόσωπον, ἐν κατ' ἰ-
ξουσίαν καὶ ἐπιθυμίαν, διότι δὲν εἶναι δύο Θεοὶ, ἀλλ' εἰς οὐ-
δέποτε Θεὸς ὁ Πατὴρ ἦν ἄνευ Θεοῦ τοῦ Υἱοῦ, διὸ καὶ ὠνο-
μάθη οὗτος « γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. » Τὸ δὲ
μυστήριον τῆς Θείας Αὐτοῦ γεννήσεως εἶναι ἀπρόσιτον εἰς τὸν
νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὸν λόγον· διότι ὁ πρὸ
αἰώνων ἀναρχὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ
Πατρὸς, καὶ οὐχὶ ὡς ὁ ἀσθενὴς ἀνθρώπινος λόγος ὁ γεννώμε-
νος προσκείμενος παρὰ τοῦ νοῦς. « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λό-
« γος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. » (Ἰωάν. Α'. 1.)
λέγει ἡ Ἀγία Γραφή· ἡμεῖς δὲ ἐμβατεύομεν μᾶλλον τοῦ
Ἐυαγγελιστοῦ;

Ὁ Αὐτὸς Ἀπόστολος ὀνομάζει ἔτι (Ὁρθοδ. ὁμολ. ἀπ. Λ Ε'.)
« τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὄντα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς
« Μονογενῆ, » (Α'. 18.) καὶ τοῦτο ἐπαναλήφθη ἐν τῷ Συμβόλῳ
συνταχθέντι ἐκ τῶν λόγων τῆς Γραφῆς· διότι εἰς μόνος ὑπάρχει
Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατ' οὐσίαν οἱ δὲ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὀνομαζό-
μενοι υἱοὶ Θεοῦ, φέρουσι τοιοῦτον ὄνομα, κατὰ χάριν τῆς
ὑιοθεσίας, ὡς πιστοὶ καὶ ἐκλεκτοί· πλὴν ἡ χάρις αὕτη δίδεται
αὐτοῖς διὰ τοῦ Μονογενοῦς, διότι « ἐκείνοις, ὅσοι ἔλαβον Αὐ-
« τήν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πι-
« στεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα Αὐτοῦ. » (Ἰωάν. Α', 12.)

Μετὰ τῶν Θείων ὀνομάτων τοῦ Κυρίου ἐτέθησαν καὶ τὰ ἀν-
θρώπινα ὀνόματα, « τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, » ἵνα διὰ τῆς ἐαθμο-

λογίας αὐτῶν τῶν ὀνομάτων ἀνυψώση ἡμᾶς πρὸς τὸ μυστήριον τῆς σαρκώσεως. Τὸ πρῶτον ὄνομα Ἰησοῦς, σημαίνει εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν Σωτήρ, καὶ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ εὐαγγελίσαντος τὴν γέννησιν Αὐτοῦ. « Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν. » (Ματθ. Α', 21.) Τὸ δεύτερον, Χριστός, σημαίνει τὸν Κεχρισμένον, καὶ ἐλήφθη καθ' ὁμοίωσιν τοῦ χρίσματος, δι' οὗ ἐχρίοντο οἱ Βασιλεῖς, Ἀρχιερεῖς καὶ Προφῆται, διότι ἅπασαι αἱ τρεῖς ἀξίαι εἰσὶν ἐξίσου τιταὶ τῷ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἐν ἀνωτέρᾳ πνευματικῇ σημασίᾳ: « Σὺ ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, » Φάλλει ὁ Δαυὶδ, « διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς Σου, ἔλαιον ἀγαλλυλίας παρὰ τοὺς μετόχους σου. » (Ψαλμ. ΜΔ', 8) Τὸ δὲ μυστηριῶδες τοῦτο χρίσμα, ὅπερ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ψαλμοῦ, δίδεται παρὰ Θεοῦ τῷ Θεῷ, ἐξηγεῖ αὐτὸς ὁ Χριστός: « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ· οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίζεσθαι πτωχοῖς ἀπέσταλέ με, ἵσασθαι τοὺς συνττριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν· ἀποστείλει τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει. » (Λουκ. Δ'. 18.) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ παρήχθη καὶ τὸ νέον ὄνομα Χριστιανός, ὅπερ ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς τοῖς πιστοῖς, διὰ στόματος τοῦ Προφήτου: « Τοῖς δὲ δουλεύουσιν ἐμοὶ κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. » (Ἠσαίας ΞΕ. 15. 16.)

Μετὰ τὰ ἀνθρώπινα ὀνόματα τοῦ Κυρίου, ἀκολουθεῖ πάλιν ἡ βεβαίωσις περὶ τῆς Θεότητος αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐπαναληφθῇ ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἀσεβὴς βλασφημία τοῦ Ἀρείου, ὅστις ἀποβάλλων τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἀνεγνώριζε μόνον μίαν ἐν Αὐτῷ ὁμοίωσιν, ὅπερ ἠνάγκασε τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον νὰ ἐκθέσῃ καθαρώτερον τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Τὸ φῶς ἐστὶ διττόν· τὸ μὲν αἰσθητόν, ὕλικόν, ὡς ὁ Ἥλιος ὁ ποιηθείς μετὰ τῆς λοιπῆς κτίσεως· τὸ

δὲ πνευματικόν, αἰώνιον, ὅπερ ἐστὶν Αὐτός ὁ Κύριος, διὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, «ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ» (Ἑβρ. Α΄. 3.) ὀνομάζεται ἐν τῷ Συμβόλῳ· «Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθεὶς, οὐ ποιηθεὶς· διότι ἄλλως δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι Οὗτος, «Ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, δι' οὗ ἅ τὰ πάντα ἐγένοντο». Ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὁμοουσίου προτείνεται ἐνταῦθα αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας· διότι καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου, ἀπαγγείλαντος τὴν γέννησιν τοῦ Λόγου, λέγεται· «Πάντα δι' Αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς Αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν», (Ἰωάν. Α΄, 3.) καὶ Αὐτός ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ· «Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος (ὁ Πατὴρ) ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ». (Ἰωάν. Ε΄, 19.) «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν (ποιηθέντα παρ' αὐτοῦ) κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα ἅς ὁ πιστεῶν εἰς Αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον», (Ἰωάν. Γ΄, 16.) ἡ δὲ πρόνοια αὐτῆ τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου ὑπάρχει ἄδυσσος τῆς ἀγαθότητος, ἀπρόσιτος τῇ συνέσει ἡμῶν· «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!» ἀνακράζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξεχνίατοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!» (Ῥωμ. ΙΑ΄, 34).

Ὅτε ὁ ἄνθρωπος, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, παρέβη τὴν ἐντολήν, (Ἄθαν. Ἀλεξανδρ. Λόγος περὶ Σαρκώσεως) καὶ ἐνέπεσεν εἰς ἁμαρτίαν, τότε στερηθεὶς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὑπέκυψεν εἰς τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον· ἀλλ' ὁ εὐσπλαγχνὸς Ποιητὴς, πλάσας αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, δὲν ἐπέτρεψεν ἐντελῶς ν' ἀφανισθῇ ἡ εἰκὼν Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὴν πολυτρόπως, ἄχρις οὗ τέλος ἀπέστειλεν Ἐκείνον, ὃς ἐστὶν

αἰώνιος εἰκὼν τῆς οὐσίας Αὐτοῦ, ὅπως πάλιν ἐντυπώσῃ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ὁμοίωσιν Αὐτοῦ, ἀπολεσθεῖσαν καρ' αὐτοῖς καὶ μεταδώσῃ νέαν ζωὴν πρὸς ἐξόντωσιν τῆς ἐν αὐτοῖς ἀρχῆς τοῦ θανάτου, τουτέστι τῆς ἀμαρτίας· διότι ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰκόνα τῆς Θεότητος ἐν τῷ πετόντι ἀνθρώπῳ καὶ ἐσωτερικῶς ἀναπλάσῃ αὐτόν, κατὰ τὴν πρώτην ὁμοίωσιν, μόνον ὁ Πλάστης ἠδύνατο, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὑπαρξίν ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ. — Διὸ καὶ ἅπασι αἱ σωτήριοι φανερώσεις τῆς περὶ τοῦ κόσμου τούτου προνοίας τοῦ Θεοῦ, προηγηθεῖσαι τῆς λυτρώσεως, ἦσαν μόνον σημεῖα τοῦ μέλλοντος μεγάλου συμβάντος, τουτέστι, τῆς πλησιεστέρας κοινωνίας τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς ἣν ὁ κόσμος ὤφειλε πρωϊαίτερον νὰ εἰοιμασθῇ.

Ὁ Ἀδάμ, ἐκβληθεὶς τοῦ Παραδείτου, ἤρξατο τὴν ἐπίγειον αὐτοῦ μετανάστευσιν μετ' ἐλπίδος· ὅτι τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς, τουτέστιν ὁ μέλλων Υἱὸς τῆς Παρθένου, συντρίψει τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφιδος (Γέν. κεφ. Γ', 15.) τὸν διάβολον τὸν ἐξαπατήσαντα τοὺς ἀνθρώπους. Ὅτε δὲ ἐξεπληρώθη τὸ πρῶτον μέτρον τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν, τῶν ἐπενεγκόντων τὸν παγκόσμιον κατακλυσμὸν, καὶ ὅτε ὁ Νῶε μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ κατώκησε πάλιν τὴν γῆν, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ, οἱ ἕνεκα τῆς ἀλαζονείας αὐτῶν καταβληθέντες διὰ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, διεσκορπίζοντο, τότε ἐξελέξατο ὁ Κύριος ἓνα λαὸν, ἵνα ἐν αὐτῷ, διὰ τῆς βχθμιαίας παραδόσεως, διαφυλάξῃ τὴν ἀληθῆ ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ, μετὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς μελλούσης σωτηρίας. Τῷ δὲ Ἀβραάμ, γενάρχη τῶν Ἑβραίων, ἐδόθη ὑπόσχεσις, ὅτι «ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ πάντα τὰ ἔσθθη τῆς γῆς». (Γέν. ΚΒ', 18.) καὶ διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰσαὰκ, ἀπὸ τῆς προβεβηκυίας Σάρρας, ἐδέχθη αὐτῷ, ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνωτέρα πῆς φύσεως, διὰ δὲ τῆς ἐ-

κουσίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ προσφορᾶς εἰς θυσίαν προειωνίσθη ἡ μέλλουσα διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου θυσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐκ τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ ἐπληθύνθη ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων, καὶ ἦν δοῦλος ἐν Αἰγύπτῳ, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Φαραῶ, ἄχρις οὗ ἐφάνη ὁ ἐλευθερωτὴς Μωϋσῆς, ὡσπερ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἦν δοῦλον ὑπὸ τὴν γοητείαν τοῦ διαβόλου μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Μωϋσῆς ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ τὸν νόμον παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐχειραγῶγει τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὰς ἐρήμους, μετ' ἀδικλείπτων θαυμάτων, ἵνα ριζώσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὁ νόμος, ὅστις ἦν ὁ παιδαγωγὸς, ὁ χειραγωγῶν πρὸς Χριστὸν, καθὼς αἱ συστηθεῖσαι θυσίαι καὶ ἅπαντα ἡ μυστηριώδης Ἱερὰ ἀκολουθία, ἦσαν αὐτοῦ προεικονίσματα. Τοῦ Χριστοῦ σύμβολον καὶ ἡ Κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τηροῦσα τὰς πλάκας τοῦ νόμου καὶ πεπιστευμένη τὸ ἐχέγγυον τῆς σωτηρίας. Ὁ Μωϋσῆς, παρὰ τῇ εἰσόδῳ ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, παρεχώρησεν Ἰησοῦ τῷ Ναυῆ νὰ διέλθῃ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ καὶ προανήγγειλεν αὐτοῖς τὸν ἀληθῆ Ἰησοῦν. « Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ, ἀναστήσει ὑμῖν Κύριος » ὁ Θεός, αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα λαλήσει ὑμῖν· καὶ ὁ ἄνθρωπος (ἐκεῖνος) ὅς ἐάν μὴ ἀκούσῃ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὅσα ἐάν λαλήσει ἐπὶ τῷ ὀνοματί μου ὁ Προφήτης, Ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ.» (Δευτερ. ΙΗ', 18 19.)

Οἱ Κριταὶ διεύθυνον τὸν Ἰσραὴλ, ἀνάως ἐμπίπτοντα εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, καὶ τούτου ἕνεκα εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν· ἀλλὰ καθ' ἑκάστην πρὸς τὸς Θεὸν ἐπίκλησιν τῶν πατέρων αὐτοῦ, ἠλευθεροῦτο. Οἱ βασιλεῖς κατέλαβον τὴν θέσιν τῶν Κριτῶν, καὶ τῷ Δαυίδ, τῷ ἐκλεχθέντι διὰ εὐσέβειαν αὐτοῦ, ὑπεσχέθη ὁ Θεός· « καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ, καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα.» (Β'.

τερος πρὸς ἕτερον καὶ λέγοντας· Ἅγιος, Ἅγιος Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πάσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ.» (Ἡσ. ΣΤ'. 3.)

Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα, ἡ Ὑποστάσεις (Ὁρθόδ. ὁμολο. ἀπόκρ. ΙΒ'. ΙΓ'.) ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτουσι ἐν αὐτῇ ἰδιότητι προσωπικῆς καὶ οὐσιώδεις. Αἱ προσωπικαὶ εἰσὶν ἐκεῖναι, δι' ὧν τὸ ἓν οὕτω διαφέρει τοῦ ἑτέρου, ὥστε τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οὐ δύναται εἶναι καὶ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ, ἢ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι ὁ Πατὴρ παρ' οὐδενὸς ἐγεννήθη· ὁ δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς· καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπροσέεται ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνάρχως. Αἱ δὲ οὐσιώδεις ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἐξ ἑαυτοῦ ἰδίαι τῷ Πατρὶ, τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ὡς ἐρξῆς· τὸ εἶναι αἰδιος, ἀναρχος, τέλειος καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ λέξις «παντοκράτωρ», ἐτέθη ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως ἀμέσως μετὰ τὴν λέξιν Πατέρα, διότι αὕτη ἐκφράζει ἀκριβέστερον τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν οὕτως ὀνομάζει ἐν τῇ Ἀποκαλύψει· «Εγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὁ ὢ καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ Παντοκράτωρ.» (Ἀποκάλ. Α'. 8.)

Ἡ καταμέτρησης ἀπασῶν τῶν τοῦ Θεοῦ ἰδιοτήτων (Κατηχ. Μ. Φ. σελ. 22) εἶναι ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, διότι δὲν ὑπάρχει τελειότης, ἧς νὰ μὴ ἦναι αὐτός ἡ πηγή. Μένει μόνον εἰς ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν αὐτῷ, ὅπερ σημαίνει, νὰ ἔχωμεν ζωηρὰν τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἰδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν, ὡσπερ εἶδομεν αὐτὸν, καὶ νὰ παραδεχώμεθα τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ψαλμοῦ· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός· ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ» (Ψαλμ. ιε'. 8).

Ὁ παντοκράτωρ Θεός, ὁ τὰ πάντα δι' ἑαυτοῦ πληρῶν καὶ

»τίς διηγήσεται; (Ἡσαΐας ΝΓ', 4, 5, 6, 7 καὶ 8.) Ἄλλ' ὁ Ἡσαΐας μὴ δυνάμενος ἐξηγήσαι τὴν θείαν γενεάν ἐλεγεν ὁμῶς περὶ τῆς μυστηριώδους γεννήσεως. « Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ » Ἐμμανουήλ· ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον· μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. » (Ἡσαΐας. Ζ', 14.) καὶ κατωτέρω· « ὅτι παιδίον ἐγενήθη ἡμῖν, υἱός, καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλήs Ἄγγελος, θαυμαστόs, σύμβουλος, ἰσχυρός, Θεός, ἐξουσιαστήs, ἀρχῶν νεῖρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. » (Θ', 6.)

Οὕτως ἀνήγγειλεν ὁ Ἡσαΐας πρὸ ὀκτακοσίων ἐτῶν, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Προφήτης Ἰερεμίας. « Οὗτος ὁ Θεός ἡμῶν, οὗ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ αὐτοῦ, μετὰ τοῦτο ἐπὶ γῆs ὤφθη, καὶ ἐν ἀνθρώποιs συνανεστράφη. (Βαρούχ. Γ', 37, 38.) Ὁ Ἰεζεκιήλ εἶδεν, ἐν μορφῇ ἀνθρώπου, τὸ ὁμοίωμα τῆs δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκτεταμένον πεδίον νεκρῶν ὀστέων, ἀναζωοποιημένων ὑπὸ Πνεύματος Θεοῦ, καὶ τὸν Κύριον διερχόμενον διὰ τῶν κεκλεισμένων θυρῶν τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ Δανιὴλ προσεδώρισε μάλιστα ἀπὸ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ, ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου ἐβδομάδας (ἐτῶν) ἑπτὰ καὶ ἐβδομάδας ἐξήκοντα δύο (Θ', 25.)

« Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, » κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, (Ἐβρ. 1Β', 1, 2) « ἀφορῶντες ὡs τὸν τῆs πίστεως Ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, » θαυμάσωμεν τὸν τρόπον τῆs ἐξαγορᾶs αὐτοῦ· διότι οὐχὶ βία ἐξαρπάζει τοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὃν πάλαι διὰ τὰς ἀμαρτίας καταδουλοῦται ὁ θάνατος, τοῦτον ὁ ἀγαθὸs καὶ δίκαιος νικητὴν πάλιν πεποίηκε, καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸν ὁμοίον ἀνεσώτατο, ὅπερ

ἄπορον ἦν. (Δαμτκ. Θεολ. βιβλ. Γ', κεφ. Α'.) — Ὁ ἄνθρωπος ἔπεσεν ἐκ τῆς ἀλαζονικῆς φαντασίας νὰ ἐξομοιωθῆ τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεὸς ἀνήγαγεν αὐτὸν, καταβάς αὐτὸς μάλιστα μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης ἐξομοιώσεως. Καὶ πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τοῦ γένους τῶν θνητῶν Ἐκεῖνος, ὅστις ποτὲ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ἀπεκρίνατο τῷ Μωϋσῆ, τολμηρῶς παρακαλοῦντι νὰ φανερώσῃ αὐτῷ ἑαυτὸν· «οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται.» (Ἐξοδ. ΛΓ', 20) Οὕτως, ἐπειδὴ οὐδεὶς ζῶν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ θεωρῆ τῆς Θεότητος τὸ πρόσωπον, λαμβάνει ὁ Κύριος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα βλέποντες αὐτὸν ζῶμεν. Ὅτε δὲ ἠθέλητε νὰ φανῆ τοῖς Ἀποστόλοις ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ, ἐν τινι μόνον δόξει, φωτίσας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τότε ἔπεσον οὗτοι χυμαὶ ἐκ τοῦ φόβου· — τίς δὲ ἠδύνατο ἀναβλέψαι ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἐὰν αὕτη ἀπεκαλύπτειτο κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐξαγορᾶς, ὡς φανήσεται κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Διὸ λέγει εἰς τῶν μαρτύρων τῆς μεταμορφώσεως, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐπθεσάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.» (Ἰωάν. Α', 14.) τὸ δὲ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀναπτύσσει ἡμῖν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς σαρκώσεως.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

Ἀλλὰ θαυμάζεις τὸ γινόμενον; (Κατηχ. ΙΒ', 32.) λέγει ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ἐθαύμαζε τοῦτο καὶ αὐτὴ

ἡ γεννήσασα, Παρθένος Μαρία, ἐκ τῆς γενεᾶς Δαυὶδ, μεμνηστευμένη τῷ Ἰωσήφ. Λέγει γὰρ πρὸς τὸν εὐαγγελίζοντα Ἀρχάγγελον Γαβριήλ· « πῶς ἔσται γάρ μοι τοῦτο ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω ; ὁ δὲ Γαβριήλ φησι· Πνεῦμα Ἅγιον ἐπεπλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύνῃμις Ἵψίστου ἐπισκιάσει σοι, ἵδιότι καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ· οὐκ ἀδυνατήσῃ πρὸς τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. » Πιστεύσασα δὲ εἶπε μόνον. « ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. » (Λουκ. Α', 34, 35, 47, 38.) Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν καθαρὸν καὶ ἅγιον αὐτῆς τόκον, διότι τοιαύτη ἀναποφεύκτως ἔπρεπε νὰ ᾗται ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ μὲν τῆς Εὐχῆς ἤλθεν ὁ θάνατος, ἐκ δὲ τῆς Μαρίας ἡ ζωὴ. Οὐκ ἔστιν ἄρα θαυμαστὸν καὶ ἡ γέννησις τῆς Εὐχῆς (Κατ. Ι', 30.) ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἡ πλάσις αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ. ἐκ τοῦ χοῦς τῆς γῆς; Ὁ ψυχωθεὶς πηλὸς περιέροχεται τὴν οἰκουμένην αὐτοκινήτως, εἰσδύει εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, αἰσθάνεται, ὅτι εἶναι πλάσμα Θεοῦ· πῶς δὲ νὰ μὴ πιστεύσωμεν, ὅτι Ποιητὴς, δυνηθεὶς δημιουργῆσαι ἔμφυχον σῶμα, δὲν ἠδύνατο διαθέσαι αὐτὸ καὶ δι' ἑαυτὸν, ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς παναχράντου Παρθένου, ὅταν ἤθελε νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συμβιώσῃ, ἵνα εἴη ἀπ᾽ ἐντυπώσῃ ἐν αὐτοῖς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ; « Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος » λέγει ἡ Γραφή, « ἐκ γῆς χεϊκός, » ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. » (Α', Κορινθ. ΙΕ', 47.).

Κατὰ τὰς ἐνεξερευνητοῦς βουλάς τοῦ εὐσπλάγγου Θεοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται τέλειος ἄνθρωπος, μετὰ ψυχῆς καὶ σώματος, ἵνα κατὰ πάντα εὐαρεστήσῃ τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἵνα συνάμα, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς Θεότητος αὐτοῦ, μεταδώσῃ τὴν ἀρχὴν

τῆς αἰωνίου ζωῆς τῇ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τηκομένη ἡμετέρα φύσει. Οὗτος δὲ, τὰ πάντα δι' ἑαυτοῦ πληρῶν, ἐγχωρήσας ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παρθένου, ἐμφανίζεται ὁρατῶς ἐπὶ τινος τόπου τῆς οἰκουμένης, ἣν ἅπασαν συντηρεῖ. Ἀμετάβλητος ἐν τῇ θείᾳ Αὐτοῦ φύσει, παραλαμβάνει ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην, ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, ἣτις ἦν μόνον συνέπεια τῆς πτώσεως ἡμῶν· ἀμφότεραι δὲ αὗται αἱ φύσεις συνιστῶσιν ἀδιαίρετως καὶ ἀσυγχύτως ἐν πρόσωπον τοῦ Θεανθρώπου. Ὡς Θεός, δημιουργεῖ δι' ἑαυτὸν τὸ σῶμα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παρθένου, διὰ Πνεύματος Ἁγίου, ὡς ἄνθρωπος συλλαμβάνεται ἀπὸ τὰ καθαρὰ αὐτῆς αἷματα, διὰ καταβάσεως τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, γενόμενος δὲ νήπιον διέρχεται δι' αὐτῆς Θείως, μὴ βιάζων τὴν σφραγίδα τῆς παρθενίας, ὥσπερ ἄλλοτε βλέπουσιν αὐτὸν οἱ Ἀπόστολοι, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τῶν θυρῶν κλεισμένων εἰσερχόμενον εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν.

Καὶ οὕτως ἐντεῦθεν ἐκπηγάζουσι δύο ἀναλλοίωτα δόγματα· ὁμολογοῦμεν σταθερῶς καὶ ἀδιστακτικῶς, ὅτι δύο φύσεις, δύο θελήσεις ἀσυγχύτως εἰσὶν ἠνωμένοι ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ τοῦ Θεανθρώπου, ὅστις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ζωῆς, ἀπεκάλυπτεν αὐτὰ καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν λόγοις, ἐποίει σημεῖα συνάμα καὶ ἔπασχεν, ὠμίλει δὲ ὡς Υἱὸς Θεοῦ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμέν· ὁ ἐώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν.» (Ἰωάν. Ι', 30. ΙΔ', 9—10). Ἀλλ' ὡς Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, «Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν· ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν.» (Ἰωάν. Ε', 30. ΙΔ', 28.), καὶ προσευχόμενος αὐτὸν ἐπεκαλεῖτο.

Ἔτερον δὲ δόγμα, ἐπίσης σταθερὸν καὶ ἀναμφίλεκτον. Ἡ Πανάχραντος Παρθένος, γενομένη κατὰ σάρκα Μητέρα Θεοῦ, καὶ τούτου ἕνεκα ἐπαξίως ὀνομαζομένη Θεοτόκος ἐν τῷ τοκετῷ αὐτῆς ἐφύλαξε ἣν παρθενίαν, καὶ τοῦτ' αὐτὴ

ἦν σημεῖον, ὅτι τὸ γενόμενον ἀπ' αὐτῆς ἀγίως, εἶναι Υἱὸς Θεοῦ· διότι, ἐν αὐτῇ τῇ εἰσόδῳ ἐν τῇ ἐπιγείῳ ζωῇ, ἔδειξεν οὗτος ἤδη, ὅτι μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε τὴν ἀφθαρσίαν, διατηρήσας ἄθικτον τὴν σφραγίδα τῆς παρθενίας, ὡς διατήρησεν ἔπειτα τὴν σφραγίδα τοῦ τάφου ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως. Τὸ δὲ ἱερὸν σκεῦος, ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἡ Πανάχραντος Θεοτόκος, διέμεινε παρθένος μέχρι τῆς μακαρίας αὐτῆς κοιμήσεως, καὶ ἐν τῇ κοιμήσει οὐ κατέλιπε τὸν κόσμον, τὸν προστρέχοντα εἰς τὴν σκέπην αὐτῆς· τούτου ἕνεκα, σὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὀφείλομεν μετὰ κατανύξεως ἱπαναλαμβάνειν τὴν συστηθεῖσαν δι' αὐτὴν ἐκ τῶν λόγων τοῦ εὐαγγελίσαντος Ἀγγέλου καὶ τῆς μητρὸς τοῦ Προδρόμου εὐφημίαν· «Θεοτόκε, Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, ὅτι Σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν». Ἀληθὴς δ' ἐστὶ καὶ ὁ ἕτερος ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος ἀνοψῶν αὐτὴν ἄνωθεν τῶν Ἀγγέλων· «Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβιμ καὶ ἐνδοξατέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτοκον Σὲ μεγαλύνομεν.

Ὁ Θεὸς Λόγος γεννηθεὶς πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνάρχως, καὶ ἐν χρόνῳ ἀνεξηγήτως γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς σῶσαι τοὺς ἀνθρώπους· ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο ἦν ἀνάγκη νὰ διδαχθῶσιν οὗτοι, διήρχετο βαθμηδὸν πάσας τὰς ἡλικίας καὶ προσεκολλᾶτο μᾶλλον πρὸς τὴν πενίαν, ὅπως ἅπαντες εὐκολώτερον μιμηθῶσιν Αὐτὸν, καὶ μηδεὶς καυχᾶται εἰς τὸ μεγαλεῖον, θεωρῶν τὴν ἐπίγειον ταπείνωσιν τοῦ Κυρίου. Εἰ καὶ οὗτος κατήγετο κατὰ σάρκα ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ βασιλέως Δαυὶδ, γεννᾶται ὅμως ἐν σπηλαίῳ, τίθεται ἐν τῇ φάτνῃ, καὶ φεύγει εἰς Αἴγυπτον ἐκ τοῦ διωγμοῦ τοῦ Ἡρώδου· ἀλλ' ἵνα ἡ ταπείνωσις αὕτη μὴ τυφλώσῃ τοὺς ἀπλοῦς, ἰδοὺ ποιμένες μετὰ τῶν Ἀγγέλων δοξάζουσιν

αὐτόν, κατὰ τὴν ὄραν τῆς γεννήσεως· ἰδοὺ καὶ καὶ οἱ μάγοι, ἰδόντες τὸν ἀστέρα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔρχονται εἰς Βηθλεὲμ προσκυνῆσαι τὸν Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων καὶ προσενεγκεῖν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν ὡς Βασιλεῖ, λίθον ὡς Θεῷ, καὶ σμόκνον ὡς μέλλοντι ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων.

Διελθὼν τὰ ἔτη τῆς νεότητος ἐν τῇ ἀφανείᾳ τῆς Ναζαρέτ, μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ὑποτιθεμένων ἀδελφῶν, τέκνων ἐκ πρώτου γάμου τοῦ ὑποτιθεμένου πατρὸς αὐτοῦ Ἰωσήφ, δωδεκαετῆς παῖς ἔτι ὢν, ἐμφανίζεται ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξίστησι διὰ τῆς ὑπερβολικῆς σοφίας τοὺς νομοδιδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, πρὸς δὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὸν Ἰωσήφ, ἀναζητοῦντας αὐτόν, λέγει· «Οὐκ ἤρθετε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;» (Λουκ. Β', 49.). Ἐἶτα δὲ πάλιν διαμένει παρ' αὐτοῖς ὑποτασσόμενος, προκόπτων ἐν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ ἀγάπῃ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Τοῦτο ἦν δραστικὴ ἀρχὴ τῆς οὐρανίου διδασκαλίας, ὁ τύπος καθ' ὃν ἐφείλει ὁ ἄνθρωπος προετοιμάζειν ἑαυτὸν πρὸς διακονίαν τῷ Θεῷ.

Ἡ πρώτη θριαμβικὴ ἐμφάνισις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν ἐν Ἰερδάνῃ, ἐνθα ὁ Προφήτης αὐτοῦ Ἰωάννης, ὁ τελευταῖος τῶν Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐκήρυττεν ἀπάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ τὴν μετάνοιαν, ἀρχικὸν ἀναπόφευκτον μέσον πρὸς καθαρισμόν τῶν ἀμαρτιῶν καὶ προσέγγισιν τῷ Θεῷ, καὶ ἔδιδε τοῖς μετανοοῦσι τὸ βάπτισμα δι' ὕδατος, ὅπερ ἀνύψωσεν ὁ Κύριος εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ μυστηρίου, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Πρόδρομος ἀναγνωρίζει τὸν Χριστὸν, βλέπει ἐν αὐτῷ τὸν ἀμνόν, τὸν αἴροντα τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου, καὶ μετὰ τρόμου προσέρχεται βαπτίσαι αὐτόν· τότε βλέπει ἐπ' αὐτοῦ ἠνεωγμένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς, καὶ ἀκούει τὴν φωνήν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγα-

«πητός, ἐν ᾧ ἠδδόκησα.» (Ματθ. Γ', 17.). Ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον ὄραιῳ; ἀποκαλύπτεται τὸ μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ βαπτίσματος, τὸ ὁποῖον τούτου ἕνεκα τελεῖται ἀείποτε ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕστερον κέπεινας, καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων εἶπεν, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.» (Ματθ. Δ', στιχ. 1—3.).

Ὁ Ἰησοῦς ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐκεῖ διατρίψας ἄνευ τροφῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, (ἀρχὴ τῆς πρώτης Χριστιανικῆς νηστείας), πειράζεται ὑπὸ τοῦ διαβόλου, διότι ὄφειλε δοκιμᾶται ἀπάσας τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως ἐκτὸς τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἀποκρούει τὰς πηνούργους προσβολὰς τοῦ πειρασμοῦ. Ἐντεῦθεν ἄρχεται νὰ δεικνύῃ ὅτιος τὴν ἐπὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐξουσίαν αὐτοῦ· ἐδῶκε ταῦτα ἐκ τῶν πεισθέντων ἀνθρώπων· τὰ δὲ δαιμόνια μετὰ φρίκης ὁμολογοῦσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· «Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὸς τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ᾧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;» (Ματθ. Η', 29.).

Τὸ πρῶτον θαῦμα τελεῖ ὁ Σωτὴρ ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, μεταβαλὼν τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον ἐν τῷ γάμῳ, καὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἀγιάζει τὸ μυστήριον τοῦτο, πρὸ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου καθιερωθέν. Οὕτως ἐπιμαρτυρήσας τὴν Θεότητα τῆς ἑαυτοῦ ἀποστολῆς, ἐξακολουθεῖ νὰ κηρύττῃ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τῆς οὐρανίου Βασιλείας καὶ αἰωνίου μακαριότητος, ἀρχὴν τῆς ὁποίας τίθησι τὴν πνευματικὴν πτωχείαν, διότι ὁ ἄνθρωπος

διὰ τῆς ἀλαζονείας ἔπεσε καὶ διὰ τῆς ταπεινότητος πρέπει ν' ἀνεγερθῆ. Ἀποκαλύπτει τὴν καθαρωτάτην αὐτοῦ διδασκαλίαν, ἣν οἱ ἄνθρωποι ἀπ' οὐδενὸς ἠδύναντο πρότερον ἀκοῦσαι· ἐκτυλίσσει τὰς ἰδέας περὶ ἀρετῆς καὶ πονηρίας, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς πράξεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς κρυπτοῖς διαλογισμοῖς· ἐλέγχει τὸν κόσμον ἐπὶ ἁμαρτία καὶ ἀπιστία, δεικνύων τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ κηρύττει ἑαυτὸν Σωτῆρα, Υἱὸν Θεοῦ, ἀποσταλέντα παρὰ τοῦ Πατρὸς πρὸς λύτρωσιν τοῦ κόσμου. Μεγάλα σημεῖα, ἰάσεις ἀσθενῶν, ἀναστάσεις νεκρῶν, παρακολουθοῦσι τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πάντες πιστεύσωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ οἱ ἀθετοῦντες αὐτὸν μηδεμίαν δικαιολογίαν ἔχωσιν.

Ἐκλέγει δώδεκα Ἀποστόλους ἐκ τῶν μαθητῶν, καὶ ὁ Πέτρος πρὸ πάντων ὁμολογεῖ Αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ΙΣΤ', 18.). Ἰδοὺ ἡ πρώτη ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὀνομασία τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, μέχρι τοῦ νῦν ἀηττήτου. Ὁ Κύριος ἀποστέλλει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ περιβάλλει αὐτοὺς τῇ θαυματουργῇ ἐξουσίᾳ· οὗτοι θεραπεύουσι τοὺς ἀσθενεῖς, χρίζοντες αὐτοὺς ἐλαίῳ (ἀρχὴ τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου), καὶ ἐπιστρέφουσι μετὰ χαρᾶς, λέγοντες· «Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.» (Λουκ. Ι', 17.). Ὁ δὲ Κύριος παραγγέλλει αὐτοῖς οὐ χαίρεσθαι περὶ τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐνεγράφησαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ προφέρει τοὺς λόγους τούτους κατὰ τῆς σοφίας τῶν ἀπίστων· «Ἐξῆμολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ

Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου. (21.).

Τὰ στοιχεῖα ὑποτάσσονται τῷ Ἰησοῦ, ὡς ποιητῆ τῶν στοιχείων· οἱ ἄνεμοι παύουσι καὶ αὐτὸς περιπατεῖ ἐπὶ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης· τρέφει ἐν τῇ ἐρήμῳ λαὸν πέντε χιλιάδας διὰ πέντε ἄρτων καὶ τέσσαρας δι' ἑπτὰ, πρῶτως συνειθίζων πρὸς τὴν ιδέαν, ὅτι θρέψει δι' ἑαυτοῦ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀναγγέλλει τὴν οὐράνιον ταύτην βρῶσιν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ· ἢ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρῶσις, καὶ τὸ πλῆμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.» (Ἰωάν. ΣΤ'. 51. 55. καὶ 56.). Τοῦτο ἦτο προκταρκτηκὴ βεβαίωσις περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μεταλήψεως, ἣν καθιεροῖ ἐπὶ τοῦ τελευταίου μετὰ τῶν μαθητῶν μυστικῷ δείπνου, πρὸ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῶν σωτηρίων ἑαυτοῦ παθῶν. Οἱ πρόκριτοι τοῦ Ἰσραὴλ, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, μνησικακοῦσι κατὰ τοῦ Χριστοῦ, διότι ἐλέγχων τὴν ἀσέβειαν ἀνόμαζεν ἑαυτὸν Μεσσίαν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἴσον τῷ Θεῷ, διότι αὐτοὶ περιέμενον ἰσχυρὸν βραχίονα, οὐχὶ δὲ ταπεινὸν διδάσκαλον· πολλάκις δὲ εἰς μάτην πειραθέντες φονεῦσαι αὐτόν, ἐπὶ τέλους ἠγόρασαν ἓνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἰούδαν. Ὁ Ἀπόστολος ὅστις μετὰ τῶν ἄλλων ἔπραττε θαύματα γίνεται προδότης· ἕτερος Ἀπόστολος ὁ Πέτρος, πρῶτος ὁμολογήσας τὸν Χριστὸν Υἱὸν Θεοῦ, τρίς ἀπαρνεῖται αὐτόν ἐκ φόβου, Ἐκπληκτικὸν παράδειγμα κατὰ πόσον ἀδύνατος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν οὗτος δὲν στηρίζεται ἄνωθεν διὰ τῆς χάριτος. Ὁ ἀρχιερεὺς Καϊάφας ἀγνοῶν, προλέγει αὐτοῦ συμφέρον εἶναι ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ,» (Ἰωάν. ΙΗ'. 14.) καὶ ἀποστέλλει καταλαβεῖν τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς νυκτερινῆς αὐτοῦ προσευχῆς, τοῦ κήπου ἐν Γεθσημανῇ. Ἐκεῖ ἡ φυγὴ τοῦ Θεανθρώπου περίλυπός ἐστιν ἕως θανάτου, καὶ

ἐκ τοῦ μετώπου Αὐτοῦ ρέουσι σταγόνες αἱματώδους ἰδρώτος, καὶ τρεῖς πεσῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλγεινῶς ἀναβοᾷ πρὸς τὸν Πιλάτου· « Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. » (Ματθ. ΚΣΤ'. 39.). Ἐκεῖ κατεφίλησεν αὐτὸν ὁ Ἰούδας μετ' εὐπροσηγορίας· **Χ α ἰ ρ ε Ρ α ὅ θ ε ἰ** (49.).

Ἐνώπιον τοῦ ἐρωτῶντος ἀρχιερέως, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐτι ἀπαξ μαρτυρεῖ περὶ τῆς Θεότητος αὐτοῦ, καὶ μεγάλως περιῦδρισθεὶς, ἀπήχθη εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Ποντίου Πιλάτου Ῥωμαίου Ἡγεμόνος. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ προορισθέντος χρόνου· διότι ἐνταῦθα πληροῦται ἡ προφητεία τοῦ ἀρχαίου Πατριάρχου Ἰακώβ πρὸς τὰ ἑαυτοῦ τέκνα· « Οὐκ ἐκλείψει Ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃς ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. » (Γεν. ΜΘ'. 10). Δὲν ὑπάρχει ἤδη γνήσιος ἡγεμὼν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ξένος τοποτηρητῆς διοικεῖ αὐτήν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ Σύμβολον ἐπιδεικνύει τὸν Χριστὸν, ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

Ὁ Πιλάτος, ὡς ἐθνικός, ἐρωτᾷ τὸν Ἰησοῦν, Σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; καὶ ἀκούει τὴν ἀπάντησιν, ὅτι « ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου » (Ἰωάν. ΙΒ', 36.). Ὁ Ἡγεμὼν θέλει νὰ σώτῃ τὸν Δίκαιον καὶ μικροφυγεὶ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· νίπτει μόνον τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ παραδίδει τὸν Χριστὸν, πρῶτον εἰς ὕβρεις καὶ μαστιγώσεις, εἶτα δὲ εἰς τὸν σταυρὸν. Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας προεῖδε τοῦτο πρὸ ἑκτακοσίων ἐτῶν.

Ὁ Ἰησοῦς φέρει αὐτὸς τὸν σταυρὸν Αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶν, καὶ προλέγει ταῖς θρηνοῦσαις περὶ αὐτοῦ γυνχιζὶ τὸν ἀφανισμόν τῆς Ἱερουσαλήμ. Τότε πληροῦνται ἐπὶ τοῦ Κυρίου, διαδοχικῶς, ἅπασαι αἱ περὶ τῶν καθῶν Αὐτοῦ προφῆσεις, διότι αὐτὸς οὗτός ἐστι τὸ πλήρωμα τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν. Ἀνυψῶσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς τότε ἀνύψωσεν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν χαλκοῦν ὄφιν, πρὸς ἴασιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, τῶν ὑπὸ ὄφρων ἀπχθέντων, (Ἄριθ. ΚΑ', 9) Οὗτος δὲ, ὡς σπέρμα γυναικὸς, συνέτριψε τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφρου, τοῦ διαβόλου. «ὠρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου,» (Ψαλμ. ΚΑ', 17.) ἀνεβόησέ ποτε ὁ Δαυὶδ ὑπὲρ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· «καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν,» καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.» (Ψαλμ. ΞΗ', 22) «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.» (Ψαλμ. ΚΑ', 19.) «καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθην.» (Ἠσαΐου ΝΓ', 12.)

Σταυροῦσαι, κοιτίζουσι χολήν καὶ ὄξος, διχμερίζονται τὰ ἱμάτια καὶ ἐπ' αὐτῶν βάλλουσι κλῆρον· ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, εἰσὶν ἐσταυρωμένοι δύο λησταί, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ὡς μέτρον διχκισούνης εὑρέθη ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ὁ εἰς ἐβυθίζετο εἰς τὸν ἄδην ἀπὸ τοῦ βάρους τῶν διεδισμῶν, ὁ δ' ἕτερος ἐλαφρύνετο ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν διὰ τῆς Θεογνωσίας· «Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου,» (Λουκ. ΚΓ', 42. 53.) ἀναβοᾷ ὁ ληστής, παραδόξως πιστεύσας εἰς τὸν μετ' αὐτοῦ ἐσταυρωθέντα καὶ ὁ σταυρωθεὶς ἀποκρίνεται « Ἀμήν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παράδεισῳ.» Παρὰ τῷ σταυρῷ ἴσταται ἡ θεία Μήτηρ, καὶ ὁ Θεὸς Υἱὸς ἐμπιστεύεται αὐτὴν τῷ ἀγαπητῷ μαθητῇ. Αὐτὸς δὲ ὡς ἄνθρωπος· ἀλγεινῶς ἀναβοᾷ, «Ἐλωί, Ἐλωί, λαμμᾶ σαβανηχθάνι; τουτέστιν, ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;» (Μαρκ. Ε'. 34.) καὶ συγχρόνως ὡς Υἱὸς τοῦ

Θεοῦ, ἐκουσίως παραδίδει τῷ Πατρὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, μετὰ μεγάλης φωνῆς· Τετέλεσται· (Ἰωάν. ΙΘ', 30.).

Ὁ ἥλιος σκοτίζεται! ἡ γῆ τρέμει, οἱ λίθοι πίπτουσι, τὸ πᾶν συμπάσχει τῷ Δημιουργῷ τοῦ παντός· ὁ παρεστηκὼς κεντυρίων (ὁ ἑκατόνταρχος) εἶπεν, «Ἄληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος »Υἱὸς ἦν Θεοῦ». (Μαρκ. ΙΕ', 39.). Τὸ καταπέτασμα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, διότι ἡ σκιά παρῆλθε, τὸ μυστήριον τῆς ἐξαγορᾶς ἐξετελέσθη. Πολλὰ σώματα κεκοιμημένων Ἁγίων ἐγείρονται, ἀναζωθέντα ὑπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοανθρώπου, καὶ ἐμφανίζονται εἰς Ἱεροσόλυμα· οἱ στρατιῶται κατέαξαν τὰ σκέλη τῶν δύο λησιῶν, καὶ οὐκ ἐγγίζουσι τὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' εἰς αὐτῶν ἐνυξέ λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ, σημεῖον τῶν δύο μυστηρίων τῆς Μεταλήψεως καὶ τοῦ Βαπτίσματος· «Καὶ ὅστω ἄνθρωπος οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ!» (Ἐξοδ. ΙΒ', 40.) Ἀνέκραξέ ποτε εἰς Προφήτης, καὶ ἕτερος, «ὄψονταί εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.» (Ζαχ. ΙΒ'. 40. καὶ Ἰωά. ΙΘ'. 37.) Ἰωσήφ καὶ Νικόδημος, ἀρχηγοὶ τῶν Ἰουδαίων, ἤτησαν τὸ Θεῖον σῶμα, καὶ καθελόντες ἐκ τοῦ σταυροῦ κατέθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ πλησίον καινῷ μνημείῳ λελατομημένῳ ἐν τῇ πέτρᾳ. Οἱ Φαρισαῖοι σφραγίζουσι τὸν τάφον, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ νυκτὸς κλέψωσιν αὐτὸν, καὶ αἰτοῦσι παρὰ τοῦ Πιλάτου (κουστωδῖαν) φυλακὴν. — Τοιοῦτον εἶναι τὸ Εὐαγγελικὸν διήγημα· ἐπονται δὲ τὰ δόγματα.

Ὁ Σωτὴρ, διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκχυθέντος αἵματος αὐτοῦ συνεφιλίωσε τὸ οὐράνιον μετὰ τοῦ γήϊνου· διότι ἡμεῖς ἐχθροὶ ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὁ Θεὸς ὤρισεν τὸν θάνατον ταῖς ἁμαρτωλοῖς. Τί δ' ἔπρεπε νὰ πραχθῆ πρὸς ἡμᾶς; (Κατηχ. ΙΓ', 2.) Κατὰ τὴν δικαιοσύνην ἄρα, νὰ παραδώσῃ τῷ θανάτῳ ἢ κατὰ τὴν φιλάνθρωπίαν νὰ παραβῆ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ; — Ἀλλ' ἡ Θεῖα πανσοφία διεφύλαξε

καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ποορισμοῦ καὶ τῆς ἰσχύος τῆν φι-
λανθρωπίας· «Ὁ Χριστὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνέ-
νεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρ-
»τίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν.» (Α΄, Πητρ. Β΄,
24.). Οὐ μικροῦ λόγου ἄξιος ἦν ὁ ἀποθανὼν ὑπὲρ ἡμῶν· διότι
ἦν οὐχὶ ἀπλὸς ἄμνος οὐχὶ ἄνθρωπος, οὐχὶ Ἄγγελος, ἀλλὰ
Θεὸς ἐνανθρωπήσας· ἡ δικαιοσύνη τοῦ ἀποθανόντος ἦτο ση-
μαντικωτέρα τῆς ἀνομίας τῶν ἁμαρτωλῶν.

Καὶ μὴ θαυμάσης λέγει, ὁ Ἱεροσολύμων Ἅγιος Κύριλλος;
εἰ κόσμιος ὄλος ἐλυτρώθη. Οὐ γὰρ ἦν ἄνθρωπος ψιλὸς, ἀλλὰ
Υἱὸς Θεοῦ Μονογενῆς, ὁ ὑπεραποθνήσκων· εἰ δὲ τῷ παρα-
πτώματι τοῦ ἐνὸς (ἀνθρώπου) θάνατος ἐβασίλευσεν εἰς τὸν
κόσμον, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ ἐνὸς, ἡ ζωὴ
βασιλεύσει; Διότι ἡ ἐνέργεια τῆς χάριτος δὲν εἶναι ὡς ἡ
ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας. Τότε, διὰ τὴν βρωσὶν ἀπὸ τοῦ ἀ-
πηγορευμένου ξύλου, ἐξεβλήθημεν ἐκ τοῦ Παραδείσου· νῦν δὲ,
διὰ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ, εἰσέρχονται οἱ πιστεύοντες εἰς
παράδεισον. Τοῦτο ἐστὶ τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὐσπλαγ-
χνίας καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, λαβόντες πρεσβευτὴν
ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἀποδόσαντος ἡμῖν πρὸς
δικαιολόγησιν τὰ ἄθωα αὐτοῦ πάθη, ὅτε ἡμεῖς αὐτοὶ δὲν
ἠδυνάμεθα δι' οἰασδῆποτε θυσίας, νὰ ἱκανοποιήσωμεν αὐτὸν
διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. «Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ
πγνωσεως Θεοῦ.» ἀνακράζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. (Ῥωμ. ΙΑ΄,
33.). Ὁ δὲ σταυρὸς τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι ταπεινώσις αὐτοῦ,
ἀλλὰ δόξα, διότι τὸ βάθος τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ ἐπι κατα-
ρῶτερον δεικνύει τὸ ὕψος τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἡμεῖς δὲ οφεί-
λομεν πάντοτε νὰ ἐνθυμώμεθα τὸν σταυρὸν τοῦτον, ὡς ὁ
Ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις οὐδὲν ἤθελε γινώσκειν, πλὴν τοῦ
Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τούτου ἐσταυρωμένου. «Ὁ λόγος γὰρ ὁ
εἰς τοῦ σταυροῦ, λέγει, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ τοῖς

»δέ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστὶ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ
 »σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν,
 »ἠδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς
 »πιστεύοντας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ
 »Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν· ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐ-
 »σταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν·
 »αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι Χριστὸν
 »Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφίαν· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ
 »σφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ
 »ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ.» (Α΄ Κορινθ. Α΄. 18. 25,

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς (Κατ. Μ. Φ. 44—45.) ἔπαθεν ὑπὲρ
 πάντων ἀνεξαίρετως, ἵνα τοῖς πᾶσι προσκτήσῃ τὴν χάριν τῆς
 ἐξαγορᾶς· ὠφελοῦνται δὲ αὐτῆς μόνον οἱ ἐκουσίως συμμε-
 τέχοντες εἰς τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ, διὰ τῆς ζωῆς
 ἐγκαρδίου εἰς αὐτὸν πίστεως, διὰ τῶν μυστηρίων, ἐν οἷς ὑ-
 πάρχει κεκρυμμένη καὶ ἐπεσφραγισμένη ἡ δύναμις τῶν πα-
 θῶν καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τέλος διὰ τῆς σταυρώσεως
 τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, μετὰ παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, τουτέστιν ἐγ-
 κρατείας ἀπ' αὐτῶν.

«Καὶ παθόντα καὶ ταφέντα», προσθέτει τὸ σύμβολον,
 ἵνα μηδεὶς ὑποπτευθῇ, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς,
 αὐτὸς μὴ πράξας ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ αἴρων τὰς ἁ-
 μαρτίας τοῦ κόσμου, ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ διὰ τῆς
 Θεότητος αὐτοῦ, ἣτις ἐστὶν ἀλλοιρία τοῦ πάθους, ἀλλὰ διὰ
 τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τῆς αὐτῆς ἀναμαρτήτου σαρκὸς,
 ἣν ἔλαβεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παναχράντου Παρθένου. Μετ' αὐ-
 τῆς δὲ τῆς σαρκὸς ἐτάφη, ἵνα ὁ θάνατος αὐτοῦ μὴ φαίνεται
 ὑποτιθέμενος, διότι ἦν ἀναπόφευκτος συνθήκη τῆς ἡμετέρας
 ἐξαγορᾶς, διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ Θείου ὀρισμοῦ διὰ τὴν
 ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ. Οὕτως ἐντελῶς προσεφέρθη ἡ θυσία,
 καὶ ὁ Χριστὸς ἰκαγοκοίησε πληρέστατα δι' ἅπασαν τὴν ἀν-

θρωπότητα· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐλυπεῖτο περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου, αἰθανομένη τὸ βάρος αὐτῶν, τὸ δὲ σῶμα ἔπαθε καὶ ἀπέθανεν. Ὅτε δὲ ὁ θάνατος, (Θεολογ. Δαμασκ. βιβλ. Γ', κεφ. κζ'.) ὅστις διὰ τῆς ἁμαρτίας μόνον ἠδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸ ἄφθαρτόν ποτε σῶμα τοῦ Ἀδάμ, ἤγγισε τοῦ ἀναμαρτήτου σώματος τοῦ Χριστοῦ, τότε ἡ πληροῦσα αὐτὸν πηγὴ τῆς Θείας ζωῆς, κατέπιε τὸν θάνατον, καὶ ἐφθειρεν αὐτὸν, ὡσπερ τὸ σκότος τῆ τοῦ φωτὸς ἐπειταγωγῇ ἐξαφνίζεται· «Ὅτι οὐκ ἐγχαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην», προφητικῶς λέγει ὁ Δαυὶδ, «οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.» (Ψαλ. ΙΕ', 10.). Ἡμεῖς δὲ σὺν αὐτῷ ὁμολογοῦμεν τὴν Ἀνάστασιν αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς.

Εἰ καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέθανεν (Θεολόγ. Δαμασκ. βιβλ. Γ', κεφ. κθ'.) ὡς ἄνθρωπος καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ ἀπεχωρίσθη τοῦ παναχράντου σώματος, ἡ Θεότης ὅμως αὐτοῦ δὲν ἀπεμακρύνετο ἀμφοτέρων, καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἐνίκησε. Σώματι συντρίψας τὸν θάνατον, ἔθηκε τὸ θεμέλιον καὶ τῆς ἡμετέρας μακαρίου ἀναστάσεως· ψυχῇ δὲ κατέβη εἰς ἄδην, ἵνα, ὡσπερ «τοῖς ἐν τῇ γῆ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος,» οὕτω κατὰ τοὺς λόγους τῶν Προφητῶν, «καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἐπιλάμψη τὸ φῶς.» (Μαλαχ. Δ', 2. Ἠσαΐ. Θ', 2.)· καὶ ὡσπερ τοῖς ἐν τῇ γῆ εὐηγγελίσαστο εἰρήνην, αἰχμαλώτοις ἄρῃσιν, οὕτω καὶ τοῖς ἐν ἄδῃ εὐηγγέλιζε τὴν νίκην ἐπὶ τοῦ θανάτου ταῖς ψυχαῖς, αἵτινες, μετὰ πίστεως περιέμενον τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ, «ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων.» (Φιλιπ. Β', 10.).

«Ὅτι καὶ Χριστὸς» λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, «ἅπαξ περὶ

ἁμαρτιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσεργάγη τῷ Θεῷ· θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκκήρυξεν, ἀπειθήσασι ποτε, ὅτε ἅπαξ ἐξεδέχето ἡ τοῦ Θεοῦ ἠμακροθυμία.» (Α΄, Πέτρ. Γ΄, 18. — 20.) Ἡ δὲ Ἐκκλησία ψάλλει τὴν μυστηριώδη ταύτην ἐνέργειαν τοῦ Χριστοῦ· «Ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ἄδου δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός, ἐν Παραδείσῳ δὲ μετὰ ληστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχε Χριστὲ, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος.»

«Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς,» λέγει τὸ Σύμβολον, διότι ἡ ἐνδοξος αὕτη ἀνάστασις, ὡς ἀνακαινισίς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἦτο σκοπὸς τῆς λυτρωτικῆς θυσίας, καὶ τὸ ἀντικείμενον πάντων τῶν Τύπων καὶ προφητειῶν, τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἐν τῇ Καινῇ πληρωθέντων· «εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται», λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν, ἔτι ἐστὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.» (Α΄ Κορινθ. ΙΒ΄. 14. 17.)

Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ παρασκευάζων τοὺς μαθητὰς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως, ἔτι πρὸ τῶν παθῶν αὐτοῦ εἰδείκνυσεν αὐτοῖς τὴν γραφὴν καὶ τὰς ἀρχαίας αὐτοῦ εἰκόνας, «Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ» (Μάρκ. ΙΔ΄. 21.) καὶ «γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου, ὡς περὶ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.» (Ματθ. ΙΒ΄. 39. 40.). Πλὴν μεθ' ὅλης τῆς προρρήσεως καὶ αὐτῆς τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ἦν ἐνώπιον πάντων ἐτέλει, — ὅτε ἤγγικεν ἡ χαρμόσυτος πρῶτα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ Ἄγγελος

ὁ ἀποκυλίσας τὸν λίθον, ἀπήγγειλε περὶ τούτου εἰς τὰς μυροφόρους, οἱ μαθηταὶ δὲν ἐπίστευσαν. Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ὁ Σωτὴρ ἐν ἑτέρᾳ (ὁδοιπόρου) μορφῇ, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν· «Ὡ ἀνόηπται καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεῦειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς πηλάλησαν οἱ προφῆται! οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευσεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ αὐτοῦ.» (Λουκ. ΚΔ'. 25. 26. 27.).

Ἵστερον τοῖς ἕνδεκα συνηγμένοις ἐφανερώθη ὁ ἀναστάς Σωτὴρ εἰσελθὼν τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰς τὸν εἶκον αὐτῶν· τούτων δὲ μὴ πιστευόντων μόνον ἐκ φόβου τε καὶ χαρᾶς, δίδει αὐτοῖς ψηλαφῆσαι ἑαυτὸν, καὶ τρώγει βρώσιμόν τι ἐκ τῆς τραπέζης αὐτῶν, ἵνα ἴδωσιν, ὅτι δὲν εἶναι πνεῦμα ὅπερ σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καὶ πιστεύσωσιν, ὅτι εἰ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔδοξάσθη διὰ τῆς ἀναστάσεως, ἔμενεν ὅμως τὸ αὐτὸ, ὃ ἐπαθεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Δὲν πιστεύει ἔτι εἷς ἀπὸν Ἀπόστολος, καὶ ὁ Κύριος φανεροῦται αὐτῷ καὶ δίδει βαλεῖν τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἡλῶν καὶ τὴν χεῖρα εἰς τὴν κεντηθεῖσαν πλευρὰν αὐτοῦ· διότι διὰ τῶν τοιούτων φιλανθρώπων σημείων ἔδοξάσθη τὸ σῶμα αὐτοῦ· ὁ δὲ πιστεύσας ἀνακράζει· «Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου!» ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται· «Ὅτι ἑώρακάς με, Θωμᾶ, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.» (Ἰωάν. Κ'. 29.). Οὕτω σωτήριος δι' ἡμᾶς εἶναι καὶ αὕτη ἡ ἀπιστία τῶν μαθητῶν.

Ὁ Κύριος, διανοίξας τὸν νοῦν αὐτῶν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς, ἐστερέωσε αὐτοῦς ἐν τῇ πίστει καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τοῖς ἀνθρώποις, ὅπερ ἀφθόνως ἔπειτα ἐπ' αὐτῶν διεχύθη, ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν, ὡς εἰς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεανθρώπου, τοῦ ἀχρισθέντος ὑπὸ τοῦ

Θεοῦ παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ, (Ψαλμ. ΜΔ', 8.), οὗτος ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν θαυμάσιον συμμετοχὴν εἰς τὸ χρίσμα, ἐπεκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Ἁγίου μέχρι τοῦδε ἐφ' ἅπασαν τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ χρίσματος, εἰς δὲ τοὺς ἐκλεγμένους πρὸς οἰκοδόμησιν αὐτῶν τῶν μυστηρίων, ἐν τῇ χειροτονίᾳ τῆς Ἱερωσύνης. Εἶτα ἀνεβίβασε τοὺς Ἀποστόλους ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐνέδυσεν αὐτοὺς τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ποιεῖν θαύματα, εἶπεν αὐτοῖς «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. ΚΗ', 19.) καὶ, ἀνοψώσας τὰς χεῖρας, εὐλόγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν νέαν ταύτην Ἱερωσύνην· αὐτὸς δὲ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐνώπιον αὐτῶν, ὁμολογεῖ τὸ Σύμβολον.

ΑΡΘΡΟΝ ΕΚΤΟΝ

Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

Ἀνελήφθη δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῷ ἐκείνῳ σώματι, ἐνῶ ἀνέστη ὡς ἄνθρωπος· διότι ὡς Θεὸς ἦν πάντοτε ἐν οὐρανοῖς καὶ ἀπαιτητοῦ· οὕτως ἔλεγέ ποτε τῷ Νικοδήμῳ «οὐδεὶς ἠναβίβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ἰωάν. Γ', 13). Ἐν τῇ δεδοξαμένῃ ταύτῃ ἀνθρωπίνῃ σαρκί, διαμένει ἐν οὐρανοῖς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἐν δὲ τῇ γῆ μυστηριωδῶς παρίσταται δι' αὐτῆς ἐν τοῖς ἁγίοις δώροις, ὅταν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλωνται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ σώματος, καὶ αἵματος· διὸ καὶ τὴν ἁγίαν μετάληψιν ὀφείλομεν νὰ σιθώμεθα ὡς αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Αἱ λέξεις «καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς» εἰσήχθησαν ἐν τῷ Συμβόλῳ ὡς ἰδίᾳ περὶ ἐκυτοῦ μαρτυρία τοῦ

Χριστοῦ, ληφθεῖσα παρ' αὐτοῦ ἐκ τῶν στίχων τοῦ ψαλμοῦ·
«Ἐῖπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. ἕως
» ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου» (ψαλμ.
ΡΘ', 1.). Μικρυτεία ἧτις ἐπανελήφθη παρ' αὐτοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ
ἐξετάζοντος Ἀρχιερέως. «Ἄπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀν-
» θρώπου, καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως (τοῦ Θεοῦ)
» καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ» (Ματθ. ΚΣΓ',
64.) Αὕτη ἐστὶν ἡ δόξα, περὶ ἧς ἐπεκλείτο αὐτός τὸν Πα-
τέρα· «καὶ νῦν δόξατόν με σὺ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ, τῇ δό-
» ξῃ ἣν εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.» (Ἰωάν.
Ζ', 5.)

Ὁ Κύριος ὑπεσχέθη ἡμῖν ἔλθειν ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρα-
νοῦ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπανελάβον οἱ δύο Ἄγγελοι, οἱ ἐμφανισθέν-
τες τοῖς Ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ· «Ἄνδρες
Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; αὐ-
» τος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀνακληθεὶς ἄρ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως
» ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἑθεάτασθε αὐτὸν πηρευόμενον εἰς τὸν
» οὐρανόν.» (Πράξ. Α', 11.)· διό καὶ τὸ Σύμβολον ἀναγγέλλει
τὴν δευτέραν ταύτην ἔλευσιν αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἀνθρωπίνῃ
σαρκί.

Α Θ Ρ Ο Ν Ε Β Δ Ο Μ Ο Ν

Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας
καὶ νεκρούς, οὗ τῆς Βασιλείας οὐκ ἔστι τέλος.

Χριστοῦ προυνεὶν καταγγέλλομεν, (Ἁγ. Κυρ. Κατ. ΙΕ'
4.) οὐ μίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δευτέραν τῆς προτέρας πολὺ
καλλίονα· ἡ μὲν γὰρ, ὑπομονῆς εἶχεν ὑπόδειξιν· ἡ δὲ,
Θείας βασιλείας φέρει τὸ διαδήμα. Ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖστον
πάντα διπλᾶ παρὰ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· διπλῆ

φύσις καὶ διπλῆ γέννησις, μία ἐκ Θεοῦ πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ μία ἐκ Παρθένου· διπλαῖ αἱ κάθοδοι, μία, ἡ ἀσυμφωνῆς, ἡ ὡς ἐπὶ πόκον (δρόσος), καὶ δευτέρα, ἡ ἐπιφανῆς, ἡ μέλλουσα. Ἐν τῇ προτέρᾳ παρουσίᾳ ἐσπαργανώθη ἐν τῇ φάτνῃ· ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀναβάλλεται τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον· ἐν τῇ προτέρᾳ ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας· ἐν τῇ δευτέρᾳ ἔρχεται ὑπὸ στρατιᾶς Ἀγγέλων δορυφορούμενος, δοξαζόμενος. Οὐχ ἰστάμεθα νῦν τῇ πρώτῃ παρουσίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν δευτέραν προσδοκῶμεν.— Ἔρχεται ὁ Σωτὴρ, οὐ δικασθῆναι πάλιν, ἀλλὰ δικάσαι τοὺς (αὐτὸν) δικάσαντας· «Οὐδὲ » γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέ- » δωκε τῷ Υἱῷ» (Ἰωάν. 5'. 22.) «καὶ εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς » καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. (Ῥωμ. 14'. 9.). Δι' οἰκονομίαν τότε ἦλθε, νῦν πειθοῖ διδάσκων ἀνθρώπους· τότε δὲ ἀνάγκη βασιλευθήσονται· καὶ μὴ θέλωσι.

Περὶ τῆς δευτέρας ταύτης ἐλεύσεως, μεθ' ἧς συνεδέθη τὸ τέλος τοῦ κόσμου, μαρτυρίαι Προφητικαὶ ἔτι ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ὑπάρχουσιν· Ἰδοὺ ἔρχεται, Κύριος Παντοκράτωρ. Καὶ » τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ ; » λέγει ὁ προφήτης Μαλαχίας (Γ'. 2.) καὶ ὁ Δαυὶδ· «Κατ' ἀρχάς, σὺ Κύριε, τὴν » γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρα- » νοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις, καὶ πάντες ὡς » ἱμάτιον πλκλιωθήσονται. Καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς » καὶ ἀλλαγήσονται.» (Ψαλμ. 94'. 26. 27.) καὶ ὁ Δανιὴλ εἶδεν· «Παλαιὸς ἡμερῶν (ἐπὶ θρόνου) ἐκάθητο, καὶ ἰδοὺ μετὰ » τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, » καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐ- » τοῦ προσήγαγον αὐτόν· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ » καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι » αὐτῷ δουλεύουσιν· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις

οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.»
(Δανιήλ Ζ'. 13. 14.).

Οὕτως ἀνήγγειλαν πρὸ Χριστοῦ οἱ προφῆται περὶ τῆς κρίσεως καὶ αἰωνίου βασιλείας αὐτοῦ, ἦν καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος προέλεγε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν· ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἄχρις δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ῥῥοῦνται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.» (Ματθ. ΚΔ'. 4. 5. 27. 30.).

Ὁ Κύριος κρύψας τὴν ἡμέραν τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ παρουσίας, ἔδωκε μόνον σημεῖα τῆς προσεγγίσεως αὐτῆς· καὶ ἔσονται μεγάλοι πόλεμοι, λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοί· ὡσαύτως δὲ ἐλάττωσις τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, σὺν τῇ αὐξήσει τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν· κήρυξις τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐμφάνις τοῦ Ἀντιγρίστου, τουτέστι τοῦ ἀντιδίκου τοῦ Χριστοῦ, ὅστις πλανήσει τὸν κόσμον ψευδέσι σημείοις καὶ τέρασιν, ἵνα ἀποστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἀλλ' αὐτὸς πέσει, καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ, «Γρηγορεῖτε οὖν», προειδοποιεῖ ὁ Σωτὴρ, «ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται.» (Ματθ. ΚΔ'. 42.).

Τότε ἡ συνείδησις ἐκάστου ἀπακλυφθήσεται ἐνώπιον πάντων, καὶ φανερωθήσονται, οὐ μόνον πάντα τὰ ἔργα, ὅσα τις καθ' ὄλον τὸν βίον αὐτοῦ διεπράξατο, ἀλλὰ καὶ ἅπαντες οἱ λόγοι, αἱ μυστικαὶ ἐπιθυμίαι καὶ διάνοιαι, ἕκαστον δὲ κα-

τακριθήσεται, ἐὰν πρότερον δὲν ἐξαλειφθῆ διὰ μετανοίας πίστεως καὶ διαρθώσεως, «ὥστε μὴ πρὸ κειροῦ τι κρίνετε,» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν.» (Α΄ Κορινθ. Δ΄. 5.)

Τὸ Σύμβολον ἀνγγέλλει ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας τοῦ Κυρίου, ἐνθ', κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου, προσκληθήσονται σοὶ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, δι' οὓς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου αὕτη ἡτοιμάσθη διὰ τὰς καλὰς πράξεις· οἱ δὲ κατακρημνισμένοι, διὰ τὰς κακὰς πράξεις κατακρημνισθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ,» (Ματθ. ΚΒ΄. 34. 41.) «ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.» (Μαρκ. Θ΄. 44.).

Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν (ὀρθοδ. ὁμολ. ἀπ. 61) ἐπὶ τῆς τελευταίας κρίσεως, τελεῖται ἤδη μερικὴ τις κρίσις ἐπὶ τῆς ψυχῆς, συνισταμένη εἰς τὴν προαίσθησιν τῆς ἀμοιβῆς, ἣτις περιμένει αὐτήν, εἰ καὶ ἀδύναχτον νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὴν πληρεστέραν, μέχρι τῆς τελευταίας κρίσεως· «Τοῖς δὲ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ ἀκούουσι καὶ πιστεύουσι τῷ πέμψαντι αὐτὸν,» ὑπεσχέθη ὁ Κύριος τὴν μεγάλην ἐκείνην ἀμοιβὴν, «ὅτι ἔχοντες ἤδη ἐν ἑαυτοῖς ζωὴν αἰώνιον, εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχονται, (τουτέστιν, οὐχ ὑποκύψουσιν) ἀλλὰ μενηταθήσονται ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.» (Ἰωάν. Ε΄. 24.) ἐν τοσοῦτῳ τὸ πλήρωμα τῆς μακαριότητος περιμένει καὶ αὐτοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν μόνον, διότι τότε μόλις περιβληθήσονται τὸ δεδοξασμένον αὐτῶν σῶμα, ὡς περὶ τούτου διαλαμβάνει τὸ τελευταῖον τοῦ Συμβόλου ἄρθρον.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει, «ὅτι ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,» (Ῥωμ. Β΄. 6.) ὁ Κύριος αὐτὸς διδάσκει ἐν τῇ παραβολῇ, «ἐκείνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ

»γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἐχυτοῦ,, καὶ μὴ ἐτοιμάσας
 »μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαοήσεται πολλὰς·
 ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας·
 »παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, καλὸν ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ·
 »καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσώτερον αἰτήσουσιν αὐτόν.»
 (Λουκ. ΙΒ'. 47. 48.). Ὅθεν ἐφείλομεν συμπεραίνειν, ὅτι ἐ-
 σονται βαθμοὶ μακαριότητος καὶ βαθμοὶ ποιῶν, κατὰ τὸ
 μέτρον τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τῶν ἁμαρτιῶν. Μέσον δὲ
 εἶναι τὸν τόπον, μεταξὺ παραδείσου, ἀποικίας μακαριότητος καὶ
 φωτός, καὶ τοῦ ἄδου, κατοικίας κλαυθμῶν καὶ σκότητος·
 τὸν τόπον καθαρτήριον ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ νὰ ἱκανοποιῶσι τὴν δι-
 καιοσύνην τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν, ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν,
 προσκαίριον βασάνων, δὲν προϋποθέτει ἡ Ὁρθόδοξος καθο-
 λικὴ ἐκκλησία· διότι οὐδαμοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ ἀπαντᾷ
 ὁμοίον τι πύρινον καθαρτήριον, γινώσκουσα, ὅτι ἡ ἐνεργη-
 τικὴ ἱκανοποίησις τελειοῦται κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς
 ἐκ τοῦ σώματος, ἀλλ' αὕτη, διὰ τῶν περὶ τῶν κεκοιμημένων
 αὐτῆς προσευχῶν βοηθεῖ οὗτους, ἵνα οἱ ἐκ τοῦ βίου τούτου
 ἐν τῇ ἀτελείᾳ καὶ πνευματικῇ ἀσθενείᾳ ἀπερχόμενοι μὴ
 βορβορωθῶσιν ἐν τῇ καταχθονίᾳ εἰρκτῇ τῶν πνευμάτων, ἀλλὰ
 προσέλθωσιν εἰς τὸν οὐρανόν.

Αὕτη ὁρᾷ ἀρχαίον παράδειγμα τούτου, ἐν τῇ Παλαιᾷ Δια-
 θήκῃ, ὅταν Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος, ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως,
 ἐτέλεσεν ἐν Ἱερουσαλήμ τὰς καθαρτήριους προσευχάς, ὑπὲρ
 τῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ κατὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ νόμου,
 ἵνα σωθῶσιν οὗτοι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. (Β'. Μακαβ. 44.
 46.), καὶ κατὰ ἐπίσης ἀρχαίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης παρά-
 δοσιν, προσφέρει διὰ τοὺς κεκοιμημένους, τοὺς ἐν τῇ ζωῇ
 λαβόντας τὸ βάπτισμα, τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τοῦ Χριστοῦ,
 ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι ἡ προσευχὴ αὐτῆς εἰσακουσθήσεται. Κοί-
 πῶς νὰ μὴ ἐλπίσῃ εἰς τὴν εὐσπλαγγνίαν ἐκείνου, ὅστις ὑ-

πόσχηται νὰ δώσῃ τὸ πᾶν τοῖς αἰτουῦσιν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ὅστις καὶ αὐτὴν μάλιστα τὴν ἑαυτοῦ διακαισύνην, ἐτοίμην νὰ τελεσθῇ ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἀπέκλινε χάριν τῶν παθῶν τοῦ Μονογενοῦς; Ἡ δὲ Ἐκκλησία προσφέρει τὴν αὐτὴν ἀναίμακτον θυσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν κοιμημένων· ὅθεν καὶ ἡ προσευχὴ αὐτῆς εἶναι πραγματική διὰ τοὺς ἔχοντας μὲν πίστιν ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, μὴ ἔχοντας δὲ ἔργα, ἀρκοῦντα πρὸς ἀπολογία, καὶ οἵτινες θνήσκοντες προσέδραμον εἰς τὴν προστασίαν ταύτης τῆς φιλοστόργου Μητρὸς, ἐξακολουθούσης νὰ ἀγωνίζεται ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ ἀπελθόντα τέκνα αὐτῆς, μεθ' ὧν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης συνεδέθη.

«Κύριε», ἀνακράζει ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας, ἐπὶ τῶν ἑσπερινῶν μετὰ γονυκλισίας προσευχῶν τῆς Πεντηκοστῆς, «Σὺ ὁ ἐν τῇ παντελείῳ ἑορτῇ καὶ σωτηριῳδίῳ, ἰλασμοὺς ἡμῶν ἰκεσίους ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ἄλλου καταξιώσας ἡδέχεσθαι, μεγάλας τε παρέχων ἡμῖν ἐλπίδας, ἄνεσιν τοῖς κατεχομένοις τῶν κατεχόντων αὐτοῦ; ἀνιαρῶν, καὶ παραψυχὴν παρὰ σοῦ καταπέμπεσαι· — ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν καταπεινῶν, δεομένων σου, καὶ ἀνάπαυσον τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου τῶν προκοιμημένων, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς, καὶ κατάταξον τὰ πνεύματα αὐτῶν ἐν σκηναῖς δικαίων, καὶ εἰρήνης καὶ ἀνεσεως ἀξιώσον αὐτούς· ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε Κύριε, οὐδέ οἱ ἐν ἄδη ἐξομολόγησιν παρρησιάζονται προσφέρειν σοι· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογοῦμεν σε, καὶ ἰκετεύομεν, καὶ τὰς ἰλαστηρίους εὐχὰς, καὶ θυσίας προσάγομέν σοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν!»

Ὅθεν καὶ οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, (ἐπιστ. Πατρ. τῆς ἁγίας Συν.) ἐν ἰῆ ἐκθέσει τῆς ὀρθοδόξου αὐτῶν ὁμολογίας,

καθαρῶς λέγουσιν, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν πει-
σόντων ἐν θανατίμοις ἁμαρτίαις, ἀλλ' ἔτι μέχρι τοῦ χωρι-
σμοῦ ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς μετανοησάντων, μὴ προφθα-
σάντων δὲ μόνον προσφέρειν οὐδενὸς εἶδους καρποὺς μετα-
νοίας, εἰ καὶ καταβιβάζουσιν εἰς τὸν ᾄδην, οὐ στεροῦνται
δμως τῆς ἐλπίδος τῆς ἀπὸ τῶν ποινῶν ἀνέσεως, ἣν λαμβάνουσι,
κατὰ τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν ὑπὲρ
αὐτῶν προσευχῶν καὶ τῶν ἀγαθοεργημάτων, πρὸ πάντων
δὲ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, ἣν ἡ Ἀποστολι-
κὴ Ἐκκλησία προσφέρει ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων αὐτῆς τέκνων.

Μετὰ τὴν σύντομον ἐκθεσιν τῶν περὶ τῆς ἀπεριγράπτου Θεό-
τητος τοῦ Λόγου καὶ τῆς σωτηριώδους αὐτοῦ ἐνανθρωπίσεως, τὸ
Σύμβολον λέγει περὶ τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ΑΡΘΡΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ

Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζω-
οποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν
Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμε-
νον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

Ἐν ἔστι μόνον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁ Παράκλητος. (Κύριλ.
Ἱεροσολ. Κατ. ΙΣΤ'. 3.) ὥσπερ εἰς ἔστιν ὁ Θεὸς καὶ Πα-
τὴρ, καὶ εἰς ἔστιν ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ,
καὶ οὕτω συμπροσκυνεῖται καὶ συνδοξάζεται, κατὰ τὴν πρὸς
τοὺς Ἀποστόλους ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπορευθέντες οὖν
μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ
ῥῆμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. (Ματθ. ΚΗ', 19). Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ
τοῦ Υἱοῦ, κατ' οὐσίαν, εἰς Θεὸς ὑπάρχον, ὡς πρόσωπον τῆς
ὑπεραγίας Τριάδος πρὸ αἰώνων ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς,

κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου· εἶπεν δὲ ἔλθῃ ὁ Πα-
 ρράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦ-
 μα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος
 μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.» (Ἰωάν. ΙΒ΄. 26.). Ἡ δὲ ὀρθόδοξος
 Ἐκκλησία, μὴ τολμῶσα προσθῆναι οὐδὲ ἓν ἰῶτα πρὸς τοὺς
 λόγους τοῦ Θεοῦ, καὶ τηροῦσα τὸ Σύμβολον τῆς πίστε-
 ως, ὡς ἐκυρίωθη ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ὁμολογεῖ τὸ
 Πνεῦμα τὸ Ἅγιον «παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον,» καὶ δὲν
 παραδέχεται τὴν ἀυθαίρετον μεταγενεστέραν καὶ ἐνχρῆστον τῶν
 συνόδων εἰσχωρήσασαν ἐν τῇ Δύσει προσθήκην καὶ ἐκ τοῦ
 Υἱοῦ. Αὕτη ἀποκαλεῖ τὸ Πνεῦμα καὶ Κύριον ζωοποιόν,
 διότι ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέει ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων·
 »ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται
 εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» (Ἰωάν. Γ΄. 6.).

«Το Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, θεολογεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος, (Στι-
 χηρὰ τῆς Πεντηκοστῆς) ἐστὶ φῶς καὶ ζωὴ, καὶ ζῶσα πηγὴ
 νοερά. Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα συνέσεως· ἀγαθόν, εὐθές, νο-
 ερόν, ἡγεμονεῖον, καθαρὸν τὰ πταίσματα. Θεὸς καὶ θεοποιῶν,
 πῦρ ἐκ πυρὸς προϊὼν, λαλοῦν, ἐνεργοῦν, διαιροῦν τὰ χαρί-
 σματα· δι' οὗ προφητῆται ἅπαντες, καὶ Θεοῦ Ἀπόστολοι,
 μετὰ μαρτύρων ἐστέφθησαν.»

«Τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν,» (Ἀγ. Κυριλ. Ἱεροσ.
 Κατ. ΙΣΤ΄. 3), συμπληροῖ τὸ Σύμβολον, ἵνα διασκεδάσῃ
 πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς, τῆς τε Πα-
 λαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης· διότι τὸ αὐτὸ Πνεῦμα
 Ἅγιον καὶ ἐν προφήταις, τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Ἀποστόλοις. Εἰς Θεὸς
 ὁ Πατὴρ, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης Δεσπότης. Καὶ εἰς
 Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Παλαιᾷ προφητευθεὶς, καὶ ἐν
 Καινῇ παραγενόμενος ἐπιτραγεῖσθαι τὴν Καινὴν διὰ τοῦ αἵ-
 ματος αὐτοῦ. Καὶ ἐν Πνεῦμα Ἅγιον διὰ προφητῶν μὲν
 περὶ τοῦ Χριστοῦ κηρύσσων, ἐλθόντος δὲ τοῦ Χριστοῦ (σαρ-

κωθέντος) καταβάν (ἐπὶ τοῦς Ἀποστόλους), καὶ ἱπιδείξαν αὐτὰ (διὰ τοῦ στόματος ἐκείνων). Μηδεὶς οὖν χωριζέτω τὴν Παλαιὰν ἀπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης· μηδεὶς λεγέτω ὅτι ἄλλο τὸ Πνεῦμα ἐκεῖ, καὶ ἄλλο ὧδε· ἐπεὶ προσκρούει τῷ Ἀγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι.

Ἐπειδὴ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη βαθμηδὸν προητοίμαζε τὸν κόσμον εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, διὰ παραβολῶν καὶ προφητειῶν, αἱ βίβλοι αὐτῆς περιλαμβάνουσιν ἐν ἐκυταῖς τὴν τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ Χριστοῦ βοθησίαν διδασκαλίαν τοῦ νόμου καὶ τὰ προφητικά διηγήματα περὶ τοῦ Λυτρωτοῦ, ὡς ἐφεξῆς. Ἐν πρώτοις μὲν αἱ πέντε βίβλοι τοῦ Μωϋσέως, ἡ Γένεσις, ἡ Ἔξοδος, τὸ Λευϊτικόν, οἱ Ἀριθμοί, καὶ τὸ Δευτερονόμιον· εἶτα δὲ αἱ βίβλοι Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τῶν Κριτῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς Ρούθ, τέσσαρες βίβλοι τῶν Βασιλειῶν καὶ δύο παραπληρωματικαὶ εἰς αὐτάς, τῶν Παραλειπομένων· αἱ βίβλοι Ἔζρα, Νεβριίου, Ἔσθῆρ, Ἰώβ· οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυΐδ, αἱ Παροιμίαι (τοῦ Σολομῶντος), ὁ Ἐκκλησιαστής καὶ ἄσμα Ἀσμάτων· αἱ Προφητεῖαι Ἡσαΐου καὶ Ἱερειίου, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ καὶ δώδεκα ἔλασσόνων Προφητῶν. Ἐκτὸς τούτου, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ πρὸς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Θεία πρόνοια διεφύλαξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μόνῃ γλώσσῃ, τὰς βίβλους Ἰουδαίου, Τωβίτ, Σοφίαν Σολομῶντος, Σοφίαν Ἰησοῦ Υἱοῦ τοῦ Σιράχ, καὶ τέλος τρεῖς βίβλους τῶν Μακκαβαίων μὴ ὑπαρχούσας ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ πρωτοτύπῳ.

Ἐν δὲ τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ εὐαγγελίζουσι περὶ τοῦ Χριστοῦ τέσσαρες εὐαγγελισταί, Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς, καὶ Ἰωάννης, καὶ γράσουσι περὶ αὐτοῦ καθολικὰς ἐπιστολάς· οἱ Ἀπόστολοι, Ἰάκωβος μίαν, Πέτρος δύο, Ἰωάννης τρεῖς, καὶ Ἰούδας μίαν, ὁ δὲ πάντων πλουσιώτερος Παῦλος, κατέλιπεν ἡμῖν δεκατέσσαρας ἐπιστολάς πρὸς διαφόρους Ἐκκλησίας

ἄπορον ἦν. (Δαμσκ. Θεολ. βιβλ. Γ', κεφ. Α'.) — Ὁ ἄνθρωπος ἔπεσεν ἐκ τῆς ἀλαζονικῆς φαντασίας νὰ ἐξομοιωθῇ τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεὸς ἀνήγαγεν αὐτὸν, καταβάς αὐτὸς μάλιστα μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης ἐξομοιώσεως. Καὶ πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τοῦ γένους τῶν θνητῶν Ἐκεῖνος, ὅστις ποτὲ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ἀπεκρίνατο τῷ Μωϋσῆ, τολμηρῶς παρακαλοῦντι νὰ φανερώσῃ αὐτῷ ἑαυτὸν· «οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται.» (Ἐξοδ. ΛΓ', 20) Οὕτως, ἐπειδὴ οὐδεὶς ζῶν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ θεωρῇ τῆς Θεότητος τὸ πρόσωπον, λαμβάνει ὁ Κύριος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα βλέποντες αὐτὸν ζῶμεν. Ὅτε δὲ ἠθέλησε νὰ φανῆ τοῖς Ἀποστόλοις ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ, ἔν τινι μόνον δόξῃ, φωτίσας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τότε ἔπεσον οὗτοι χυμαὶ ἐκ τοῦ φόβου — τίς δὲ ἠδύνατο ἀναβλέψαι ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἐὰν αὕτη ἀπεκαλύπτετο κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐξαγορᾶς, ὡς φανήσεται κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Διὸ λέγει εἰς τῶν μαρτύρων τῆς μεταμορφώσεως, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐπθεσάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.» (Ἰωάν. Α', 14.) τὸ δὲ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀναπτύσσει ἡμῖν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς σαρκώσεως.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

Ἀλλὰ θαυμάζεις τὸ γενόμενον; (Κατηχ. ΙΒ', 32.) λέγει ὁ Ἅγιος Κύριλος Ἱεροσολύμων, ἐθαύμαζε τοῦτο καὶ αὐτὴ

(Ῥωμ. Η'. 26.). Καὶ ὡσπερ τὸ ξηρὸν ξύλον ὑδατι κοινωνῆσαν, βλαστοῦ· ἐκδίδωσιν· (Ἄγ. Κύρ. Ἱερ. Κατ. ΙΣΤ'. 12) οὕτω καὶ ἡ ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴ, διὰ μετανοίας Ἁγίου Πνεύματος καταξιοθεῖσα, βότρυας ἐκφέρει δικαιοσύνης· μονοσιδῆς δὲ ὄν, πολλὰς νεύματι Θεοῦ (Πατρός) καὶ ἐν δόγματι Χριστοῦ τὰς ἀρετὰς ἐνεργεῖ, ὡς ἐγράφη παρὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. «ἐκάστω δὲ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· εἰτέρω δὲ πίστις, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλω δὲ χαρίσματα δαίματων, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλω δὲ προφητεῖα, ἄλλω δὲ διακρίσεις πνευμάτων, εἰτέρω δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεῖα γλωσσῶν, πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται.» (Α'. Κορ. ΙΒ'. 7—14.)

Ἄπαντα δὲ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, (ὀρθ. ὁμολ. 73. 80) ἅτινα κατὰ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου Ἠσαΐου ἀνεπαύθησαν ἐπὶ τοῦ Κυρίου, κοινωνοῦνται καὶ ἡμῖν. Ταῦτα εἰσὶν ἑπτὰ· τὸ πρῶτον χάρισμα ἐστὶ σοφία, ἡ ἄνωθεν καταβαίνουσα, ἀντίθετος τῆ σκατεινῆ σοφίᾳ τῆς σαρκός· δεύτερόν ἐστι τὸ χάρισμα τῆς συνέσεως, ἥτοι τῆς κατανοήσεως τῶν μυστηρίων καὶ τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ, διδασκούσης τὴν Γραφήν· τρίτον τῆς βουλής, συνεργούσης εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς· τέταρτον χάρισμα ἡ ἰσχύς, διότι τηροῦντες σταθερότητα καὶ ἀνδρίαν ἐν τῇ πίστει, ὀφείλομεν ἀντιπαραταχθῆναι διαφόροις πειρασμοῖς· πέμπτον τῆς γνώσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ νόμου, τοῦ ἐλέγχοντος τοὺς ἀπιστοῦντας· ἕκτον ἡ εὐσέβεια, ἥτις σὺν τῇ ἀγαθῇ πίστει ἀναδύκνυται ἐν τῇ ἐπιμελεῖ προσευχῇ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις, καὶ τέλος τὸ ἑβδόμον χάρισμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ὅστις ὀφείλει εἶναι ὄχι δουλικὸς, ἀλλ'

υϊκός, καὶ χρησιμεύει ὡς ἀρχὴ σοφίας. Κάρποι δὲ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, ἧτοι σημεῖα τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεργείας τῆς Θείας χάριτος εἰσὶν ἑννέα, κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραΰτης, ἐγκράτεια. (Γαλατ. Ε'. 22.23.)

Περὶ πάντας οὕτω τὴν δογματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Συμβόλου περὶ ἐκάστου προσώπου τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, ἀναβοήσωμεν σὺν τῷ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ (Στιχηρὰ Πεντηκοσταρίου): «Ἅγιος ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι' υἱοῦ, συνεργεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιος ἰσχυρός, δι' οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ! Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον! Τριάς Ἅγία, δόξα σοι.»

Μετὰ τὴν ὑψηλὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς περὶ τῶν ἀνθρώπων προνοίας αὐτοῦ, τὸ Σύμβολον δεικνύει τὴν πίστιν ἡμῶν,

ἈΡΘΡΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Εἰς μίαν, Ἅγιαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Διότι οφείλομεν ἵνα ὦμεν σταθερῶς πεπεισμένοι, ὅτι μία Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθαστος, ὅτι αὕτη ἐστὶ φύλαξ ἀπάντων τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων, ἅτινα εἰσὶν αὐτῇ ἐμπιστευόμενα παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐκτὸς αὐτῆς σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Εἰ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, εἶναι μόνον συνάθροισις τῶν πιστῶν, ἡμεῖς ὅμως πιστεύομεν εἰς αὐτὴν, διότι εἶναι ἐπίσης σῶμα

Χριστοῦ, ἔχουσα κεφαλὴν μόνον τὸν Κύριον, καὶ χειραγω-
γούμενη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου. Αὐτὸν ἔδωκεν
(ὁ Θεός) λέγει δ' Ἀπόστολος περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κεφαλὴν
«ὑπὲρ πάντα τῆ Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ
«πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.» (Ἐφεσ. Α'. 22.23.)

Αὕτη ἐστὶ συνάμα Μία καὶ Καθολικὴ μία, διότι
θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον,
ὅς ἐστιν ὁ Ἰησοῦς Χριστός· (Α'. Κορ. Γ'. 11.) οὐδὲ δύναται
ἔχειν κεφαλὴν ἄλλην, ἢ αὐτὸν τὸν Κύριον· τούτου δ' ἕνεκα
καὶ ἅπαντα τὰ μέλη αὐτῆς, τὰ τε διοικούντα καὶ διοικου-
μενα, τὰ συνιστῶντα τὴν ζῶσαν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ τοῦ
ζῶντος, ὀφείλουσι τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ
συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, ὄντα ἅπαντα προσκεκολλημένα εἰς μίαν
ἐλπίδα τῆς ἑαυτῶν κλήσεως· «εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βά-
πτισμα· εἰς Θεός καὶ Πατὴρ πάντων.» (Ἐφεσ. Δ'. 5.6.)

Καθολικὴ μὲν οὖν καλεῖται, (ἢ συνοδικὴ ἢ Ἐκκλησία)
διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ περάτων γῆς
ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς
ἅπαντα τὰ εἰς γινῶσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα·
καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν,
ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν. Καὶ διὰ
τὸ καθολικῶς ἰατρεύειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τὸ τῶν ἁμαρ-
τιῶν εἶδος, τῶν διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτελουμένων, καὶ
κεκτῆσθαι ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔρ-
γοις τε καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντεῖσις χαρίσμασιν.
(Κυρ. Κατ. ΙΗ'. 23.) Μόνη ἡ προσηγορία Καθολικῆς,
τουτέστιν Οἰκουμένης, πληρέστατα ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν
ἀξίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκφράζει τὸν καθολι-
κὸν αὐτῆς προορισμόν· διότι αἱ προσηγορίαι Ἑλληνικὴ,
Ῥωσικὴ καὶ ἄλλαι παραπλήσιαι δηλοῦσι μόνον τὰ δι-
φορα αὐτῆς μέρη, ἅπαντα δὲ συνιστῶντα τὴν μίαν Οἰ-

καὶ οὐ μιν κήν· ἡ δὲ Ἐκκλησία, ἡ ἀποχωριζομένη τῆς Οἰκου-
 μениκῆς ὀτερῆσει αὐτὴ ἑαυτὴν τῆς ἀξίας τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλη-
 σίας. «Ὁ Ἰησοῦς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέ-
 δωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθάρισας τῷ λουτρῷ
 τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον,
 ἁγίαν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπILON ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοι-
 κούτων, ἀλλ' ἵνα ἡ ἀγία καὶ ἀμωμος·» (Ἐφεσ. β'. 25.26.27.)
 λέγει ὁ Ἀπόστολος, καὶ τὸ Σύμβολον, χάριν τοιοῦτου μεγά-
 λου ἀγιασμοῦ, ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἀγίαν, καὶ αὐτὸς ὁ ἀπό-
 στολος ἐμπνέει εἰς τὰ πιστὰ αὐτῆς τέκνα, ἔτι ἐπὶ γῆς ὄντα,
 ὅτι προσεληλύθασιν «Σιών ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερου-
 σαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν Ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ
 Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ὑπογεγραμμένων, καὶ
 Κριτῇ Θεῷ πάντων, καὶ πνεύματι δικαίων τετελειωμένων,
 καὶ διαθήκης νέας Μεσίτη Ἰησοῦ.» (Ἐβρ. 1β'. 22.23.). Διότι
 ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι τοσοῦτον ἀπεριόριστος, ὥστε ἐ-
 πεκτείνεται ἐν τε τῷ ὁρατῷ καὶ ἀοράτῳ κόσμῳ, καὶ συνίστα-
 ται ἐκ ὀνόματι, εἰ καὶ ἀδιαίρετων Ἐκκλησιῶν· καὶ ἡ μὲν ἐστὶν ἡ
 ἀγωνιζομένη ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς τὰ μέλη διέρχονται πολλὰς δο-
 κιμασίας, καθαρισμοῦ καὶ πάθη ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χρι-
 στοῦ· ἡ δὲ θριαμβεύουσα ἐν τοῖς οὐρανοῖς συγκροτεῖται
 ἐκ τῶν χορῶν τῶν Ἀγίων, τῶν εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ, καὶ διὰ
 τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως περιελθόντων ἐκ τοῦ θανάτου εἰς
 τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο, μακαρίζοντες διὰ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ᾠδῶν τοὺς
 ἁγίους, ἐπικαλούμεθα τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς,
 ὡς διακόνων καὶ φίλων τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ ὁμοίως νομίζοντες, ὅτι
 δύνανται οὗτοι βοηθῆσαι ἡμῖν διὰ τῆς ἰδίης αὐτῶν δυνάμεως
 ἀλλ' ὅτι διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν, χάριν τῆς ἀμοιβαίας οὐ-
 ρανίου ἀγάπης, τῆς συνδεούσης αὐτοὺς ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ
 μεθ' ἡμῶν, ἐπικαλούμεθα δι' αὐτῶν τὴν χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὑπῆρχεν ἤδη ἐν τῷ προσώπῳ τῶν προπατόρων καὶ τῶν πατριαρχῶν, πιστευόντων εἰς τὸν ἐρχόμενον Λυτρωτὴν, καὶ ἐκαλεῖτο Πατριαρχικὴ μέχρι τοῦ Μωϋσέως, ἀπὸ δὲ τοῦ Μωϋσέως μέχρι τοῦ Χριστοῦ Ὑπὸ νόμον, (διότι ἐχειρζώγουσιν αὐτὴν ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται, πρὸς τὴν Καινὴν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων Διαθήκην διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λαβοῦσα παρ' αὐτοῦ τὴν νέαν αὐτῆς προσηγορίαν, καλεῖται ἔτι ἐν τῷ Συμβόλῳ Ἀποστολικῇ, διότι ἦν ἐμπεπιστευμένη τοῖς Ἀποστόλοις ὡς παιδαγωγοῖς αὐτῆς ἐπὶ γῆς, καὶ μέχρι τοῦδε τηρεῖ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῶν ποιμένων, οἵτινες παρ' αὐτῶν ἔλαβον, διὰ τῆς ἀδιαλείπτου χειροτονίας, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ Χριστός, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, « ἔδωκε τοὺς ἡμῶν, Ἀποστόλους, τοὺς δὲ Προφῆτας, τοὺς δὲ, Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ, Ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· ἵνα αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ἧς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός. (Ἐφεσ. Δ'. 11.12.15). Ὁ αὐτὸς δὲ Ἀπόστολος ἐντέλλεται « ἐκείνοις οὗς τὸ Πνεῦμα » τὸ Ἅγιον ἔθετο Ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος· » (Πραξ. Κ'. 28.) διότι ἕκαστος Ἐπίσκοπος ἐστὶ παραστάτης τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ποιμνὴν αὐτοῦ, δι' ἣν ὀφείλει δοῦναι λόγῳ τῷ Ποιμένῳ Χριστῷ· ὡς Τοποτηρητῆς δὲ Αὐτοῦ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς Ἐκκλησίας, πολλάκις καὶ οὐχὶ κυριολεκτικῶς καλεῖται κεφαλὴ αὐτῆς· οὐσιωδῶς ὅμως αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ μόνος αὐτὸς ἐστὶ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅτε Ἐπίσκοποι τινες εἰσὶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐνὸς ἀρχαιότερου εἴτε πολλῶν, ἠνωμένων ἐν μιᾷ διοικήσει Συνόδῳ, τότε

ὁ ἀρχαιότερος κατὰ τὴν ἑκτασιν τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, ὀνομάζεται Ἀρχιεπίσκοπος, Μητροπολίτης, Ἐξαρχος καὶ Πατριάρχης, ἢ ἀντικαθίστησι τὸν Πατριάρχην ἢ ἴση αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν Σύνοδος. Οὕτω νοεῖ ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία τὴν ἀνωτέραν αὐτῆς ἱεραρχίαν εἰς τὰς μεγάλας Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ῥωσσίας. Ἄπασαι δὲ αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, αἱ ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διεσπαρμέναι, δύνανται συγκροτῆσαι ἐξ αὐτῶν τὴν οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις, ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ διοικεῖν τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐσα ἀναμάρτητος ἐν ταῖς διατάξεσιν αὐτῆς.

Αἱ Σύνοδοι, Οἰκουμενικαὶ τε καὶ Τοπικαὶ, ἐχρησίμευον πάντοτε εἰς στερέωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε ἀνεφύοντο αἱρέσεις καὶ σκάνδαλα, ἅπερ προεῖδον ἐν τούτοις οἱ Ἀποστολοὶ. «Τὸ δὲ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει,» ἀνηγγείλατο ὁ Ἅγιος Παῦλος, «ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις ἡδαιμονίων,» (Α΄ Τιμ. Δ΄. 1.) καὶ τούτου ἕνεκα παρήνουν, «βλέπετε, ἀδελφοί, μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν· ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς» (Κολοσ. Β΄. 8.9.) ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.» (Γαλτ. Α΄. 8.). Ἀνάθεμα, τούτεστι, χωρισμὸς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐστὶ τὸ τελευταῖον ὄπλον, ὅπερ αὕτη μεταχειρίζεται, πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ ἐκ τῶν σπλάγγνων αὐτῆς, ὅταν, κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δοθεῖσαν αὐτῇ ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς, δεσμεύει, διὰ τῶν

πνευματικῶν δεσμῶν, τὸν ἀπὸ τῆς καθαρᾶς πίστεως ἀποστά-
την καὶ ἀποκόπτει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ,
ἵνα μὴ μιλῆ διὰ ὀλεθρίου διδασκαλίας ἢ παραδείγματος
«εἴαν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ,» εἶπεν ὁ Σωτὴρ περὶ
τοῦ μὴ μετανοήσαντος ἐν ταῖς ἁμαρτίαις, «ἔστω σοι ὡσπερ
ὁ ἐθνικός· καὶ ὁ τελώνης. (Ματθ. ΙΗ . 17.).

Ἡ θαυμασία πρόοδος τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀ-
πέδειξε καθρῶς, ὅτι αὕτη ἐνήργει οὐχὶ δι' ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ
διὰ Θείας δυνάμεως· διότι ἄνευ τῆς προϋποθέσεως τῆς τοῦ Θεοῦ
συνεργείας, ἀδύνατον ἐξηγήσασθαι, πῶς οἱ εὐάριθμοι μαθηταὶ
τοῦ Χριστοῦ, πένητες, ἄνευ οὐδενὸς ὄπλου, ῥητορικῆς καὶ
σοφίας ἀνθρωπίνης, ἐπέστρεψαν τὸν κόσμον ἅπαντα, οὐ
μόνον τοὺς ἄπλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ σοφοὺς, εἰς τοι-
αύτην πίστιν, ἣτις κατ' εὐθεΐαν ἀντέβαινε εἰς πάσας τὰς
παλαιόθεν παραδεχθείσας δεισιδαιμονίας· ἀντὶ δὲ νὰ κολα-
κεύῃ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, ὑπισχνεῖτο τοῖς ὁπαδοῖς αὐ-
τῆς, στενὸν βίον καὶ ἀέναον διωγμὸν· ἀλλ' ὅ,τι ἀδύνατόν
ἔστι παρὰ ἀνθρώποις, δυνατόν ἐστι παρὰ Θεῷ (Ματθ. ΙΘ'.
26.), καὶ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ἄνωθεν δοθείσαν τῷ Ἀ-
βραάμ, «πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εὐλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρ-
ματι αὐτοῦ,» (Γεν. ΚΒ'. 18.) ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ. Πρὶν
ἔτι τοῦτο τελεσθῆ, προέλεγεν ἤδη περὶ τούτου εἰς τῶν
κηρύκων, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «ἐξελέξατο ὁ Θεὸς τὰ μωρὰ τοῦ
κόσμου, ἵνα τοὺς σοφοὺς κατασχύνῃ· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κό-
σμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα κατασχύνῃ τὰ ἰσχυρὰ· καὶ τὰ
ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ
τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ· ὅπως μὴ καυχῆσθαι
«πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ» (τοῦ Θεοῦ). (Α'. Κορινθ. Α'.
27. — 29.)

Μάτην οἱ ἐθνικοὶ δεσπότηαι διήγειρον δέκα διωγμοὺς, τὸν

ένα τοῦ ἄλλου φρικωδέστερον, ἐν τῷ διαστήματι τῶν τριῶν
 πρώτων ἑκατονταετηρίδων ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἅπασα
 βεβαρμένη ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων αὐτῆς, ἐστερεώθη
 ἐπὶ τῶν ὀστέων αὐτῶν, τῶν χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου
 Ἰησοῦ θρασυθέντων. Τέλος Κωνσταντῖνος ὁ μέγας κατέπαυσε τοὺς δι-
 ωγμοὺς καὶ προσπεσὼν αὐτὸς, μετὰ μετανουήσεως καρδίας, εἰς
 τὰς μητρικὰς ἀγκάλας τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεγνώρισεν αὐτὴν
 ἐπικρατοῦσαν καθ' ἅπασαν τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ, ἀντὶ τῆς
 ἐθνικῆς Ῥώμης, ἐθεμελίωσε νέαν Χριστιανικὴν πρωτεύουσαν,
 τὴν Βασιλίδα Πόλιν. Ἐφαίνετο μὲν στερεωθεῖσα ἡ εὐημε-
 ρία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὥσπερ ἡ βασιλεία τοῦ θεμελιωτοῦ
 αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, οὕτω καὶ ἡ θριαμ-
 βευτικὴ κατάστασις αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐν
 τῷ μέσῳ τῆς ἐξωτερικῆς τάξεως, εἰσέδυσεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
 δεινότατον μόλυσμα ἀπειλοῦν νὰ βλάβῃ τὴν καθαρότητα τῆς
 ὁμολογίας αὐτῆς, ἥτοι ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου, βλασφημῶς ἀπορ-
 ρίπτουσα τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἐν διαστήματι δὲ ἑκατὸν
 ἑτῶν ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία εἰς πολὺ μεγαλητέρας ἐξασθενήσεις καὶ
 κινδύνους ὑπέκυψεν, ἢ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἔ-
 θνισμοῦ· διότι ἡ ἐξουσία τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου
 φανερώς ὑπεστήριξε τοὺς ψευδοδιδασκάλους ἐπὶ τῶν ἐπισκο-
 πικῶν θρόνων. Ἀνεφάνησαν ὁμοίως καὶ ἀγρυπνοὶ ὑπέρμαχοι
 τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ δὴ Ἰωάννης ὁ μέγας, πατριάρχης Ἀ-
 λεξανδρείας, τεσσαράκοντα ἕξ ἔτη νικηφόρως ἀπέκρουε τὴν
 αἵρεσιν, εἰ καὶ τρεῖς ἀπεβλήθη τοῦ θρόνου· Ἀμβρόσιος, ὁ ἀκλόνη-
 τος ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, καὶ τρεῖς μεγάλοι ἱεράρχαι καὶ
 διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, Βασίλειος ὁ μέγας, Γρηγόριος ὁ
 Θεολόγος, καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ ἄλλοι αὐτοῖς ὅμοιοι.
 Βάσις δὲ τῆς ἀκλονήτου αὐτῶν διδασκαλίας ἦτο ἡ πρώτη οἰ-
 κουμενικὴ Σύνοδος τῶν 318 ἁγίων Πατέρων, συγκαλε-
 σθέντων ἐν Νικαίᾳ, ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸ 325 ἔτος,

οἵτινες ἄπαντες ὁμοψύχως ἐξέθησαν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, πρὸς ἐξαφανισμόν τῆς αἵρέσεως.

Ἄλλὰ « δεῖ γὰρ καὶ αἵρέσεις εἶναι, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (ἐν τῇ πίστει) (Α΄ Κορ. ΙΑ΄, 19.)· οἵτινες κατέφωτισαν διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, ὅ,τι ἤθελον νὰ σκοτίσωσιν οἱ ἀσεβεῖς· διότι ἕκαστον πρόσωπον τῆς ὑπεραγίας Τριάδος ἦτο ἀντικείμενον τῆς δοκησιοφίας. Μόλις ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ τὸ σχίσμα τοῦ Ἀρείου, καὶ νέος αἵρετικὸς, ὁ Μακεδόنيος, ἐξηγέρθη κατὰ τῆς θεότητος τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, καὶ πρεδύθη τῷ ἀναθέματι ἐπὶ τῆς δευτέρας οἰκουμένης Συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν 150 Ἁγίων Πατέρων, τῶν ἀναπληρωσάντων ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευούσης πόλεως, ἦτο ὁ αἴτιος τῆς Συνόδου ταύτης τὸ 381 ἔτος, συνεργήσωντος αὐτῷ μετὰ ζήλου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου· διότι ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου οἱ ἐκ τῶν Ῥωμαίων Κυριαρχῶν τηρήσαντες τὴν ὀρθοδοξίαν, ἦσαν προστατῆται τῆς Ἐκκλησίας καὶ τηροῦνται τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς εὐημερίας, καὶ περιβεβλημένοι τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, μόνοι εἶχον τὰ μέσα τοῦ συγκαλεῖν τοὺς Ἐπισκόπους εἰς τὰς οἰκουμένης Συνόδους ἐκ τῶν περάτων τῆς εὐρείας αὐτῶν Αυτοκρατορίας.

Καὶ ἕτερός τις ἔτι αἵρετικὸς ἀνεφάνη, ὁ Νεστόριος, στρεβλὰ φρονῶν περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεανθρώπου, καὶ κατακριθεὶς ὑπὸ 200 ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς τρίτης ἐν Ἐφέσῳ οἰκουμένης Συνόδου, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, τὸ 431 ἔτος. Σταθεροὶ δὲ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας ἦσαν οἱ ἅγιοι Λέων Πάπας Ῥώμης καὶ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Μικρὸν ὕστερον ὁ Εὐτύχιος θέλων νὰ ἀνατρέψῃ τὴν τοῦ Νεστορίου

διδοσκαλίαν ἐνέπεσον εἰς νέαν αἵρεσιν, μιγνύων ἀμφοτέρας τὰς φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ τοσοῦτον, ὥστε ὑπέθετον, ὅτι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἔπαθεν αὐτὴ ἡ Θεότης αὐτοῦ, διὸ καὶ κατακρίθη κατὰ τὸ 451 ἔτος, ἐπὶ τῆς τετάρτης οἰκουμενικῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ὑπὸ 630 ἁγίων πατέρων, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας, ἀδελφῆς τοῦ Θεοδοσίου. Ἐκατὸν ἔτη ὕστερον Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας συνεχάλεσεν 165 ἱεράρχας διὰ τὴν πέμπτην οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐν Χαλκηδόνι καὶ πρὸς κατάκρισιν τινῶν ψευδῶν γνωμῶν τοῦ Ὀριγένους.

Ἡ ἕκτη οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 680 ἔτος πρὸς κατάκρισιν τῶν Μονοθελητῶν, μίαν μόνον θέλησιν ἐν τῷ Χριστῷ δεχομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου, ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰουστίνου, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἐν Τρούλλῳ. Διακόσιοι Τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι ἠρμήνευσαν ἐν αὐτῇ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ ἐπεκύρωσαν τοὺς κατὰ καιρὸν ὑφ' ἐκάστης Συνόδου ἐκδοθέντας, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων συνταχθέντων κανόνων πρὸς χειραγωγίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀναμιμνησκομένης τῶν λόγων αὐτῶν· « ἄρα οὖν ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε διὰ ἐπιστολῆς ἡμῶν. » (Β'. Θεσσαλ. Β'. 15.). οἱ 85 Ἀποστολικοὶ οὗτοι κανόνες, σὺν τοῖς κανόσι τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐννέα Τοπικῶν, καὶ σὺν τοῖς ἰδιαιτέροις κανόσι τῶν ἁγίων Πετέρων, συνιστῶσι μὲ τὴν ἱερὰν Γραφήν, τὴν ἀμετάβλητον νομοθεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἣν αὕτη δὲν δύναται νὰ παραβῆ ἄνευ κλονισμοῦ τῶν θεμελίων αὐτῆς.

Ἐπὶ τῆς Ἑβδόμης οἰκουμενικῆς Συνόδου, γενομένης ἐν

Νικαία κατὰ τὸ 787 ἔτος, ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίσσης Εἰρήνης καὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου, ζήλω τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ταρσίου καὶ 367 ἐπισκόπων, ἀποκατεστάθη ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὰς ἑποίας ἀφρόνως ἐξηφάνιζεν ἡ αἵρεσις τῶν εἰκονομάχων οὐδόλως σκεπτομένη, ὅτι διὰ τῆς προσκυνήσεως ταύτης ἀποδίδεται ἡ τιμὴ οὐχὶ εἰς αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐπ' αὐτῆς εἰκονισθέντας, Χριστὸν τὸν Θεόν, ἢ τὴν πανάχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ τοὺς ἁγίους. Μεγίστη διαφορά ἐνυπάρχει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προσκυνήσει, ἥτις εἶναι διττή· ἡ μὲν ἐστὶ λατρεία ἀνήκουσα μόνῳ τῷ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀξιολατρεύτῳ Θεῷ· ἡ δὲ ἐστὶ μόνον ἔκφρασις ἀγάπης, σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ, ὃν ἀποδίδομεν τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοξασθεῖσιν ἀνθρώποις, ἐν οἷς ἐσκήνωσε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὡς δὲ παρὰ πάντων, οὕτω καὶ ἐξαιρέτως παρὰ τῆς Παναχράντου Παρθένου Θεοτόκου, αἰτοῦμεν τὰς ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβείας αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Μικρὸν μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον ἐφωτίσθη ὑπὸ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ πατρίς ἡμῶν Ῥωσσία ἀντλήσασα ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὴν καθαρὰν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ συνεστήθη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας, ἥτις ἀνεπλήρωσεν ἐν τῇ οἰκουμένικῃ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι αὕτη ἐστερήθη διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπὸ τοῦ Καθολικοῦ συνδέσμου τῶν τεσσάρων οἰκουμενικῶν θρόνων, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Οἱ πρὸς τὸν Χριστὸν ἐπιστρέφοντες καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ οὐράνιον βοήθειαν, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, διὰ τῶν σωτηρίων μυστηρίων, συνισταμένων ἐκ τῆς αἰσθητῆς τελετῆς καὶ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως καὶ περιλαμβανόντων ἐν τῷ φυσικῷ καὶ ὄρατῳ, τὸ ἀόρατον καὶ ὑπερφυ-

σικόν, καὶ οὕτω κοινωνοῦνται ταῦτα συγχρόνως τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου.

Μυστήρια δὲ ἑπτὰ εἰσι (Κατ. Μ. Φ. σελ. 67—68) καὶ ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν ὑπάρχει ἰδίᾳ σωτήριος δύναμις, ἢ χάρις τοῦ ἐνός πνεύματος τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦ βαπτίσματος ὁ ἀνθρώπος ἀναγεννᾶται μυστηριωδῶς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν· διὰ τοῦ μυροχρίσματος λαμβάνει τὰ χαρίσματα δι' ὧν αὐξάνει καὶ ἐνισχύεται· ἡ πνευματικὴ ζωὴ· διὰ τῆς μεταλήψεως, τρέφεται δι' οὐρανοῦ ἄρτου, ὅστις ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ αἵματος· διὰ τῆς μετανοίας ἰατρεύεται ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἀσθενειῶν, ἥτοι τῶν ἀμαρτιῶν, ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ λαμβάνει τὴν χάριν τοῦ ἀναγεννᾶν καὶ ἀνατρέφειν τοὺς ἄλλους πνευματικῶς διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν μυστηρίων, διὰ δὲ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου εὐλογεῖται ἡ φυσικὴ τεκνογονία καὶ ἡ τῶν τέκνων ἀνατροφή· ἐν δὲ τῷ εὐχέλαιῳ θερπεύονται αἱ σωματικαὶ ἀσθένειαι διὰ τῆς τῶν πνευματικῶν ἰάσεως. Μόνον διὰ τῆς παραλαβῆς τῶν μυστηρίων τούτων, διαμένει αὐτός ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δι' αὐτῶν κοινωνεῖ μετὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἄνευ δὲ τούτου ἀληθῆς ζωὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν ὑπάρχει· διὸ καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, σημαῖνον δι' ἐνός μυστηρίου ἅπαντα τὰ λοιπὰ ὁμολογεῖ σταθερῶς ὑπὲρ ἑκάστου ἡμῶν

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἐπιτομή· Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν.

Τὸ βάπτισμα ἐστὶ μυστήριον, (Κατ. Μ. Φ. σελ. 67.) ἐν ᾧ ὁ πιστεύων, ἀρνηθεὶς τὸν διάβολον καὶ ἀφερώσας ἑαυτὸν τῷ Χριστῷ, καὶ διὰ τριττῆς καταδύσεως τοῦ σώματος εἰς τὸ ὕδωρ μετ' ἐπικλήσεως τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ

καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποθνήσκει διὰ τὴν ζωὴν τὴν σαρκικὴν καὶ ἁμαρτωλὸν, ἀναγεννώμενος ἐκ Πνεύματος Ἁγίου εἰς ζωὴν πνευματικὴν καὶ ἁγίαν, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος· «εἰ μὴ τις γεννηθῆ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» (Ἰω. Γ'. 5.).

Τὸ κυριώτερον ἐν τῇ ιεροτελεστίᾳ τοῦ βαπτίσματος, εἰσὶν αἱ τρεῖς καταδύσεις εἰς τὸ ὕδωρ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τοῦτο δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ὅταν ὁ βαπτίζων προφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀκριβῶς καὶ ἀμετατρέπτως, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας· διότι τὸ βάπτισμα ὑπάρχει πνευματικὴ γέννησις, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἅπαξ μόνον γεννᾶται. Τούτου ἕνεκα καλεῖται ἐν ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως, ὃ ἀναγινώσκειται πρὸ τῆς τελέσεως αὐτοῦ, εἰς σημεῖον ὅτι ἡ μετάνοια καὶ ἡ πίστις εἰσὶν ἀναπόφευκτα ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος· «μετανοήσατε» ἔλεγον οἱ Ἀπόστολοι, «καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ λήψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.» (Πραξ. Β'. 38.) «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται,» (Μαρ. ΙΣΤ'. 16.) ἔπεν αὐτὸς ὁ Σωτῆρ.

Ἡ περιτομὴ, ἣτις παρηγγέλθη τῷ Ἀβραάμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, προεικόνιζε τὸ μέλλον βάπτισμα, καὶ ἐτελεῖτο εἰς τὰ ὀκταήμερα βρέφη. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ὅτε ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐφωτίζοντο ὀλόκληροι οἰκογένειαι, ἀπ' ἀρχῆς οὐ μόνον οἱ ἀνήλικοι, ἀλλὰ καὶ τὰ βρέφη ἐλάμβανον τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα μὴ ἀπολωθῶσιν ἄνευ τοῦ σωτηρίου σημείου τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ χριν τῆς νηπιότητος αὐτῶν παρευρίσκονται ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἀνάδοχοι, ἐγγυώμενοι ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν πίστιν τοῦ βαπτιζομένου, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαραίτητον γὰρ

ἦναι οὗτοι ὀρθόδοξοι. Οὕτως ἡ πίστις τοῦ τελούντος τὸ μυστήριον καὶ τῶν ἀναδόχων ἀναπληροῖ ἐν τῷ νηπίῳ τὴν ἄγνοιαν· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις, ὡς ἔλεος ἄνωθεν καταβαῖνον καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἀξιομισθίαν ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, δέχεται πᾶσαν ἡλικίαν, διότι ἅπαντες εἰσὶν ἐπίσης ἀνάξιοι αὐτῆς καὶ ἐξίσου ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς σωτηρίας. Οἱ δεσμοὶ τῆς μυστηριώδους ταύτης συγγενείας τῆς ἐνωσάσης τὸ βρέφος μετὰ τοῦ ἀναδόχου, εἰσὶ τοσοῦτον ἱεροί, ὅσον καὶ οἱ δεσμοὶ τοῦ αἵματος.

Οἱ ἀνάδοχοι ἀποκρίνονται διὰ τὸ βρέφος καὶ κατὰ τὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος γενόμενον ἐξορκισμόν, ἵνα ἀποδιώξωσι τὸν διάβολον, ὅστις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ εἰσεχώρησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς δούλους τῆς ἁμαρτίας, ἅπαντα δὲ τοῦ ἐξορκισμοῦ ἡ δύναμις περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν δοθείσαν παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν (Κατ. Μ. Φ. σελ. 69—70.)· «ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦτι» (Μαρκ. ΙΣΤ'. 17.) καὶ ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ· διότι αὐτὸ, μετὰ πίστεως τυπούμενον διὰ τῆς κινήσεως τῆς χειρὸς, ἐστὶ τοῦθ' ὅπερ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου, τὸ μετὰ πίστεως διὰ τῶν χειλέων προφερόμενον.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ πρὸς τὴν ἀέναν ὀρατὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ· «εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάτω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι» (Ματθ. ΙΣΤ'. 24.), ἐπιτίθεται ἐπὶ τοῦ βαπτιζομένου ὁ σταυρὸς καὶ ἡ λευκὴ στολὴ, σημεῖον ψυχικῆς καθαρότητος, ἀπαρκειότητος διὰ τὸν Χριστιανικὸν βίον· εἰς σημεῖον δὲ τῆς πνευματικῆς χαρᾶς, ἠνωμένης μετὰ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, οἱ ἀνάδοχοι, κρατοῦντες λημπάδας, περφέρουσι τὸν βαπτιζόμενον περὶ τὴν κολυμβήθραν, μετὰ τῆς μυστικῆς ὑμνωδίας· «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν

ἐνεδώσασθε.» (Γαλ. Γ'. 37.) Διότι γινόμεθα μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐνδύομεθα αὐτὸν τὸν Κύριον, καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι λουσίῳ τοῦ σώματος, ἀποκλυνομένου ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδάμ, διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπιστρέφεται ἡμῖν ἡ μακαριότης, ἣν ὁ Ἀδὰμ εἶχεν ἐν τῇ καταστάσει τῆς ἀθωότητος. «Ἀλλὰ ἀπελούσασθε,» λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἀλλὰ ἡγιασθητε, ἀλλὰ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» (Α'. Κορινθ. ΣΤ'. 11.).

Μετὰ τὸ βάπτισμα τελεῖται τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου μύρου (ἢ μυροχρίσματος) (Κατ. Μ. Φ. σελ. 71.), ἐν ᾧ χριστομένων τῶν μελῶν τοῦ σώματος διὰ τοῦ ἡγιασμένου μύρου, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπιχέεται τῷ πιστεύοντι τὸ πνευματικὸν μύρον, τουτέστι μειαδίδονται αὐτῷ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' ὧν αὐξάνει καὶ ἐνισχύεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ σημαίνει χρίσμα.

Οἱ Ἀπόστολοι, στρεωθέντες ἐν τῇ πίστει ὑπὸ τοῦ Κυρίου, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως, ἐπεσφραγίσθησαν ὑπὸ τῆς Θείας χάριτος, κατὰ τὴν πεντηκοστὴν, διὰ τῆς ὁρατῆς ἐπ' αὐτῶν καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ αὐτοὶ δὲ ὁρατῶς μετέδιδον τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῖς βαπτιζομένοις, διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν. Οἱ δὲ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐτι αὐτῶν, ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, εἰσήγαγον τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου μύρου, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ τῆς παλαιᾶς διαθήκης χρίσματος, καὶ πιθανόν, χάριν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν Χριστιανῶν· διότι οἱ ἀνώτατοι ἱεράρχαι, ἔχοντες μόνον τὴν χάριν τοῦ χορηγεῖν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιθέσωσι τὰς χεῖρας ἐφ' ἐκάστου, διὸ καὶ τὸ μύρον τὸ ἅγιον ἐσθὲν ὑπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἐνεργεῖ ἀντ' αὐτῶν, ὁ δὲ ἱερεὺς

χρησιμεύει μόνον ὡς ἐκτελεστής. Οὗτος χρίει τὸν νέον Χριστιανὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου, πρὸς ἁγιασμὸν τοῦ νοῦς καὶ τοῦ λογικοῦ· ἐπὶ τοῦ στήθους, πρὸς ἁγιασμὸν τῆς καρδίας καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν· ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὠτων, τῆς ρίνος καὶ τοῦ στόματος, πρὸς ἁγιασμὸν τῶν αἰσθήσεων· ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ἔργων, καὶ ὅλου τοῦ βίου τοῦ Χριστιανοῦ· χρίων δὲ ἕκαστον μέλος προφέρει· «Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου,» κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς Θεός· ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δούς ἡμῶν ἀράβωνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.» (Β' Κοριν. Α'. 21, 22.).

Ὅτε ἤδη ὁ ἄνθρωπος (Κατ. Μ. φ. σελ. 73.) εἰσῆλθεν οὕτως διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑποχρέωσιν, τοῦ ἀφιερῶσαι αὐτῷ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, διότι τοῦτο σημαίνει βαπτίζεσθαι ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐπεσφραγίσθη ἤδη διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τότε κοινωνεῖται αὐτῷ καὶ ἡ οὐράνιος βρωσις, διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἐν τῷ μυστηρίῳ αὐτῆς Μεταλήψεως ἧτοι τῆς Εὐχαριστίας.

Δι' αὐτῆς ὁ πιστεύων μεταλαμβάνει (ὀρθοξ. ὁμολ. ἀπ. ρξ'.) εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον, τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ ἀληθὲς αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἅτινα μυστικῶς μεταβάλλονται, διὰ τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μετὰ τὴν δέησιν τοῦ ἱεροουργούντος, ὥστε μένουσιν εἰς τὰ βλέμματα μόνον τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ τοῦτο κατὰ Θεῖαν οἰκονομίαν· πρῶτον, ἵνα πιστεύωμεν μᾶλλον εἰς τοὺς αἰωνίους λόγους τοῦ Χριστοῦ, «τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμα μου,» ἢ εἰς τὰς ἀσθενεῖς ἡμῶν αἰσθήσεις, καὶ διὰ τούτου τύχωμεν τῆς μακαριότητος τῶν μὴ ἰδόντων καὶ πισπευσάντων· δεύτερον καὶ χάριν τῆς ἀσθενοῦς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἧτις δὲν ἠδύνατο νὰ γευθῆ ἄλλως

πως τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἀπαραίτητα αὐτῶ· διότι διὰ τῆς γεύσεως αὐτῶν, τῆς αἰσθητῆς τε καὶ πνευματικῆς, κοινωνοῦμεν τῆς εὐεργετικῆς δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσεως, δεχόμενοι ἐν ἡμῖν αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, τῆς ἐξαφανιζούσης ἐν ἡμῖν τὴν φθορὰν τοῦ θανάτου. «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖνῃτε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρωσίς, καὶ τὸ αἷμα μου, ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.» (Ἰωάν. ΣΤ'. 23. 55) λέγει ὁ Σωτὴρ.

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου παρέλαβον τὸ μυστήριον τοῦτο, οὕτω καὶ παρέδωκαν τῷ κόσμῳ, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς τοῦ Χριστοῦ θυσίας καὶ κοινωνίαν τῶν σωτηρίων αὐτῆς ἐνεργειῶν. «Ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν,» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι, τοῦτο ποιεῖτε, ὡσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡσάκις γὰρ ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὔ ἂν ἔλθῃ. Ὡστε ὅς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου.

Διὰ τοῦτο τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας, διὰ τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, προσφέρεται ἀενάως ἀντὶ ἄλλης θυσίας, ὑπὲρ ἀπάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ζώντων τε καὶ τεθνεώτων, καὶ οὐδέποτε παύσει, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Χριστοῦ, μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἐλεύσεως. Τοῦτο συνιστᾷ τὸ οὐσιῶδες μέρος τῆς Χριστιανικῆς ἱερουργίας, ἧτις καλεῖται Λειτουργία, τουτέστι κοινὴ ὑπηρεσία· ἐκ σε-

βασμοῦ δὲ πρὸς τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς σημασίαν πρέπει πάντοτε νὰ τελεῖται ἐν τῷ ναῷ, ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, οὕτω καλουμένης, διότι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς Βασιλεὺς, μυστικῶς ἐπ' αὐτῆς προσφέρεται ἐν τοῖς Θείοις δώροις.

Ὁ ἐν τῇ Θείᾳ λειτουργίᾳ παρευρισκόμενος, οὐ μόνον μετέχει τῆς πίστεως, τῆς κοινῆς προσευχῆς, τῆς ζώσης περὶ τοῦ Κυρίου ἀναμνήσεως, ἀλλὰ θεωρεῖ αὐτὸν μάλιστα δρᾶτως ἐν τοῖς φρικτοῖς δώροις, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ προσήρχοντο κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν, ἢ καθ' ἐκάστην ἐβδομάδα διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου αὐτῶν· καὶ νῦν δὲ ἡ Ἐκκλησία, ἐπιθυμοῦσα τὴν σωτηρίαν τῶν τέκνων αὐτῆς, ἐξακολουθεῖ ἀενάως προσκαλοῦσα αὐτὰ «μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέρχεσθαι,» καὶ παραγγέλλουσα αὐτοῖς, ἢ καθ' ἕκαστον μῆνα, ἢ κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν τεσσάρων τεσσαρακοστῶν, ἢ τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, νὰ γεύωνται ταύτης τῆς πηγῆς τῆς αἰωνίου ζωῆς, προπαρασκευάζοντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς νηστείας, τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μετανοίας, εἰς τοσοῦτω μεγάλην ἀγιότητα. «Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν,» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου· διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. (Α'. Κορινθ. ΙΑ'. 28—30.)

Ἐνταῦθα ἀναφαίνεται ἡ ἀνάγκη τοῦ τετάρτου προκαταρκτικοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας, (Θεολ. Μητρ. Πλατ.) ἐν ἧ λύονται παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Χριστοῦ, αἱ ἁμαρτίαι τῷ πιστεύοντι, ὅταν εἰλικρινῶς ὁμολογήσῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ ἔχῃ σταθερὰν ἐλπίδα εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀξιομισθίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν δεθείσαν παρὰ τοῦ Κυρίου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐξουσίαν· «Ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα

ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ,» (Μαθ. ΙΗ΄. 18)· ὡς καὶ κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ δοθὲν αὐτοῖς χάρισμα τοῦ Πνεύματος, μετὰ τῆς παραγγελίας· εἴαν τινῶν ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· εἴαν τινῶν κρατῆτε, κεκράτηνται. (Ἰωάν. Κ΄. 23.).

Καὶ πρὸς τί ἄλλο μέσον δυνάμεθα νὰ προστρέξωμεν πρὸς συμφιλίωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ ὅταν ἀπολέσωμεν ἅπαξ τὴν δωρηθεῖσαν ἡμῖν ἐν ταῖς ὕδασι τοῦ βαπτίσματος καθαρότητα, εἰ μὴ εἰς τὴν ταπεινὴν ὁμολογίαν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, μετ' ἀποφάσεως νὰ ἀφήσωμεν αὐτὰς κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐντολήν· ἀξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα ὑμῶν» (Ἰάκωβ. Α΄. 16.), ὅπως ἀποφύγωμεν τὴν φρικτὴν αὐτῶν ἐξέλεγκξιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελευταίας κρίσεως; ὡς ἡ μετανοία, οὕτω καὶ ἡ ὁμολογία τῶν ἁμαρτιῶν, πρέπει νὰ ᾖ εὐληκρὴ καὶ οὐχὶ εἰς γενικὰς ἐκφράσεις, ἀλλ' εἰς ἐντελεῖα αὐτῶν γυμνότητα συνισταμένη· διότι ἄλλως δὲν ὑπάρχει ὠφέλεια διὰ τὸν μετανοοῦντα, ὁ δὲ ἱεροεργός, ὅταν δὲν γινώσκῃ τὸ μέτρον τῶν ἁμαρτημάτων, δὲν δύναται νὰ λύσῃ αὐτά. Ἄν μὲν ὁ ἱερεὺς θεωρῇ τὰ ἁμαρτήματα βαρέα, ἀπομακρύνει τὸν μετανοοῦντα τῆς μεταλήψεως, διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς αὐτὸν νὰ αἰσθανθῇ τὸ πταίσμα του καὶ ἀποφύγῃ τὴν εἰς τοὺς ἀνάξιους κοινωνοὺς ἀνήκουσαν κατάκρισιν· ἐπιβάλλει αὐτῷ, πρὸς καθαρισμόν τῆς συνειδήσεως, ἐπιτίμιον, ἢ Ἐκκλησιαστικὴν διόρθωσιν, συνισταμένην εἰς προσευχὰς, νηστείας, γονυκλισίας καὶ ἐλεημοσύνας, διὰ δὲ τὰ βαρύτερα ἁμαρτήματα ἀποκλείει τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων Μυστηρίων. Ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησία καὶ τοὺς ἀξίους διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας προετοιμάζει ἐγκαίρως εἰς τὴν ἀθάνατον τράπεζαν ὅπως ὁ ἀσθενὴς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου μὴ φλεχθῇ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς μεταλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ νηστεία ὡς βοηθητικὸν μέσον τῆς προσευχῆς καὶ μετανοίας, συνεστήθη κατὰ τὸ πα-

ράδειγμα τῶν πάλαι Προφητῶν— Μωϋσέως, Ἡλιοῦ, Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ὄταν δὲ ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται ἡ Ἐκκλησία, τότε κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὄρισεν αὕτη καὶ τὴν διάρκειαν ἐκάστης νηστείας καὶ τὸ εἶδος τῶν βρωμάτων, διὰ τὸ ὁμοίμορφον καὶ τὴν τάξιν, καὶ, ὅπως διὰ τῆς ἐκουσίας στερήσεως, παράσχη τοῖς πιστοῖς δοκιμὴν τῆς πρὸς τὰ καθεστῶτα αὐτῆς σωτηρίου ὑπακοῆς. Ἡ δὲ ἐξουσία τοῦ λύειν τὰς ἀμαρτίας (Κατ. Μ. Φ. 81.) δίδεται μόνον τοῖς ὑπηρέταις τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης, ἐν ἧ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τῆς χειροθεσίας τῶν ἱεραρχῶν τῆς ἀδιαρρήκτου ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων προχειρίζεται τὸν κανονικῶς ἐκλελεγμένον εἰς τὸ ἐπιτελεῖν τὰ μυστήρια καὶ ποιμαίνειν τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ, διὸ καὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος, αὐτῶς ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρετίας Χριστοῦ, καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ. (Α΄ Κορινθ. Δ΄ 1.)

Τρεῖς οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης: ἐν τῇ διπλῇ χάριτι, τῇ παρὰ τοῦ Κυρίου δωρηθείσῃ τοῖς Ἀποστόλοις, καὶ ἐν ἐκείνῃ, ἣν ἔλαβον οἱ ἐβδομήκοντα μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀναφαίνονται, κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, δύο θεμελιώδεις βαθμοὶ, τοῦ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου, οἵτινες ὠρίσθησαν ἀκολούθως ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ διαφέρουσι μὲν ἀλλήλων κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἱερουργίαν οὐδὲν σχεδόν· διότι καίτοι τελοῦντες ἐξίσου τὴν Θεῖαν μυσταγωγίαν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, οἱ πρεσβύτεροι εἰσὶν ὑποκείμενοι τοῖς ἐπισκόποις, καὶ παρὰ τούτων λαμβάνουσι τὴν χειροτονίαν. Ὁ τρίτος δὲ βαθμὸς τοῦ διακόνου, τουτέστι τοῦ ὑπηρέτου, συνέστη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκκλησίᾳ, πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν πιστῶν παρὰ τῇ

ἁγία Τραπέζῃ. διὰ νὰ δύνανται οἱ ἀνώτεροι οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀφιερῶσιν ἀποκλειστικῶς ἑαυτοὺς εἰς διδασκαλίαν καὶ τὴν προσηυχίαν. Ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων ἐτηρήθη καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς χειροτονίας εἰς τὸ πνευματικὸν ἀξίωμα, διὰ τῆς χειροθεσίας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκλελεγμένου, μετὰ τῆς κοινῆς προσευχῆς, τῆς κοινωνούσης αὐτῷ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Πράξ. ΣΓ'. 6.). Οἱ Χριστιανοί, οἱ ἀποκλειστικῶς ὠρισμένοι πρὸς τέλεσιν καὶ μετάδοσιν τῶν μυστηρίων, ὀφείλουσι νὰ ἦ. α. μᾶλλον τῶν ἄλλων κοινωνοὶ τῆς χάριτος, διὰ νὰ ἔχωσι θάρρος νὰ προσεύχωνται εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Χριστοῦ. Μέχρι δὲ τοῦ νῦν, ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων, ἡ χειροτονία, μετὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπιδοκιμαζούτῃ τὴν ἐκλογὴν, διὰ τῆς λέξεως ἄξιος, χρησιμεύει ὡς τελεστικὸν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, κατὰ τὴν ἀνψύσιν εἰς τοὺς τρεῖς κυρίως βαθμοὺς, τοῦ Διακόνου, τοῦ Πρεσβυτέρου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου, ἀμεταβλήτως τηρουμένους ἐν τῇ οἰκουμένικῃ Ἐκκλησίᾳ.

Ὁ ἐπίσκοπος, ἐκλεγόμενος καὶ χειροτονούμενος ὑπὸ συνόδου ἱεραρχῶν, οὐχὶ ὀλιγωτέρων τῶν τριῶν ἢ δύο, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, δοκιμαζέται πινδήμως εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, πρὸ τῆς καθιερώσεως, διότι ἡ πίστις αὐτοῦ, ὡς ἐπιτηρητοῦ τοῦ λογικοῦ ποιμνίου, πρέπει νὰ ἦναι ἀνεμφίβοτος, «εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοί,» λέγει ὁ Σωτὴρ «σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον;» (Ματθ. ΣΤ'. 23.). Ἴνα δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀφιέρωσιν ἑαυτὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς διακονίας τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς κορυφαῖος ποιμὴν ἐπιμελῆται μόνον περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν, οἱ οἰκουμενικοὶ κανόνες ἀπαγορεύουσιν αὐτῷ τὸν γάμον, εἰ καὶ ἐπιτρέπουσι τοῦτον ἐν τοῖς κατωτέροις βαθμοῖς. Ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ

ἀγίμου Ἀποστόλου Παύλου, ὅστις ἐπεθύμει, ἵνα πάντες μιμηθῶσιν αὐτὸν, ὡς αὐτὸς τὸν Χριστὸν, «ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἔλεγε, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. (Α΄ Κορ. Ζ'. 32. 33.). Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, διατηρεῖ τὸ ἔθος τοῦ χειροτονεῖν εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα κατὰ προτίμησιν τοὺς ἐπιβιπόντας εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὑπόσχεσιν τῆς παρθενίας ἐν τῷ μοναχικῷ σχήματι, καὶ ἀπαρνηθέντας ἑαυτοὺς, καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ λαβόντας τὸν σταυρὸν αὐτῶν, ἵνα ἀκολουθήσωσι τῷ Κυρίῳ.

Προτιμῶτα ὅμως, διὰ τοὺς ἀνωτέρους Πνευματικοὺς μόνον βαθμοὺς, τὴν παρθενίαν, ἀεπειδὴ οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται (Ματθ. ΙΘ'. 14.), ἡ Ἐκκλησία ἐνθυμεῖται καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, «καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθῆσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο ἓν· σὰρξ μίαν· τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν. Ἐγὼ δὲ λέγω περὶ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. Ε'. 31. 32.) καὶ εὐλογεῖ τὸν συζυγικὸν βίον διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. Ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, γενομένης ἐκ μέρους τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης (Κατ. Μ. Φ. σελ. 82.) ἀπαρabiάστου ὑποσχέσεως ἐνώπιον τοῦ ἱερέως καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ τηρεῖν ἀμοιβαίαν τὴν τῶν συζύγων πίστιν, εὐλογεῖται ὁ τοῦ γάμου δεσμὸς καθ' ὁμοίωσιν τῆς πνευματικῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ζητεῖται δι' αὐτοὺς παρὰ Θεοῦ τὸ χάρισμα τῆς κληρικῆς μονοίας, πρὸς εὐλογημένην τεκνογονίαν καὶ Χριστιανικὴν τῶν τέκνων ἀνατροφὴν.

Ἡ γέννησις τῶν τέκνων ἐστὶν οἶονεὶ ἀδιάκοπος ἐξεκκολλούθητις τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ὑφ' ἡμῶν γεννώμενον δὲν εἶναι μόνον σὰρξ ζωϊκὴ, ἀλλ' ὄν λογικόν. Διὰ τοῦ-

το ὄτον ἱερὸν πρέπει νὰ ἦναι δι' ἡμᾶς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, τόσο φρικτὴ εἶναι ἡ τόλμη τοῦ ἀφαιρεῖν τὸ δημιουργικὸν δῶρον δι' ἀγενῆ πάθη καὶ ἀθεμίτους γεννήσεις.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ καθαρᾷ καὶ ἀρχικῇ περὶ γάμου διατάξει, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, δύο μόνον πρόσωπα καὶ διὰ παντός συνενοῦνται εἰς σάρκα μιαν, ἐν τῷ Χριστιανισμῷ αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται ἡ πολυγαμία καὶ ἡ ἐκουσία λύσις τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου, ὡς ἐναντίον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· «ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.» (Μαρκ. Ι'. 9.). Ἡ παράβασις μόνης τῆς συζυγικῆς πίστεως δύναται νὰ γένη αἰτία τῆς διχρῆξῆος τοσοῦτον στερεῶν δεσμῶν. Ὁ δεῦτερος μάλιστα καὶ ὁ τρίτος γάμος, εἰ καὶ ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἐπιείκειαν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, συγχωρεῖται ὅμως, καὶ ἰδίως ὁ τρίτος, οὐχὶ ἄνευ καθαρτηρίων προσευχῶν, ὡς ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς πρώτης καθαρότητος τοῦ μοναδικοῦ γάμου καὶ εὐχαρίστησις τῆς αἰσθήσεως.

Ἐν ἀπάσαις ταῖς διατάξεσι τῆς Καινῆς Διαθήκης τὰ αἰσθητὰ πρὸς ἀνώτερον πνευματικὸν σκοπὸν διευθύνονται, τούτου ἕνεκα ἀπαιτοῦνται παρὰ τῶν Χριστιανῶν πλειότερα καθαρότης καὶ ἠθικοὶ ὅροι πρὸς συζυγικὸν δεσμὸν, ἢ ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Μωϋσέως. Κατὰ τοὺς κανόνας τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, δὲν πρέπει νὰ συνέλθωσιν εἰς γάμου συνάφειαν οἱ εὐρισκόμενοι εἰς στενὴν σαρκικὴν συγγένειαν, τοῦτο δὲ διὰ νὰ ἦναι μᾶλλον σεῦαστοὶ οἱ δεσμοὶ τῆς συγγενείας καὶ διατηρῆται ἡ καθαρότης ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς. Πλὴν διὰ τῶν αὐτῶν ἱερῶν κανόνων τηρεῖται ἐν τῷ γάμῳ καὶ ἡ πνευματικὴ συγγένεια, ἡ προερχομένη ἐκ τοῦ σωτηρίου μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, ὅπως ἡ ἀνωτέρα κατὰ πνεῦμα γέννησις μὴ ὑποχωρῆ καὶ μὴ συγχέται τῇ ὑποδεστέρα, τῇ κατὰ σάρκα, καὶ οὕτω μὴ ἀπολεσθῶσιν οἱ οὐράνιοι καρποὶ τῆς πρώτης

Τέλος τὸ τελευταῖον παραμυθητικὸν μυστήριον τοῦ Εὐ-

χελαίου, (Κατ. Μ, Φ. σελ. 83.) θεραπεύει τὰς ἀσθενείας ἡμῶν διότι χρισμένου τοῦ σώματος δι' ἡγιασμένου ἐλαίου, κατέρχεται δι' ἐπικλήσεως ἐπὶ τὸν ἀσθενῆ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ θεραπεύουσιν τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀσθενείας κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες λαβόντες τὴν ἐξουσίαν παρὰ τοῦ Κυρίου, ἀῆλειφον ἐλάϊω πολλοὺς ἀρρώστους, καὶ ἐθεράπευον,» (Μαρκ. ΣΤ'. 23.) καὶ κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου· ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψατες αὐτόν ἐλάϊω ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κείμενον, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· καὶ ἀκουτίης ἢ πεποιηκῶς, ἠφελήσεται αὐτῷ.» (Ἰακώβ. β'. 14. 15.)

Ἐπιλαμβάνεται ὁ τοσούτος πνευματικὴ τε καὶ σωματικῆ, περιλαμβάνονται ἐν τῷ αὐτῷ τῷ Εὐχελαίου. Εἰς σημεῖον δὲ τῶν ἐπτὰ χρυσμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπτὰ ἱερεῖς ὀφείλουσι κατὰ τὸ τυπικὸν τελεῖν αὐτὸ, εἰ καὶ ὀλιγώτεροι τῶν ἐπτὰ δύναται ἐπίσης διὰ θερμῶν δεήσεων νὰ ἀναπληρώσωσι τοὺς ἐλλείποντας ἐν τῇ ἱεροπραξίᾳ ταύτῃ. Αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ τελετὴ καὶ ἡ ἐπίτασις ἐπαναλαμβανομένη ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν ἐκάστῳ χρισματι, εἰτὶ τοσοῦτον παρεκφυθητικῶς, ὥστε καθίσταται ἀκτανόητον, πῶς ἐπέρχεται εἰς τινὰς ἢ ἰδέεσθαι ἀναπόφευκτος ὁ θάνατος μετὰ τὴν τέλειν τοῦ μυστηρίου τούτου ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦντος, ἐν ᾧ τοῦ αὐτίου ἄταται αἱ εὐχαὶ λαλοῦσι περὶ ἰάσεως, εἰ καὶ δύνανται ἐν ταυτῷ νὰ χρησιμεύωσι καὶ ὡς ἐφόδιον διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. ὁ Ἀπίστολος δὲν λέγει, ἀποθήσκει τις ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος.» Πολλοὶ δὲ, ὅταν δὲν ὑπάρχη οὐδεμίαν ἐλαίαν ἰάσεως, προστρέχουσιν εἰς τὴν μετάληψιν καὶ τὸ εὐχέλαιον, ὡς πρὸς τελευ-

ταῖον μέσον, λησμονοῦντες τί εἶπεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἐξαιτου-
μένοις παρ' αὐτοῦ τὴν ἴασιν, ἀκατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενη-
θήτω ὑμῖν. (Ματθ. Θ'. 29.)

Ταῦτα εἰσὶ τὰ ἐπιὰ ταῦτα σωτήρια μυστήρια, συστα-
θέντα παρὰ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ὡς ἐπτὰ
στῆλαι τοῦ οἴκου τῆς σοφίας, καὶ χειραγωγοῦντα ἡμᾶς, διὰ
τοῦ δρατοῦ στενοῦ συνδέσμου αὐτῶν μετὰ τὰς προσκαίρου
ζωῆς, καθ' ὅλας τὰς σπουδαιότερας αὐτῆς ἐποχὰς πρὸς τὴν
αἰώνιον ζώην.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πίστεως διέσχεται τὴν στε-
νὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, οὐ μόνον ἐν ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ σώ-
ματι, εἰ καὶ χωρίζεται τοῦτο ἀπὸ τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ θα-
νάτου καὶ ἔπειτα φθείρεται, ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία ἐμ-
πνέει ἡμῖν τὴν παραμυθητικὴν ἐπίδρασιν περὶ τῆς ἀνεγέρ-
σεως αὐτοῦ, διὰ τῶν λόγων τοῦ Συμβόλου.

ΑΡΘΡΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ ΚΑΙ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλον-
τος αἰῶνος. Ἀμήν.

Προσδοκῶ, τουτέστιν ἐλπίζω, πιστεύω, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ-
το ἐν κειρῷ τῷ δένοντι ἀνεγερθήσεται, καὶ πάλιν ἐνωθή-
σεται μετὰ τῆς ψυχῆς· εἴνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ
πρώματός, πρὸς ἃ ἔτρηνξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακὸν (Β'. Κορ.
Ε'. 10.) ὅτι ἔρχεται ὧρα, εἶπεν ὁ Κύριος, ἐν ᾗ πάντες οἱ
ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ (τοῦ Υἱοῦ
τοῦ Θεοῦ) καὶ ἐκπορεύονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς
ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν
κρίσεως.» (Ἰωάν. Ε'. 28. 29.)

Ῥίζα τῆς ἀγαθοεργίας εἶναι τῆς ἀναστάσεως ἡ ἐλπίς· ἡ

γὰρ προσδοκία τῆς μισθαποδοσίας νευροῖ τὴν ψυχὴν εἰς ἐργασίαν ἀγαθὴν. (Κυρ. Ἱερ. Κατ. ΙΗ'. 1.) οὕτω καὶ πᾶσα ψυχὴ πιστεύουσα μὲν ἀνάστασιν, φεΐδεται ἑαυτῆς εἰκότως· ἀπιστοῦσα δὲ τῇ ἀναστάσει, γίνεται ἔκδοτος εἰς ἀπώλειαν, ὁ πιστεύων ὅτι μένει τὸ σῶμα εἰς ἀνάστασιν φεΐδεται τῆς στολῆς, οὐ μολύνει τοῦτο ἀναμιμνησκόμενος τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ἡνάδος τοῦ ἐν ὑμῖν Ἀγίου Πνεύματος ἐστίν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν· ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς;» (Α'. Κορινθ. ΣΤ'. 19.) Ὁ δὲ ἀπιστῶν τῇ ἀναστάσει τοῦ σώματος, ἀμελεῖ περὶ αὐτῆς, ὡς περὶ ἄλλοτρίου, καὶ δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς ἅπαντα τὰ πάθη, λησμονῶν ὅτι οὕτως «ἀμαρτάνει τῷ ἰδίῳ σώματι» (στιχ. 18.) Μέγα τοίνυν τῆς ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας παράγγελμα καὶ δίδαγμα, ἡ πίστις περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως.

Οὐδέποτε ὀφείλει τις νὰ λησμονῇ, ὅτι μόνη ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ καλλητέρα μερὶς τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ ποιηθεῖσα, δὲν συνιστᾷ ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον· διότι ἐπὶ τῆς γῆς, ἔνθα δι' αὐτὴν προσδιωρίσθη ἐνεργητικὴ δοκιμασία, οὐδὲν δύναται αὐτὴ νὰ πράξῃ χωρὶς σώματος· βλασφημοῦμεν διὰ τοῦ στόματος καὶ διὰ στόματος προσευχομέθα (Κυρ. Ἱερ. Κατ. ΙΗ'. 19. 20.) προσφέρομεν θυσίαν εἰς τὰ πάθη διὰ τοῦ σώματος καὶ ἐν αὐτῷ τηροῦμεν τὴν ἀγιότητα· ἀρπάζομεν διὰ χειρὸς καὶ διὰ αὐτῆς δίδομεν ἐλεημοσύνας, καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως. Ἐπειδὴ τοίνυν εἰς πάντα τὸ σῶμα συνυπηρετεῖ τῇ ψυχῇ, ὀφείλει καὶ τοῦτο ἐν τοῖς μέλλουσι συναπολαύειν τὴν ἀμειβὴν· διότι ἡ ἀμαρτία πλήττει ὁμοίως τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, καταλείπουσα ἐν ἀμφοτέροις τὰ πικρὰ αὐτῆς ἔχνη, ἅτινα μόνον διὰ τῆς μετανοίας ἐξαλείφονται. Το σῶμα δὲν δύναται ν' ἀπολεσθῇ χωριστὰ τῆς ψυχῆς, διότι ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀπηγγέλθη οὐχὲ

εἰς μόνην τὴν ψυχὴν, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον· καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν πλασμάτων τοῦ Θεοῦ ἀπόλλυται, ἀλλὰ μόνον μεταβάλλεται, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· οἴδαμεν γὰρ,» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πρὸς ἑαυτοὺς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.» (Ῥωμ. Η'. 21—23.)

Τῆς ἀπολυτρώσεως ταύτης τοῦ σώματος ἔδωκεν ἡμῖν τὴν παραμυθητικὴν βεβαίωσιν ὁ Σωτὴρ, διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς δόξης τοῦ ἰδίου σώματος, τὸ ὁποῖον ἦτο τύπος τοῦ ἡμετέρου μέλλοντος· οἴδαμεν γὰρ, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνου καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι· ἐπιποθοῦντες.» (Β'. Κορινθ. Ε'. 1.2.) Περὶ δὲ τῆς μυστηριώδους μεταβολῆς τοῦ ἐπιγείου ἡμῶν χιτῶνος, οὕτω λέγει ὁ Ἀπόστολος, «σπείρεται ἐν φθορᾷ· ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.» (Α'. Κορινθ. ΙΕ'. 42.—44. 53.)

Ἄν δὲ οἱ λόγοι τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ αὐτῆς τῆς πραγματικῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου δὲν ἐξαρκοῦσι πρὸς ἐξαρτισμὸν τῆς ἀπιστίας ἡμῶν, τότε ὁ προῦδὼν ταύτη Θεός, ἐσπεῖρε δι' ἡμᾶς εἰκόνας τῆς ἀναστάσεως ἐν πίστῃ καὶ ἐν πίστι, ὅπως καὶ ἔτος βλέποντες τὴν ἀναζωομένην καὶ ἀποθνήσκουσαν φύσιν τοῦ σπέρματος τοῦ φθαρτοῦ ὕπνου αὐτῆς ἐαρινὴν φύσιν, ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ὅσα ὄντα, ὅτι συμβαίνει εἰς τὰ ἄψυχα. Ὅταν πάντα ἀνίστανται

ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνθρώπου, δύναται οὗτος μόνος, δι' ὃν τὰ πάντα ἐποιήθησιν, νὰ μὴ αἰσθάνηται ἐπιθυμίαν τῆς αἰωνίου ζωῆς; ἐὰν δὲ αἰσθάνηται, εἰς μάτην ἄρα ὁ Θεὸς ἐνέπνευσεν αὐτῷ τὸ αἶσθημα τοῦτο; ἢ μήπως ὁ ἄνθρωπος τοσοῦτον ὀλίγον κατανοεῖ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα, ὥστε ἐνῶ διψᾷ καὶ αἰσθάνεται τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν, δύναται ἔτι νὰ ὑποπτεύῃ περὶ τῆς ἀθανασίας; Ἄλλ' ἴσως, τὸν πιστεύοντα εἰς τὴν ἀθανασίαν τοῦ πνεύματος ταραττεῖ ἡ ἰδέα τῆς φθορᾶς τοῦ σώματος, ὡς τι πρόσκομμα πρὸς τὴν ἀνάστασιν· ἀλλὰ τί εἶναι δυσκολώτερον τῷ Κυρίῳ, τῷ κρατοῦντι ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ τὸν κόσμον, τὸ νὰ συναθροίσῃ τὸ διασκορπισθὲν σῶμα καὶ ἀνακαινίσῃ αὐτὸ εἰς καλλίτερον σχῆμα, ἢ ἀπ' ἀρχῆς νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος; Ὁ Ἀπίστολος Πῦλος προειδὲν, ἤδη τὴν ἀμφιβολίαν, εἰπὼν· «Ἄλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖω δὲ σώματι ἔρχονται; Ἄφρον! σὺ δ' σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ ὁ σπείρεις, τὸ σῶμα οὐ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, οἴτου ἢ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα. (Α'. Κορινθ. 15'. 35.—38.)

Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐστὶν ἐπίσης ἡ βεβαιότερα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἀπόδειξις· διότι ἂν δὲν εἶναι κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις μετὰ τὸν κόσμον τοῦτον, ποῦ λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἡ δικαιοσύνη; Πολλοὶ ἐσκληρυμένοι ἁμαρτωλοὶ ἀποθνήσκουσιν ἀτιμώρητοι ἐν τῇ κλίνῃ αὐτῶν, μάλιστα δὲ καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιγείου ἀνταποδόσεως, ὁ πολλῶν φόνων ἔνοχος φονεὺς ἐν θάνατον μόνον ὑφίσταται. τοῦνατίον δὲ πολλοὶ δίκαιοι ἀποθνήσκουσιν ἐν δυστυχίᾳ καὶ σκληροτάταις ταλαιπωρίαις. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θαυμάζωμεν διὰ τὴν βραδύτητα τῆς κρίσεως. Πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος, παρελθόντος τοῦ ἀγῶνος, ἢ σιεφνοῦται ἢ κατασχύνεται· οὕτω καὶ ὁ Θεός, ἔτι τοῦ ἀγῶνος ἐν τῷ κό-

σμῶ ὑπάρχοντος, εἰ καὶ βοηθεῖ κατὰ τὴν ἀνάγκην τοὺς δικαί-
 ους καὶ κωλύει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὕστερον ὁμῶς ἀποδίδωσι
 τελείαν ἀνταμοιβήν.

Ἐγειρόμεθα τοίνυν, (Ἀγ. Κυρλ. Κατ. ΙΗ΄. 19) αἰώνια μὲν
 πάντες ἔχοντες τὰ σώματα, οὐ πάντες δὲ ὅμοια· εἰ μὲν τις ἐστι
 δίκαιος, λαμβάνει σῶμα ἐπουράνιον, ἵνα δύνηται μετὰ Ἀγγέ-
 λων ἀναστραφῆναι ἐπαξίως· εἰ δὲ τις ἁμαρτωλὸς ἐστι, λαμβά-
 νει σῶμα αἰώνιον ὑπομονητικὸν τιμωρίας ἁμαρτιῶν, ἵνα ἐν
 πυρὶ αἰωνίῳ κείμενος μηδέποτε ἀναλωθῆ. Διότι καθ' ὅλον τὸν
 ἐπίγειον βίον ἦτο ταμεῖον ἁμαρτιῶν, συλλέγων δι' ἑαυτὸ τοὺς
 πεπυρωμένους ἄνθρακας διὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἡ αἰω-
 νιότης τῶν θασάνων πρὸς τὴν βραχύτητα τοῦ βίου δὲν πρέπει
 νὰ θεωρῆται ὡς ἀδίκημα· διότι ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ βίῳ
 δίδονται ἤδη εἰς τὸν ἄνθρωπον αἱ ἀρχαὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς
 ἐν Χριστῷ, μεθ' οὗ συγκοινωνεῖ αἰσθητῶς τε καὶ πνευματικῶς,
 ἐν μυστηρίοις, καὶ διὰ τούτου ἀποκτᾷ τὸ ζώπυρον τῆς μελλούσης
 ἀφθαρσίας τοῦ ἀσθενοῦς αὐτοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ κατὰ τὸν χρό-
 νον, ὅτε ἀφέθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἐλευθέρα ἐκλογή, εὗτος
 ἐκουσῶς ἀπομκρούηται ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ φωτός καὶ τῆς
 ζωῆς, προτιμῶν τὸ σκότος καὶ τὸν θάνατον, τότε οἱ ἀλγεινοὶ
 σπαραγμοὶ τοῦ καταχθονίου τούτου θανάτου ἐν τῷ μὴ θνήσκον-
 τι σώματι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἔσονται· οὐχὶ τόσον τιμωρία,
 ὅσον ἐξακολούθησις αὐτῆς τῆς ἰδίας καταστάσεως, ἣν αὐτὸς
 ἐξελέξατο δι' ἑαυτὸν, καὶ ἐν ἧ ἑτελεύτησε παριδὼν τὴν τῆς
 Ἐκκλησίας εὐεργετικὴν προφύλαξιν. Ἐν τούτοις αἱ θάσανοι των
 αὗται ἔσονται διάφοροι κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἁμαρτωλῆς δια-
 θέσεως.

Διάφοροι δὲ ἔσονται καὶ αἱ καταστάσεις τῆς δόξης τῆς
 Βασιλείας τοῦ οὐρανοῦ, περὶ τοῦ ὁποῖου ἀνήγγειλεν ὁ Σωτὴρ
 τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολ-
 λαὶ εἰσιν» (Ἰωάν. ΙΔ΄. 2.) διότι εἰ καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν

ἔκει ὡς ὁ ἥλιος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον ὁμῶς «ἄλλη δόξα ἡλίου
 »καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ
 »ἀστέρος διχφέρει ἐν δόξῃ· οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.»
 (Α΄ Κορινθ. ΙΕ΄. 41. 42.). Τῇ μακαριότητι αὐτῶν οὐκ ἔστιν ὄ-
 ριον «καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἔσονται» (Α΄ Θεσσαλ. Δ΄. 17.)
 »Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ
 »προσδοκῶμεν, οἷς δικαιοσύνη κα τοικεῖ,» (Β΄ Πέρ. Γ΄. 13.)·
 ἔνθα αὐτὸς ὁ Θεὸς, τὸ αἰώνιον φῶς, «ἔσται τὰ πάντα ἐν
 πᾶσιν» (Α΄ Κορινθ. ΙΕ΄. 28.), ὡς λέγεται ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ·
 «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν
 »ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν
 αὐτόν.» (Α΄ Κορινθ. Β΄. 9.).

Το Ἄ μ ἡ ν, περαίνει τὸ Σύμβολον, ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς,
 γένοιτο, γένοιτο.

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 »στοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πύτῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς
 »ἐπουρανοῖς ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ
 »αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄρεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸ
 »πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ.» (Ἐφεσ. Α΄. 3—7.).

ΠΕΡΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

ΠΕΡΙ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Ἐκί ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν ἐπρο-
σπίθητα, κατὰ τὸ μέτρον τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως αὐτῶν τε καὶ
τῶν γνώσεών μου, νὰ περὶστῆται τὴν βιβληθὸν πορείαν
τῆς Λειτουργίας, ἡ ἐπισημεία ὅλων αὐτῆ φίνεται σοι ἔλλι-
πης, διὰ τε τὴν συντομίαν αὐτῆς, καὶ διότι, σὺ εἶται ὀλιγώ-
τερον συνωκειωμένος πρὸς τὴν Ἀρχιερατικὴν ἱερουργίαν, τὴν ὑπ'
ἐμοῦ περιγραφείσαν.

Ὅτι δε θέλω καὶ πάλιν νὰ σο ἐξηγήσω τὴν τάξιν καὶ τὴν
σημασίαν τῆς Θείας Λειτουργίας, οὐχὶ πλέον τῆς λαμπρᾶς κατὰ
τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρεπείαν καὶ τὴν πληθύν καὶ τὸ ἀξί-
ωμα τῶ ἱεροουργούντων, ἀλλὰ τῆς μετ' ἴσης πνευματικῆς μεγα-
λοπρεπείας. ὑπ' ἑνὸς ἱερέως καὶ διακόνου τελομένης· διότι καὶ
ἐν τῇ ταπεινῇ αὐτῶν ἱεροπραξίᾳ παρίσταται ἡμῖν τὸ αὐτὸ ὑψη-
λὸν θέαμα τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἅπαντος τοῦ
βίου αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς φάτνης ἐν Βηθλεὲμ μέχρι τῆς ἀναλήψεως
εἰς οὐρανοῦς.

Ποσάκις συνέβη νὰ ἀκούσωμεν μετὰ θλίψεως παρ' ἀνθρώ-
πων, οὐδαμῶς ξένων τῇ πίστει καὶ τῇ εὐσεβείᾳ, διότι ἀπὸ
χειλέων ἀπίστων ἴσως δὲν ἦν καὶ παράδοξος ὁ ἐξῆς λόγος·
«διὰ τὴν νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν δυνάμεθα ἄραγε
νὰ προσευχώμεθα ἐπίσης ἐν τῷ οἴκῳ ἡμῶν;» Τοιαῦτα φρονή-
ματα εἶναι λυπηρότατα· διότι προέρχονται, οὐχὶ ἐκ μίσεως

πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἀγνοίας, καὶ ὁμῶς στεροῦσι τοὺς μὴ ὀρθοφρονοῦντας τοῦ πνευματικοῦ ἀγαθοῦ, τῆς κοινῆς προσευχῆς ὡς ἂν ἦσαν ἀλλότριοι πάσης κοινωνίας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐάν, ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτῆς, νοοῦσιν οὗτοι μόνον τοὺς τέσσαρας τοίχους τοῦ ναοῦ, τοὺς ἐπεσκιασμένους ὑπὸ τοῦ σταυροῦ τότε δεβαίως, καὶ ἐντὸς τῶν τοίχων τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτῶν οἰκητηρίου δύνανται νὰ ἀνοψόνωσι τὰς θερμὰς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχάς· διότι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἶπε· «Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔσῃ, ὡσπερ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. Σὺ δέ, ὅταν προσεύχη, εἵτελθε εἰς τὴν ταμειὸν σου, καὶ, κλείσας τὴν θύραν σου, προσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.» (Ματθ. ς', 5. 6.). Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν, τουτέστι συνάθροισιν τῶν πιστῶν, ἠνωμένων μετ' ἀλλήλων διὰ τῶν μυστηρίων καὶ τῆς πίστεως ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, ὅστις εἶπεν αὐταῖς· «οὗ γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.» (Ματ. ΙΗ'. 20.) καὶ μεταδούς τοῖς Ἀποστόλοις, κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, παρήγγειλεν αὐτοῖς «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ. ΚΒ'. 20.) Τότε λοιπὸν πόσον σημαντικὴ εἶναι εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐπανάληψις αὐτῆ τοῦ δεῖπνου τοῦ Χριστοῦ; διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος· «ὁστάκις γὰρ ἀνέσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ.» (Α'. Κορινθ. ΙΑ'. 26.). Καὶ οὕτως, οὐ μόνον ἀπλῶς ἡ ἀνάμνησις τῆς πρώτης ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ πρὸς λύτρωσιν ἡμῶν, καὶ ἡ προσδοκία τῆς δευτέρας φρικτῆς παρουσίας αὐτοῦ, πρέπει νὰ πληρῶσι τρόπου τὰς

καρδίας ἡμῶν κατὰ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν, καθ' ἣν προσφέρεται· πάλιν δι' ἡμᾶς ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ ἀναίμακτος· διὰ τὸ ἦναι μᾶλλον εὐπρόσιτος ἡμῖν.

Καὶ οὐ μόνον οἱ προσερχόμενοι πρὸς τὰ φορικτὰ ταῦτα μυστήρια γίνονται κοινωνοὶ τῆς Θείας χάριτος διὰ τῆς πληττεστέρως μετὰ τοῦ Χριστοῦ κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετ' εὐλαβείας παρεστῶτας ἐν τῷ ναῷ ἐπιχέεται ἡ εὐεργετικὴ δύναμις τῆς κοινῆς προσευχῆς, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀπόντας, ἂν οὗτοι εἶναι συνδεδεμένοι διὰ τῆς πίστεως μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὲν εἶναι παρόντες μόνον δι' εὐλογόν τινα αἰτίαν, καὶ οὐχὶ δι' ὀκνηρίαν ἢ ἀμέλειαν. Τοιαύτη εἶναι ἡ φροντίς τῆς κοινῆς πάντων μητρὸς, τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῶν πιστῶν αὐτῆς τέκνων, ἅπερ στεγάζει καθ' ἑκάστην διὰ τῆς ἀσπίδος τῆς προσευχῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιγεῖοι θυσιαστηρίου παρίστησιν αὐτὰ εἰς τὸν οὐράνιον θρόνον, ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Ἄνω τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σφραγισμένου. Οἱ πλησίον καὶ οἱ μακρὰν, οἱ ζῶντες καὶ οἱ νεκροὶ, πάντες περιλαμβάνονται ὑπ' αὐτῆς, καὶ ὁ στενὸς ναὸς καθίσταται ὀλόκληρος κόσμος, πλατυνόμενος πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ὄρατου, διὰ τῆς προσφορᾶς τῆς παγκοσμίου θυσίας! Ὡς, ὅποῖον ἀνεκφραστον αἶσθημα ἀγάπης συνδέει ἐνταῦθα τὸν κόσμον, τὸν ὄρατον καὶ τὸν ἀόρατον, ἅπαντα τὸν οἶκον τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ, ὡς πρωτογενῆς μεταξὺ ἀδελφῶν, συνδέει δι' ἑαυτοῦ ἅπαντα τὰ μέλη εἰς ἓν ὅλον, ὡς μόνη κεφαλὴ τοῦ πνευματικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἱεροπραξία αὕτη, πλήρης οὔσα ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ὑψίστης ἀγάπης καὶ εὐσπλαχνίας, περιέχει καὶ ἡμῖν τὸν τρόπον τοῦ νὰ δειχθῶμεν ἄξια τέκνα αὐτῆς, ἀποδεικνύοντες ἀμοιβαίαν ἀγάπην, ἰδίαν μόνον τοῖς Χριστιανοῖς καὶ μὴ περιοριζομένην εἰς τὰ πρόσκαιρα. Ὅποια παρηγορία εἰς τὸν πάροικον ἐν τῇ προσκαιρῷ ταύτῃ ζωῇ, ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς καθίσταται διὰ παντός στερότης ὁ σύνδεσμος αὐτοῦ μετὰ τῶν ποθεινοτάτων ἀνθρώπων, τῶν

ἔτι συνδιατρεχόντων αὐτῷ τὴν ἐπίγειον ὁδοπορίαν, ἢ τῶν προπεμφθέντων ἤδη εἰς τὴν οὐράνιον πατρίδα! διότι, διὰ τῆς ἀξιομισθίας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος, τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυνόμενου, ἐπικαλεῖται ὁ πάροικος οὗτος ὑπὲρ τῶν ποθεινῶν αὐτῷ τὴν ἐπὶ γῆς καὶ τὴν οὐράνιον σωτηρίαν. Ὅπόσων λοιπὸν στεροῦνται ἐκεῖνοι, οἵτινες, μὴ νοῦντες τὸν κύριον σκοπὸν τῆς Θείας Λειτουργίας, δὲν θέλουσιν ἀ συμμετέχωσι τῆς θυσίας, προσφέροντες δῶρα εἰς μνήμην τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων. Ὅθεν καὶ ἡ ἱεροπραξία τῆς Λειτουργίας φέρεται εἰς αὐτοὺς οὐδαμῶς διαρέουσα τῶν συνήθων ἐκείνων προτευχῶν, ἀς ἕκαστος Χριστιανὸς δύναται νὰ ἀναπέμπῃ κατ' οἶκον. Ἐν τούτοις ἐκ τῆς πικρᾶς ταύτης ἀγνοίας καὶ ἀμελείας πόσκι ψυχὰι μένουσι προσηλεημένοι, ἂν καὶ ἔχωσι χρείαν τῆς προτευχῆς αὐτῶν ἐν τῇ προσηκίῳ ταύτῃ ζωῇ καὶ ἐν τῇ αἰωνίῳ, δι' ἧς ἔτος ἦταν πρόθυμοι διὰ τῆς εἰλικρινῆς πρὸς αὐτὰς ἀγάπην, νὰ δεῖξωσι παντὶς βοήθειαν! Ἀλλ' ἔστω, ἐν τῷ ἐφημέρῳ τούτῳ βίῳ, ὅπου διὰ τὸν ἰχθὺν ἄνθρωπον ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι εἰς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς τὸν πλησίον φιλίας, ἀς προσπαθῶσι διὰ τῶν ἐπιγείων ὁδῶν, νὰ ἐκπληρῶσι τὸ ἱερὸν τοῦτο καθήκον, ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου παύουσιν ἅπαντα τὰ προσωρινὰ, δὲν λύεται ἄρα καὶ αὐτὸς ὁ ψυχικὸς δεσμὸς τοῦ ἀπολειφθέντος πρὸς τὸν ἀποδημήσαντα, ὅταν κρύψας αὐτὸν ψυχρᾶ γῆ, δὲν διατελῇ κοινωνῶν αὐτῷ πνευματικῶς, θερμῶς ὑπὲρ αὐτοῦ προσευχόμενος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ μόνος ἐναπολειφθεὶς δυνατὸς σύνδεσμος αὐτῶν ὡς καὶ μετὰ τοῦ κοινοῦ Κυρίου, τοῦ κριτοῦ ζώντων τε καὶ νεκρῶν, καὶ τοῦ τὰ πάντα περιέχοντος;

Λίαν σημαντικὸν εἶναι τὸ πρῶτον προπαρασκευαστικὸν μέρος τῆς Λειτουργίας τὸ ὀνομαζόμενον «Προσκομιδὴ», ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς ὡς πρᾶξις τελουμένη πρὶν ἢ συνήθως ἡμεῖς συνέλθωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· διότι πολλάκις παραλείπομεν καὶ τὴν ἐπομένην αὐτῇ ἀνάγνωσιν τῶν

ὄρων, ἃν καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν ἀγίων πατέρων, ἵνα διὰ τῶν κατασκευαστικῶν προσευχῶν, προετοιμάσωσιν ἡμᾶς βαθμηδὸν εἰς θεωρίαν τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς τοῦ Χριστοῦ θυσίας.

Ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν ἀμφιάσιν καὶ τὰς προκαταρχτικὰς προσευχὰς, λαμβάνει τὴν ἐκλεχθεῖσαν διὰ τὸν ἀμνὸν προσφορὰν καὶ σημειῶν τρεῖς διὰ τῆς λόγχης, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πῆγνυσιν εἰς αὐτὴν τὴν λόγχην, καὶ ἐκτελεῖ τὴν μυστηριώδη σφαγὴν τοῦ ἀμνοῦ, ἣν περιγράφει διὰ τῶν προφητικῶν τοῦ Ἑσαΐου λόγων· «ὡς ἠπρόβχτον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ ὡς ἀμνὸς ἄμωμος, ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἢ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἵρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.» Πρὸς μείζονα δ' ἀπεικόνισιν ποιεῖ καὶ τὴν τελευταίαν πράξιν τοῦ στρατιώτου ἐπὶ τοῦ ἐσταυρωμένου, μνημονεύων τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου· «εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγχην τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἐνυξέ· καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ ὕδαρ κρῶς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.» Ὁ δὲ διάκονος ἐγγέει πρὸς μνήμην τούτου εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον ἐκ τοῦ νάματος ὁμοῦ καὶ τοῦ ὕδατος, αἰτούμενος τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ αὐτῶν ἐνώσει.

Προπαρασκευασθέντων δὲ πάντων τῶν πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου ἀπαιτουμένων, ὁ ἱερεὺς ἐκβάλλει ἐξ ἄλλης προσφορᾶς μερίδα, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ὑπερευλογημένης ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐπικαλούμενος τὸν Κύριον, ἵνα «ταῖς πρεσβείαις αὐτῆς προσδεχθῇ τὴν θυσία ταύτην εἰς τὸ ἐπουράνιον αὐτοῦ θυσιαστήριον,» καὶ τίθησι τὴν μερίδα ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου, πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀμνοῦ, μνημονεύων τῶν προφητικῶν τοῦ Δαυὶδ λόγων περὶ ταύτης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· «Παρέστη ἡ Βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ, περιβεβλημένη καὶ πεποικιλημένη.» Μετὰ

ταῦτα ἐκ τῆς τρίτης προσφορᾶς λαμβάνει ἑννέα μερίδας, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ Προδρόμου, τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἱεραρχῶν, τῶν Μαρτύρων, τῶν Ὁσίων, τῶν Ἀναργύρων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τῶν εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ, ἵνα ἅπαντα ἡ ὄρατὴ καὶ ἀόρατος Ἐκκλησία μετάσχη τῆς προσφορᾶς τῆς παγκοσμίου θυσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐν οὐρανῷ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὄρατὴ αὐτῷ παρῆ.

Τελεσθείσης δ' οὕτω τῆς ἀναμνήσεως ἀπάσης τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας, τῆς ἀμυθαίως ὑπὲρ ἡμῶν προσευχομένης τῷ αὐτῷ ἐν οὐρανοῖς ἀμνῷ, εἰς ἐχέγγυον τῆς ἀδιαρρήκτου ἀγάπης, ὁ ἱερεὺς στρέφεται καὶ πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν, καὶ λαβὼν τὴν τετάρτην προσφορὰν, ἐξαιρεῖ ἐξ αὐτῆς μερίδας, ἃς τίθησι κατωτέρω ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου ὡσανεὶ εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου ἀμνοῦ. Μνημονεύει δὲ τὰς πνευματικὰς ἐξουσίας καὶ πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς, τὸν αὐτοκράτορα, τὸν Σεβαστὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ εἶτα πάντας οὓς ἂν βούληται.

Ἐπὶ τέλους λαβὼν τὴν πέμπτην καὶ τελευταίαν προσφορὰν, χωρίζει μερίδας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ἁγίων πατριαρχῶν, εὐσεβῶν βασιλέων, βασιλισσῶν, τῶν ἁγίων κτιτόρων τοῦ ναοῦ, ἢ τῆς μονῆς ταύτης καὶ πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως εἰς ζωὴν αἰώνιον κεκοιμημένων ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐκβάλλει δὲ καὶ ἑαυτῷ μερίδα, «ἵνα μνησθῆ ὁ Κύριος καὶ τῆς αὐτοῦ ἀναξιοτήτος, καὶ συγχωρήσῃ αὐτῷ πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον.» Ἐῖτα, εὐλογήσας τὸ θυμίσμα, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, τίθησιν ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου τὸν σταυροειδῆ ἀστερίσκον ἵνα μὴ διασκορπισθῶσιν αἱ μερίδες, ὅταν σκεπάσῃ αὐτὰς διὰ τοῦ καλύμματος ἢ ἀέρος, καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἀστέρος τοῦ πάλαι ποτὲ ἐν Βηθλεὲμ τοῖς Μάγοις ἀναφανέντος· δέεται τοῦ Θεοῦ, τοῦ πέμψαντος τὸν οὐράνιον ἄρτον εἰς βρωσίαν πάσης τῆς οἰκουμένης, τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Σωτῆρα

καὶ Λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην, τὸν εὐλογοῦντα καὶ ἀγιάζοντα ἡμᾶς, ἵνα δεχθῆ τὰ δῶρα ταῦτα εἰς τὸ ἐπουράνιον αὐτοῦ θυσιαστήριον, καὶ μνημονεύσῃ τοὺς προσφέροντας αὐτὰ καὶ ἐκείνους, ὑπὲρ ὧν προσεφέρθησαν.

Τότε, ὑψώσας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν προετοιμάζεται μετὰ τοῦ συλλειτουργοῦ εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν, δι' ἐπικλήσεως τοῦ παρακλήτου τοῦ Πνεύματος τῆς ἀληθείας, καὶ δι' ἀγγελικῆς δοξολογίας· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ» καὶ ἡ Θεῖα Λειτουργία ἄρχεται, ἀπὸ τοῦ «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,» ἥτοι, κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ ἀκατάληπτον μυστήριον τῆς ὑπερχείας Τριάδος, προσίτον ἡμῖν μόνον διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὅποια δὲ εἰσὶν αἱ πρῶται παρακλήσεις, δι' ὧν ὁ Διάκονος ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἁμβωνος προτρέπει ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐπικαλῆται τὸν Θεόν, κατὰ τὴν λεγομένην μεγάλην ἐκτενῆ, ἢ ἐκτεταμένην σειρὰν δεήσεων; πρὸ παντὸς ἄλλου προσκαλεῖ πάντας τοὺς ἐκτὸς τοῦ θήματος παρισταμένους νὰ δεηθῶσιν ἐν εἰρήνῃ, διότι ἄνευ τῆς ἐμοιβαίας εἰρήνης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀληθινὴ προσευχή. Αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν· «ἐὰν οὖν»
 »προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ κεῖ μνησθῆς
 »ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου
 »ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι
 »τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου· ἴσθι
 »κευνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ δόξῃ μετ' αὐ-
 τοῦ.» (Ματθ. Ε'. 23. 25.). Ὁ διάκονος μνημονεύσας ὑπὲρ τῆς
 κάτωθεν εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, προτρέπει νὰ δεηθῶ-
 μεν καὶ ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν
 ἡμῶν, διότι «τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐ-
 τοῦ, ἐὰν ἅπαξ ζημιωθῇ αὐτήν; (Μαρκ. Η'. 37.) καὶ τρίτον
 εἶτι δέεται ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ εὐστα-

θείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως· τοιαύτη δ' ἦν ἡ τελευταία δέησις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὸν δεῖπνον· « ἵνα πάντες ἕν ᾧσι. » (Ἰωάν. ΙΖ'. 21.).

Οὕτως ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ εἰρήνη, ἡ οὐρανία καὶ ἐπίγειος, τίθεται οἷον κρηπίς ταῖς δεήσεσιν ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῆς εἰρηνοποιῆθυσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτῆς τῆς εἰρήνης πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται τελουμένης τῆς Λειτουργίας, ἵνα μηδὲν παραβλάβῃ τὴν ἀμοιβαίαν κοινωνίαν τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῆς Θείας αὐτῶν Κεφαλῆς. Εἰς ἐκάστην δέησιν κατανυκτικῶς ἐπικαλεῖται ὁ χορὸς ὡς ἐξ ἅπαντος τοῦ λαοῦ « Κύριε ἐλέησον. » Ὁ Διάκονος εὐθὺς μετ' αὐτὸν ἐξακολουθεῖ δεόμενος· « ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ· ὑπὲρ τῆς ἁγιοτάτης Συνόδου, ὑπὲρ τοῦ εὐσεβεστάτου Αὐτοκράτορος, καὶ τοῦ σεβαστοῦ οἴκου αὐτοῦ, παντὸς τοῦ πηλατίου, καὶ τοῦ στρατοπέδου, πάσης πόλεως, καὶ χώρας, καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς· ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσοῦντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν· ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης. Εἶτα ἐκφωνήσας οὕτως πρὸς τὸν Θεόν, « ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῆ σὴ χάριτι. » περσίνει τὴν ἐκτενῆ, μνημονεύων τῆς Παναγίας Παρθένου, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων, προτρέπων ἡμᾶς ἵνα ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα. Ὁ δὲ ἱερεὺς μετὰ μυστικὴν προσευχὴν, ἐκφωνεῖ, ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ἀναφέρων ἅπασαν τὴν σειρὰν τῶν δεήσεων πρὸς τὴν

αὐτὴν αἰώνιον ἀρχὴν, ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν ἡμῖν τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐκτενῆ, ἐν ἧ δια βραχέων ἐξετέθησαν πάντα, περὶ ὧν δυνάμεθα νὰ δεώμεθα τοῦ Κυρίου, ἐν τῇ ἐφημέρῳ ταύτῃ καὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ἀμφοτέρω οἱ χοροὶ ἄρχονται ψάλλοντες ἐναλλάξ τὰ ἀντίφωνα, ἢ τοὺς εὐφίμους στίχους τῶν ψαλμῶν, τοὺς ἐκφράζοντας τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τὸν Δημιουργόν, καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας πτωχείας· αὐλόγει ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ. Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ. Τὸν εὐλατεῦντα πάσας τὰς ἀνομίας σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου. Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου, τὸν στεφνοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. Τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου. Οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος· Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μνησθεῖ. Οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν. Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμέν. Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει. Ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν· —ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ, εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.» Τοιοῦτος καὶ ὁ δεύτερος ψαλμὸς· «αἰνεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, αἰνέσω Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω. Μὴ πεποιθήατε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἳ οὐκ ἔστι σωτηρία. Κύριος, λύει πεπεδημένους. Κύριος σοφοῖ τυφλοὺς, Κύριος ἀνορθοῖ κατερβραχμένους, Κύριος ἀγαπᾷ δικαίους, Κύριος φυλάσσει τοὺς προσηλύτους, ὀρφανὸν, καὶ χήραν

ἀναλήψεται, καὶ ὁδὸν ἁμαρτωλῶν ἀφανιεῖ.

Καὶ τῷ ψαλμῷ τούτῳ τῆς παλαιᾶς διαθήκης προστίθεται ἡ τῆς Καινῆς ὁμολογία, περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ εὐσπλάγχθου Θεοῦ, τοῦ σοφοῦντος τοὺς τυφλοὺς, ἔστις, ὢν μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πύδોકησε χάριν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας σαρκωθῆναι ἐκ τῆς Παναγίας καὶ Ἄειπαρθένου Μαρίας καὶ γενέσθαι ἀληθῶς ἄνθρωπος, σταυρωθῆναι καὶ θανάτῳ θάνατον πατῆσαι.

Βραχεῖαι ἐκτενεῖς ἐτέθησαν εἰς τὸ τέλος τῶν ἀντιφώνων, πρὸς διηνεκῆ προτροπὴν εἰς προσευχὴν· ἐν τούτοις ὁ ἱερεὺς δέεται μυστικῶς λέγων· «ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχὰς, θ καὶ δυσι, καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πληρῶσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος.» Οἱ δὲ πιστοὶ, ὡσεὶ πληρωθέντες τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐπιγνώσεως, ἄρχονται ψάλλοντες τοὺς μακαρισμοὺς τῶν πειοχῶν τῷ πνεύματι, τῶν πράων, τῶν πεινῶντων καὶ διψῶντων τὴν δικαιοσύνην, τῶν ἐλεημόνων, τῶν καθαρῶν τῆ καρδίᾳ, τῶν εἰρηνοποιῶν, τῶν δεδιωγμένων ἐνεκεν δικαιοσύνης καὶ τῶν ὠνειδισμένων ἐνεκεν τοῦ Χριστοῦ, διότι πολὺς ἐστὶν ὁ μισθὸς αὐτῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ἸΤότε, ἀνοιγομένων τῶν ὠραίων ἢ βασιλικῶν πυλῶν, ἀνοίγονται ἡμῖν τρόπον τινὰ αἱ πύλαι τῆς οὐρανίου βασιλείας, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ προπορευομένου Εὐαγγελίου ἐξέρχεται αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ κηρύγματος, διὰ τῆς στενῆς βορείου θύρας ὡς ἀγνώριστος ἔτι, εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας· ἐκεῖθεν δὲ ἐπιστρέφει θριαμβευτικῶς, διὰ τῶν ὠραίων πυλῶν εἰς τὸ ἱερόν. Ὁ Διάκονος ἀνυψῶν τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ὠραίας πύλας ἐκφωνεῖ· «σοφία, ὀρθοί,» διότι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Εὐαγγ-

γγελίου ἐγνώσθη τῷ κόσμῳ, ἡ δὲ λέξις «ὄρθοι,» τουτέστι στῆτε ὄρθοι, λέγεται, ἵνα μηδεὶς τολμήσῃ, ἐν καιρῷ τῆς συμβολικῆς ταύτης πορείας, ἢ ἀκάθηται ἢ ἐρείδῃται, ἀλλὰ πάντες ἀνυψωθῶσι ψυχικῶς καὶ σωματικῶς κατόπιν τοῦ Χριστοῦ, δεόμενοι μετὰ τῶν χορῶν· Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ· σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ.

Καταλλήλως ψάλλονται ἐνταῦθα καὶ οἱ στίχοι, οἱ εἰκονίζοντες τὸν θρίαμβον τῆς ἡμέρας, ἢ τὰ ἄθλα τοῦ ἐορταζομένου ἁγίου, τοῦ ἐκτελέσαντος διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ἐνδοξόν τι ἐπὶ γῆς καὶ εἰσελθόντος μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν οὐράνιον αὐτοῦ μονήν. Ὁ Ἱερεὺς ἐκφωνεῖ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὴν ἁγιότητα τοῦ ἐνὸς ἐν Τριάδι δοξαζομένου Θεοῦ· «ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν,» ἀφίνων νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν δοξολογίαν ὁ Διάκονος, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς σημεῖον τῆς κοινῆς συμφωνίας τῶν ἱερουργούντων καὶ τοῦ λαοῦ. Οἱ χοροὶ δὲ ἄρχονται τοῦ τρισαγίου ὕμνου· «Ἄγιος ὁ Θεός, Ἄγιος ἰσχυρός, Ἄγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ψαλλομένου δὲ τοῦ ὕμνου τούτου οἱ ἱερουργοῦντες ἀποσύρονται εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ἱεροῦ, ὡς εἰς τὸ βάθος τῆς Θεογνωσίας, ἐξ οὗ ἐπήγαγεν ἡμῖν τὸ μυστήριον τῆς ὑπεραγίας Τριάδος· ὁ Πρεσβύτερος εὐλογήσας τὸ ὄπισθεν τῆς τραπέζης σύνθρονον, καὶ εὐξάμενος ἅπαντι τῷ ποιμνίῳ εἰρήνην, κάθηται ἵνα ἀκροασθῇ τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν, ὁ δὲ Διάκονος πληροὶ τὴν Ἐκκλησίαν θυμιάματος πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Θείων Εὐαγγελικῶν λόγων, οὗς αὐτὸς ὀφείλει νὰ κηρύξῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ σωτήριος αὕτη ἀνάγνωσις, ὁ Ἱερεὺς λέγει τὴν ἐξῆς εὐχὴν· «ἔλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόανθρωπε Δέσποτα, τὸ τῆς σῆς Θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς, καὶ τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμοὺς, εἰς τὴν τῶν Εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἐνθεὸς ἡμῖν καὶ τὸν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας

πάσας καταπατήσαντες, πνευματικὴν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τὰ πρὸς εὐαρέστησιν τὴν σὴν καὶ φρονοῦντες καὶ πράττοντες.»

Ὁ Διάκονος μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, προτρέψας πάντας, νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας τὸν Παντοκράτορα καὶ Κύριον, τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν, δέεται καὶ πάλιν περαιτέρω ὑπὲρ τῶν κοσμικῶν καὶ πνευματικῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, καὶ ἀπάσης τῆς ἀδελφότητος, προστίθῃσι καὶ τὴν δέησιν, ὑπὲρ τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ Θεοφυλάκτων βασιλέων καὶ ὀρθοδόξων βασιλισσῶν, ὑπὲρ τῶν κτιτόρων τοῦ ναοῦ ἢ τῆς ἀγίας μονῆς, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων, καὶ καλλιεργούντων ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πανσέπτῳ ναῷ, κοπιόντων, ψαλλόντων καὶ ὑπὲρ τοῦ περιστῶτος λαοῦ, τοῦ ἀπεκδεχομένου τὸ παρά τοῦ Κυρίου μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος. Ἐνταῦθα προστίθενται ἐνίοτε ἰδιαίτεραι προσευχαί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἐὰν ὑπὲρ τινῶν ἐξαιρετικῶς προσφέρεται ἡ θυσία.

Μέχρι τοῦδε ἠδύναντο νὰ παρσυρίσκωνται ἐν τῷ ναῷ καὶ οἱ κατηχημένοι μὲν τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, μὴ μεμυημένοι ὅμως τὰ μυστήρια αὐτῆς. Πρὶν δὲ ἀπέλθωσιν οὗτοι, ἡ εὐσπλαγχνος Ἐκκλησία προσφέρει ὑπὲρ αὐτῶν τὴν τελευταίαν δέησιν, διὰ τῶν χειλέων τῶν πιστῶν, ἵνα ὁ Κύριος ἐλεήσῃ καὶ κατηχήσῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης, ἐνώσῃ αὐτοὺς τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, σώσῃ, ἐλεήσῃ, ἀντιλάβηται καὶ διαφυλάξῃ αὐτοὺς διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος, καὶ ὅταν προσφωνοῦντος τοῦ Διακόνου, οἱ κατηχούμενοι κλίνωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τῷ Κυρίῳ, ὁ Πρεσβύτερος δέεται, τοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐξηποστείλαντος τὸν μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα

ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς κατηχομένους, τοὺς ὑποκεκλιότας αὐτῷ τὸν αὐχένα, καὶ καταξιώσῃ αὐτοὺς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας· καὶ συγκαταριθμήσῃ αὐτοὺς τῇ ἐκλεκτῇ αὐτοῦ ποίμνῃ, ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον, καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα αὐτοῦ, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τότε οἱ κατηχούμενοι ἐξέρχονται τοῦ ναοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ πάλιν προσκαλοῦνται εἰς προσευχὴν· ἀλλὰ καὶ οἱ πιστοὶ, οἱ ὑπο τὴν σκέπην τοῦ σωτηρίου ὀνόματος μένοντες ἐν τῷ ναῷ, δύνανται ἄρα μένειν ἄνευ τρόμου ἐν αὐτῷ;—ἐμβλεψάτω ἤδη ἕκαστος εἰς τὸ ἔνδον τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ σκεψάσθω, ὅποιας ποινῆς γίνεται ἄξιος, ἐὰν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ ἀποπομπὴν ἀνθρώπων, μὴ μεμνημένων ἔτι τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὗτος πλήρης γνώσεως ὢν, ἀδιαφόρως ἢ ἀνευλαβῶς διαμένῃ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, ἢ καὶ πειράζῃ διὰ ψυχρᾶς ἀπιστίας, τὸν θυσιασθέντα ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ Χριστὸν τὸν Θεόν. Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ᾔῃαι τις προσκεκλημένος εἰς τὴν Θεῖαν ταύτην τράπεζαν, ὡς περὶ τούτου μαρτυρεῖ ἡ φρικτὴ παραβολὴ τοῦ Χριστοῦ περὶ τῶν γάμων οὓς ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὗτοι οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν (Ματθ. ΚΒ΄.) «τότε λέγει ὁ βασιλεὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρητε καλέσατε πρὸς τοὺς γάμους. Καὶ ἐξελθόντες οἱ δούλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, »συνήγαγον πάντας, ὅσους εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ »ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον

» ἔνδυμα γάμου, καὶ λέγει αὐτῷ, ἑταίρε, πῶς εἰσῆλθεις ὧδε μὴ
 » ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφινώθη. Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς
 » διακόνοις, δῆσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε αὐτὸν
 » καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυ-
 » θμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀ-
 » πλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.» Μήπως ἄρα τοιαύτη πικρὰ τύχη περιμένει
 καὶ ἡμᾶς, ἐάν, μετὰ τοῦ μεμολυσμένου ἐνδύματος τῆς ἡμετέρας
 ψυχῆς, ἐμφανισθῶμεν εἰς τὸν σωτήριον τοῦτον γάμον; Δὲν
 εἶναι ἄραγε ἡ τύχη τῶν κατηγουμένων, ἐκβαλλομένων πρὸς
 ὥραν μόνον ἐπιζηλοτέρα τῆς τῶν λεγομένων πιστῶν, ἀπορρί-
 πτομένων εἰς τὸν αἰῶνα; Διὸ καὶ προτρέπει αὐτοὺς ὁ Διάκονος,
 ἔτι καὶ ἔτι, διὰ δύο προκαταρκτικῶν προσευχῶν, μετὰ τῆς
 ἐκφωνήσεως, «σοφία» ἵνα ἐννοήσωσιν, εἰς ποῖον φιλόανθρωπον
 τρόπον συγκατέβη ὑπὲρ αὐτῶν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ ἱερεὺς
 μυστικῶς προσεύχεται· «ποιήσον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ
 ἀκατακρίτως προσφέρειν σοι δεήσεις καὶ ἱκεσίας καὶ θυσίας
 ἀναιμάκτους ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ
 ἀγνοημάτων.»

Ἔτι μᾶλλον κατανοητικὴ ἐστὶν ἡ μυστικὴ προσευχὴ αὐτοῦ
 κατὰ τὸν χερουβικὸν ὕμνον· οὐδεὶς τῶν συνδεδεμένων ταῖς
 σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἀξίος προσεύχεσθαι, ἢ προ-
 σεγγίζειν ἢ λειτουργεῖν σοι βασιλεὺς τῆς δόξης· τὸ γὰρ δια-
 κονεῖν σοι μέγα, καὶ φοβερόν, καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυ-
 νάμεσιν.» Οὕτως ἀρχίζων δέεται εἶτα ἵνα ἐνισχύσῃ αὐτὸν τῇ δυ-
 νάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρὸς τὸ ἱεουργῆσαι, καὶ μὴ ἀ-
 ποδοκιμάσῃ τὰ προσενεχθέντα δῶρα, καὶ ἀναπέμπει τὴν δόξαν
 Χριστῷ τῷ Θεῷ, ὅστις ἐστὶν ἅμα καὶ ὁ προσφέρων, καὶ ὁ προσφε-
 ρόμενος, καὶ ὁ προσδεχόμενος, καὶ ὁ διαδιδόμενος.

Τοιούτων δὲ θαθέων νοημάτων πλήρης καὶ ὁ χερουβικὸς ὕμνος,
 ὁ προετοιμάζων τὴν Ἐκκλησίαν θεάσασθαι τὴν λυτρωτικὴν
 πορείαν ἐπὶ σφαγὴν τοῦ μυστηριώδους ἀμνοῦ, ἀπὸ τοῦ τόπου

τῆς προθέσεως τῆς θυσίας εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ἐφ' ἧς πρέπει αὕτη νὰ τελεσθῆ. «Οἱ τὰ χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῆ ζωοποιῶ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς Ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα.»

Ψαλλομένου δὲ τούτου ἀνοίγονται πάλιν αἱ ὥραται πύλαι, αἱ κλεισθεῖσαι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὁ Διάκονος, προοδοποιήσας διὰ θυμιάματος, εἰκονίζοντος οὐράνια νέφη, τὴν ὁδὸν πρὸς μεταφορὰν τῆς μελλούσης θυσίας, ἀπέρχεται μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς τὴν πρόθεσιν. Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπιτίθησιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὸν ἀέρα, τὸν ἐπισκιάζοντα τὰ δῶρα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς τὸν ἅγιον δίσκον, μετὰ τοῦ προητοιμασμένου ἁμνοῦ, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου, «ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς Ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν,» διότι ὁ Διάκονος παρίστησι τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγγέλου, αὐτὸς δὲ ὁ ἱερεὺς λαβὼν ἀνὰ χεῖρας τὸ ἅγιον ποτήριον πλῆρες οἴνου καὶ ὕδατος, ἐξέρχονται ἀμφοτέρωθεν ἐκ τῶν θορείων θυρῶν, μνημονεύοντες μεγαλοφώνως τὸν εὐσεβέστατον αὐτοκράτορα, τὰς κοσμικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς ἀρχάς, καὶ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς. Οἱ δὲ πιστοὶ νοερῶς ἀναπολοῦντες κατὰ τὴν μυστικὴν ταύτην πορείαν τὸν ἐρχόμενον ἐπὶ τὸ ἐκούσιον πάθος, κλίνουσι μετ' εὐλαθείας τὰς κεφαλὰς ἐνώπιον τῶν φερομένων δώρων, παρακαλοῦντες μυστικῶς, ἵνα ὁ Κύριος μνησθῆ αὐτῶν ἐν τῇ βασιλίᾳ τῶν οὐρανῶν, ὡς ποτὲ τοῦ ληστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· διότι ταχέως ἤδη θέλει τελεσθῆ ἡ θυσία, καὶ ἡ ἁγία τράπεζα, ἐφ' ἧς τίθεται ὁ ἁμνός, χρησιμεύσει αὐτῷ ὡς Γολγοθᾶς. Διὸ ὁ ἱερεὺς, λαβὼν τὸν ἅγιον δίσκον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ διακόνου, θεωρεῖ ἤδη τὴν μυστηριώδη ταύτην ταφήν, λέγων· «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ, ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν, τὸ ἄχραντόν σου σῶ-

μα, σινδόνι καθαρᾷ εἰλήσας καὶ ἀρώμασιν, ἐν μνήματι καινῷ κη-
δεύσας ἀπέθετο.» Ἄλλὰ ταῦτοχρόνως ὁμολογεῖ αὐτὸς καὶ τὴν
πανταχοῦ παροῦσαν θεότητα τοῦ ἐνταφιασθέντος. «Ἐν τάφῳ
σωματικῶς, ἐν ἄδου δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός, ἐν παραδείσῳ δὲ
μετὰ ληστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστὲ, μετὰ Πατὴρ καὶ
Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος,» καὶ προβλέπει
ἅπασαν τὴν δόξαν, δι' ἧς ἐνδυθήσεται ὁ τάφος οὗτος. «Ὡς
ζωηφόρος, ὡς παραδείσου ὠραιότερος, ὄντως καὶ παστᾶδος πᾶ-
σης βασιλικῆς, ἀναδέδεικται λαμπρότερος, Χριστὲ, ὁ τάφος σου,
ἡ πηγὴ τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως.» Τότε κλείονται αἱ βασιλικαὶ
πύλαι καὶ σύρεται τὸ παραπέτασμα, εἰς σημεῖον τοῦ βαθυτά-
του μυστηρίου τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τοῦ ἀκαταλήπτου τῷ
ἀσθενεῖ ἀνθρώπων νοῦ, ἄνευ τῆς οὐρανίου ἀποκαλύψεως.

Ὁ δὲ πρεσβύτερος θέσας ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης τὸν ἅγιον
δίσκον καὶ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἐπικαλύπτει αὐτὰ διὰ τοῦ
ἀέρος, καὶ θυμιᾷ ἐπάδων ψαλμοῦς τοῦ Προφητάνακτος, αἰ-
σθανόμενος δὲ ἑαυτὸν ἀνάξιον τοῦ προσενεγκεῖν θυσίαν, στρέ-
φει ταπεινῶς πρὸς τὸν διάκονον· λέγων «μνήθητί μου, ἀδελφὲ
συλλειτουργέ.» ὁ δὲ διάκονος, μεθ' ὁμοίας ταπεινώσεως, αἰτεῖ
τὴν δέησιν αὐτοῦ (εὕξαι ὑπὲρ ἐμοῦ δέσποτα ἅγιε) καὶ ἀκού-
σας τοὺς ἐνθάρρυντικoὺς λόγους «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται
ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι,» ἐξέρχεται πρὸς
τὸν λαόν, ἵνα πληρώσῃ τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ.

Καὶ μνημονεύει ὑπὲρ τῶν προτεθέντων τιμίων δώρων, καὶ
πάλιν ὑπὲρ τοῦ ἀγίου οἴκου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως εἰσιόν-
των ἐν αὐτῷ, ὑπὲρ τοῦ ρυσοῦναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως,
ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τῇ Θεῷ χάριτι· ἀλλὰ πρὸς τὰς
ἰκεσίας ταύτας προστίθουσιν ἄλλας ὑψηλοτέρας, ἀναφερομένας
ἤδη μόνον εἰς τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, καὶ περὶ ὧν κατανουκτικῶς
ἀναβοῶσιν οἱ πιστοὶ «παράσχου Κύριε.» Πρὸ πάντων αἰτοῦσιν
αὐτοὶ τὴν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἀγίαν, εἰρηνικὴν, καὶ ἀνα-

μάρτηιον, καὶ Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν σωμάτων, εἶτα συγγνώμην καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων· τὰ κακὰ, καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ, ἵνα τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσωσι, καὶ ἀναμνησκόμενοι τῆς τελευταίας ἡμέρας αἰτῶνται Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικῶς, καὶ καλὴν ἀπολογίαν, τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραδίδωσιν αὐτοῦ, καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ. Ἀκούσας δὲ ὁ διάκονος ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ἱερέως τὴν εὐχὴν τῆς εἰρήνης πᾶσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πτοτρέπει πάντας νὰ ἀγαπήσωσιν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωσιν· οἱ χοροὶ δὲ ἀποτελεῖόνουσι, «Πατέρα, Υἱόν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον·» ὁ δὲ ἱερεὺς πρὸς μαρτυρίαν τῆς ἀγάπης ταύτης πρὸς Χριστὸν τὸν Θεόν, καὶ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἀσπάζεται τὰ ἅγια δῶρα καὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τοὺς συλλειτουργοῦντας, ἐὰν μὴ μόνος τελῇ τὰ ἅγια, λέγων αὐτοῖς· «Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν.»

Οὕτω, πρὸ τῆς θριαμβευτικῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως ἡμῶν, ἐνώπιον πάσης τῆς Ἐκκλησίας, τελεῖται ἡ τελευταία ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ· «ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις·» (Ἰωάν. ΙΓ. 34.35.). Ἄλλ' ἵνα οἱ μαθηταὶ, πιστοὶ αὐτῷ κατ' ἀμοιβαίαν ἀγάπην, γνωρίζωσι καὶ ποῖον πιστεύουσι, καὶ τί περὶ αὐτοῦ χρεωστοῦσιν ὁμολογεῖν τῷ κόσμῳ· διότι πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, εἶπεν ὁ Σωτὴρ, ὁμολογήσω ἐν αὐτῷ καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· (Ματθ. Ι'. 32.), ἀποσύρεται τὸ παραπέτασμα τῶν ὡραίων

ων πυλῶν, εἰς σημεῖον ὅτι ἐφανερῶθη τῷ κόσμῳ τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως· ἀφαιρεῖται ὁ ἀὴρ ἀπὸ τῶν προτεθέντων δώρων, ὁ δὲ σείει ἐπ' αὐτῶν ὁ ἱερεὺς, δηλῶν τὴν κατάβασιν τοῦ ἁγιάζοντος πνεύματος· ὁ δὲ διάκονος κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, προσέχων αὐστηρῶς, ἵνα οἱ ἐθνικοὶ ἢ οἱ κατηχούμενοι μὴ εἰσδύσωσιν εἰς τὰ ἀπρόσιτα αὐτοῖς μυστήρια, ἐκφωνεῖ « τὰς θύρας, τὰς θύρας » ὡσεὶ ἀποτεινόμενος ἔτι πρὸς τοὺς θυρωροὺς τῶν ἐξωτερικῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ· ἔπειτα δὲ προσθέτει καὶ πρὸς τοὺς ἐκτὸς τοῦ βήματος παρισταμένους· « ἐν σοφίᾳ πρόχωμεν » τοῦτ' ἔστιν νὰ ὦμεν προσεκτικώτεροι, διότι ὑμῖν, τοῖς καθιερωμένοις, φανερωθήσεται ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Τότε οἱ χοροὶ μεγαλοφώνως ψάλλουσι τὸ Σύμβολον, ἥτοι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἣν ἕκαστος Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ γινώσκῃ καὶ νὰ ἐννοῇ καλῶς, ἵνα μὴ καταισχυθῇ ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων· διότι δέν εἶναι ἄρα πικρὰ ἀχαριστία τὸ ὀλιγωρεῖν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τῆς ἐκτεθειμένης εἰς τὰς ὀλίγας λέξεις τοῦ Συμβόλου;

Ἴνα δ' ἔτι μᾶλλον στερεωθῶμεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ, ὡς ἐπὶ στερεᾶς πέτρας, καὶ γενώμεθα ἄξιοι τοῦ θεάματος τῆς ἀναίμακτου θυσίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ μετὰ τὸ Σύμβολον· « Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν, » καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς πνευματικῆς πεποιθήσεως στρέφει ὁ ἱερεὺς, ἐκ τοῦ ἐνδοτέρου τοῦ ἁγίου βήματος πρὸς τὸν λαόν· καὶ εὐχηθεὶς αὐτῷ πρῶτον· « ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν » ἐκφωνεῖ εἶτα εἰς ἐπήκοον ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας· « Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας! » καὶ ἀκούει παρὰ πάντων τὸν φρικτὸν λόγον· « ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον » Ἄν κατὰ τὴν σοβαρωτάτην ταύτην στιγμὴν ἀπεκαλύπτοντο, ὡς καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, ἅπαντες οἱ διαλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων,

δὲν ἔπρεπε νὰ τρέμωσι τὰ χεῖλη, τὰ μετ' ἀδιαφορίας ἐπανα-
λαμβάνοντα, «ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον,» καὶ τὰ ὦτα, τὰ ἀδι-
αφόρως ἀκούοντα τὴν ἀνθ' ὄλων δοθείσαν ἀπάντησιν ταύτην, ὅτε
οἱ Χριστιανοὶ θεώμενοι τὴν προσφερομένην ταύτην θυσίαν διὰ τὰς
ἁμαρτίας αὐτῶν, τολμῶσι νὰ προσφέρωσι τὴν ψευδῆ βεβαίωσιν,
ὅτι αἱ καρδίαι αὐτῶν ἀνήκουσι τῷ Θεῷ ἴσως καρδίαι πλήρεις
κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην σκοτεινοτάτων διαλογισμῶν καὶ πονη-
ροτάτων διανοημάτων!

Οὐχὶ ματαίως ἐπεκαλεῖτο ὁ Δαυὶδ· «ἀπὸ τῶν κρυφίων μου
καθάρισόν με, Κύριε!» διότι πολλάκις οἱ ἀπόκρυφοὶ διαλογι-
σμοὶ ἐν ἡμῖν ἀντιμάχονται πρὸς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἁγιαστη-
ρίου τῆς ἐξωτερικῆς ἁγιότητος, καὶ νικῶσιν, εἰάν μικροψύχως
ὑποτασσώμεθα εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Τούτου ἕνεκα ἡ Ἐκ-
κλησία, πρὶν ἢ προσφέρῃ τὰς εὐχαριστηρίου προσευχὰς τῷ Κυ-
ρίῳ περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, μετὰ σπουδῆς κρούει τὰς κε-
κλεισμένας θύρας τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ ἐκτεινᾷ αὐτὰς ἀφ' ἡμῶν
τὸ ὀλέθριον ὄνειρον, παρακλεουμένη «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας»
καὶ ἐκπληρώσασα τὸ μητρικὸν καθῆκον τοῦτο, πάλιν διεγείρει
ἡμᾶς διὰ τῶν χειλέων τοῦ ἱερέως· «εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυ-
ρίῳ» καὶ οἱ πιστοὶ, ἐξ ὅλης τῆς εὐγνώμονος καρδίας, ἀπαν-
τῶσιν· «ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστὶ προσκυνεῖν Πατέρα, Υἱὸν καὶ
Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.»

Ὁ πρεσβύτερος ἐν τσοσούτῳ προσφέρει μυστικῶς παρὰ τῆ
ἁγία τραπέζῃ, τὰς εὐχαριστήσεις ταύτας ὡς ἐξ ἀπάσης τῆς
οἰκουμένης, ἐνίοτε μόνον διακόπτων δι' ἐκφωνήσεων τὴν μυστι-
κὴν προσευχὴν πρὸς τὸν Θεόν· «Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος,
ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, αἰετὸν, ὡσαύτως ὢν, ... Σὺ
ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες καὶ παραπεσόντας
ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς
εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν
μέλλουσαν. Ὑπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι ὑπὲρ πάν-

των ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσι-
 ὶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. Εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς
 λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίω-
 σας, καὶ τοι σοὶ παρεστήκασι χιλιάδες Ἀρχαγγέλων, καὶ μυρι-
 άδες Ἀγγέλων, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ, ἑξαπτέρυγα καὶ
 πολυόμματα, τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα,
 καὶ λέγοντα.»

Τότε ἀναπέμπεται ἐκ μέσου τῆς Ἐκκλησίας ὁ θριαμβευτι-
 κὸς ὕμνος τῶν Σεραφὶμ, ὃν ποτὲ ἐν τῷ προνάῳ τοῦ ναοῦ τοῦ
 Σολομῶντος, πεπληρωμένου δόξης θείας, ἤκουσεν ὁ προφήτης
 Ἡσαΐας· «Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ
 οὐρανός, καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου.» Ἄλλ' ὁ Ἀγγελικὸς ὕμνος
 οὗτος καταβχίνων εἰς τὴν γῆν, τελειώνει διὰ τῆς ἀντηχήσεως τῶν
 παίδων τῶν Ἑβραίων, οἵτινες προὔπαντήσαντες ποτὲ, μετὰ φοι-
 νίκων ἐν χερσὶ, τὸν Κύριον τῆς δόξης, ἐν ταπεινῷ σχήματι τοῦ
 ἀνθρώπου, ἀνέκραξαν αὐτῷ παρὰ τὰς πύλας τῶν Ἱεροσολύμων,
 «ὦσανιὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.»

Ὁ ἱερεὺς ἐξακολουθεῖ νὰ δοξάζῃ. μετὰ τούτων τῶν μακα-
 ρίων Δυνάμεων, τὸν τρισάγιον, τὸν φιλόανθρωπον Δεσπότην,
 τὸν οὕτως ἀγαπήσαντα τὸν κόσμον ὥστε ἔδωκε τὸν Υἱὸν αὐ-
 τοῦ τὸν μονογενῆ διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ἵνα πᾶς ὁ
 πιστεύων εἰς Αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον·
 Υἱὸν, ὅστις, ἐλθὼν εἰς τὴν γῆν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν
 οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ ἧ περεδίδοτο, ἢ μᾶλλον αὐτὸς
 ἑαυτὸν παρεδίδου ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν
 ταῖς ἀγίαις αὐτοῦ, καὶ ἀχράντοις, καὶ ἀμωμήτοις χερσίν,
 εὐχαριστήσας, καὶ εὐλογήσας, ἀγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς
 Ἄγίοις αὐτοῦ Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις εἰπών. «Λάβετε, φά-
 γετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς
 ἄφρασιν ἁμαρτιῶν.» Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Ποτήριον μετὰ τὸ δεῖ-
 πνῆσαι, λέγων. «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά

μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.»

Μεγαλοφώνως προφέρει ὁ ἱερεὺς τοὺς ἰδίους λόγους τοῦ Χριστοῦ, περὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, καὶ μεγαλοφώνως ἀποκρίνεται αὐτῷ ὁ λαός· « Ἀμήν, Ἀμήν, » τοῦτ' ἔστιν, ἀληθῶς, ἀληθῶς, εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀναμφιβόλου πίστεως, ὅτι τοιαῦτα ἔσονται τὰ προτεθέντα ἅγια δῶρα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μετὰ τὴν ἐπὶ αὐτῶν κατάβασιν τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου.

Ἄλλὰ πρὸ τῆς μεταβολῆς ταύτης, ὁ Πρεσβύτερος μεμνημένος τῆς σωτηρίου ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ περὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων καὶ γενησομένων, τοῦ Σταυροῦ Αὐτοῦ, τοῦ Τάφου, τῆς τριημέρου Ἀναστάσεως, τῆς εἰς Οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκδεξιῶν τοῦ Πατρὸς Καθέδρας, καὶ τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας, προσφέρει τῷ Θεῷ, ὡς ἐξ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ἅγια δῶρα ταῦτα, ἀνυψούμενα σταυροειδῶς ἀπὸ τῆς ἁγίας τραπέζης διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Διακόνου καὶ ἐκφωνεῖ· « Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν, σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα. » Οἱ δὲ χοροὶ ἀναβοῶσι, « Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν. »

Ἢδη ἔφθασεν ἡ πλέον φορικτὴ, ἡ πλέον ὑψηλὴ στιγμή τῆς Λειτουργίας, ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου, εἰς ἃ οἱ Ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσι νὰ παρκεύψωσιν, ἤγουν ὁ ἁγιασμὸς τῶν δώρων, διὰ τῆς ἐπὶ αὐτῶν ἐπικλήσεως τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, τοῦ πεμφθέντος τοῖς Ἀποστόλοις τὴν τρίτην ὥραν, καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἅπαντες οἱ πιστοὶ πασῶν τῶν χωρῶν καὶ τῶν χρόνων, δύνωνται ἐπίσης εὐλογοῦντες νὰ μεταλαμβάνωσιν αὐτῶν, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου, ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Κυρίου, εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ

Ἁγίου Πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παύσησιν περὶ τὸν Θεὸν καὶ οὐχὶ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα.

Μετὰ τὴν τέλει τοῦ τεσοῦτον ἀνεκφράστου μουσηίου, οἱ ἱερωεῖς καὶ ἅπανα ἡ Ἐκκλησία, μετ' εὐλοβίου τρόμου, πίπτουσι χυμαὶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος, ἐν σαρκὶ παρόντος ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὡς ἄρτος καὶ οἶνος, καὶ τότε πάλιν, ὡς ἐπὶ τῆς Προσκομιδῆς, ἀλλ' ἤδη ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ σφαγιασθέντος Ἄμνοῦ, μνημονεύεται ἅπανα αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, θεία μυστήρια καὶ ἀγωνιζομένη, καὶ πάντες οἱ ἐν πίστει ἀσπασταμένοι, Προπάτορες, Πατέρες, Πατριάρχαι, Προφῆται, Ἀποστολοὶ, Κήρυκες, Εὐαγγελισταὶ, Μάρτυρες, Ὁμολογηταὶ, Ἐγκρατεῖς ἁ δίσκαλοι, καὶ πᾶν πνεῦμα δίκαιον ἐν πίστει τετελειωμένον, πρὸ πάντων δε (ἐξαιρέτως) μνημονεύεται τῆς παναγίας, ἀγρανίου, ὑπεραυλογημένης, ἐνδοξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ οἱ χοροὶ ἀποδίδουσι αὐτῇ τὸν πρέποντα ὕμνον. « Ἄξιον ἔστιν, ὡς ἀληθῶς, μακροζῆν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν Ἀειμκάριστον καὶ Παναμώμητον καὶ Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὴν Τιμιωτέραν τῶν Χερουβιμ καὶ ἐνδοξοτέρα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ, τὴν ἀδιοφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον Σὺ με γάλλυομεν ! »

Ὁ Πρεσβύτερος ἐξυκολουθεῖ νὰ μνημονεύῃ μυστικῶς τοῦ Ἁγίου ἐνδοξου Πρ. δ. ὁμοῦ, καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν Ἁγίων ἐνδοξῶν καὶ Πανευφήμων Ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, ὧν ταῖς ἰκεσίαις ἐπισκέψαι ἔμας ὁ Θεός· καὶ μνήσθητι πάντων τῶν παρεκκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου. Ἐπειτα μνημονεύει καὶ πάντων τῶν ζώντων, δεσμευομένους ὑπὲρ πάσης ἐπισκοπῆς ὁμοδοξῶν, καὶ πανιῶς ἱερατικοῦ τάγματος, ὑπὲρ τῆς Ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τοῦ εὐσεβῆτος ἀποκράτορος καὶ τοῦ σεβαστοῦ Οἴκου αὐτοῦ, πάντος τοῦ Παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου, ἵνα ἡμεῖς ἐν τῇ

γαλήνη αὐτῶν, ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διαγόμεν, ἐν πάσῃ
 εὐτελείᾳ καὶ σεμνότητι, καὶ ἐκφανεῖ ὡς ὑπρέτης τοῦ ἁγίου
 βήματος ὑπὲρ τῶν ἰδίων πνευματικῶν ἀρχῶν· «ἐν πρώτοις
 μνήσθητι Κύριε τῆς ἀγιωτάτης διοικούσης Συνόδου, ἣ χά-
 ριτι ταῖς ἀγίαις σου Ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ, σώαν ἔντιμον,
 ὑγιᾶ, μακροηλικρεύουσαν καὶ ὀρθοτομοῦσαν τὸν λόγον τῆς σῆς ἰ-
 ληθείας·» οἱ χροὶ ἀποκρίνονται ἀκαὶ πάντων καὶ πικτῶν α
 διότι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Διάκονος ἀναγινώσκει μυστικῶς
 πρὸ τῆς ἀγίας τραπέζης, τὰ δόματα τῶν ζωντων, ὑπὲρ ὧν
 προσφέρεται ἡ θυσία, ὁ δὲ Ἱερεὺς μὴ πύων τῆς ἐνθέουμου δεή-
 σεως ὑπὲρ ἀπάτης τῆς οἰκουμένης, δέσεται τοῦ Κυρίου νὰ ἐξ-
 ποστειλῇ ἐπὶ πάντας τὰ ἔλεη αὐτοῦ καὶ μνηθῆ τῆς πόλεως
 ἐν ἣ περικοῦμεν, καὶ πάτης πόλεως, χώρας, καὶ τῶν πίστει
 οἰκούντων ἐν αὐταῖς, πλεότων, ὁδοποροῦντων, νοσούντων,
 αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Τῶν καρποφορούντων,
 καὶ καλλιεργούων ἐν ταῖς ἀγίαις Ἐκκλησίαις καὶ μεμνημένων
 τῶν πενήτων. «Καὶ ὁὗς ἡμῖν, ἐκφωνεῖ ἐπὶ τέλους, ἐν ἐνὶ στό-
 ματι καὶ μὲν καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ
 μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων· τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν Θεοῦ, «ὁὗς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπί-
 γνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.» (Α΄. Τρομ. Β΄. 4.)· καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑ-
 πάρχει σωτηρία ἄνευ πίστεως εἰς τὸν ἐσταυρωμένον δι' ἡμᾶς
 Αὐτρωτὴν, ὁ Ἱερεὺς τελειώνει τὴν προσευχὴν διὰ τῆς Ἀπο-
 στολικῆς εὐχῆς· «Καὶ ἔσται τὰ ἔλεη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ
 Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν.»

Ὁ Διάκονος πάλιν ἐξέρχεται πρὸς τὸν λαόν, πάλιν ἐπανα-
 λαμβάνει τὰς δεήσεις, τὰς προσφερομένας μετὰ τὴν μεγάλην
 εἰσοδὸν, πρὸ πάντων προσκαλῶν τοὺς πιστοὺς, ἵνα μνημονεύ-
 σαντες πάντων τῶν ἁγίων, δεηθῶσι καὶ ὑπὲρ τῶν προσκομι-

σθέντων καὶ ἁγιασθέντων τιμίων δώρων, «ὅπως ὀφιλῶνθρωπος Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν αὐτοῦ θυσιαστήριον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν Θεῖαν χάριν, καὶ τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,» καὶ τελειώνει τὴν ἐκτενῆ, αἰτησάμενος τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἵνα ἑαυτοῦς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα. Τότε ὁ Πρεσβύτερος προετοιμάζει ἑαυτὸν τε καὶ τὸν λαὸν, πρὸς τὴν πλησιεστέραν ταύτην κοινωνίαν, διὰ τῆς θειοτέρας πασῶν τῶν προσευχῶν, τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς δοθείσης, ὅτε παρεκάλουν νὰ διδάξῃ αὐτοὺς νὰ προσεύχωνται, καὶ τῆς ἐκφραζούσης ἐν ὀλίγαις λέξεσι πάντα περὶ ὧν χρεωστῆι ὁ ἄνθρωπος, μετὰ υἱικῆς ἀγάπης νὰ παρακαλῇ ταπεινῶς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα. Διὸ, μετ' ἐξαισίας εὐλαθείας προσέρχεται πρὸς τὴν θεόπνευστον ταύτην δέησιν, ἐκφωνῶν· «Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως, τολυᾶν ἐπικαλεῖσθαι σέ, τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα, καὶ λέγειν·» οἱ δὲ πιστοὶ, πλήρεις οὐχὶ δουλικοῦ φόβου, ἀλλὰ υἱικῆς πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίας, τὸν ὀνομάσαντα ἑαυτὸν Πατέρα αὐτῶν, ἀναβοῶσι· «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου,» κ. τ. λ.

Πάλιν ὁ Ἱερεὺς στρέφεται πρὸς τὸν λαὸν ἐπευχόμενος τὴν εἰρήνην, (εἰρήνη πᾶσι) πρὸ αὐτῆς τῆς μεταλήψεως τῆς εἰρηνοποιῦ θυσίας, καὶ ὅτε ὁ λαὸς, προσκαλέσαντος τοῦ Διακόνου, κλίνει τὰς κεφαλὰς τῷ Κυρίῳ, εὐχαριστεῖ αὐτὸς τὸν ἀόρατον βασιλέα, διὰ τὰ πλήθη τῶν ἐλεῶν αὐτοῦ, παρακαλῶν ὅπως τὰ προκείμενα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν δωρήσεται κατὰ τὴν ἐκάστου ἰδίαν χρείαν· τοῖς πλέουσι νὰ σαμπλεύσῃ· τοῖς ὁδοιποροῦσι νὰ συνοδεύσῃ· τοῖς νοσοῦντας νὰ ἰάσῃ ὁ ἰατρὸς τῶν

ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, « γὰρ τι καὶ οἰκτιρμοὶς καὶ
φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ. »

Καὶ ὁ Διάκονος θεωρῶν τὸν Πρεσβύτερον, ἑτοιμον νὰ προ-
σέλθῃ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἁγίου μυστηρίου καὶ ἐκτείνοντα ἤδη
τὰς χεῖρας πρὸς τὸ θεῖον σῶμα, περιπτυσζόμενος πρότερον σταυ-
ροειδῶς τὸ ὠράριον, ὡς πτυσσουσιν οἱ Ἄγγελοι τὰς πτέρυγας
αὐτῶν ὅταν καλύπτωσι τὰ οὐράνια πρόσωπα ἐνώπιον τοῦ ἀ-
προσίτου φωτός τῆς Θεότητος, ἐκφωνεῖ πρὸς τὸν λαόν· « πρό-
σχωμεν » καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸ ἁγιαστήριον· ὁ δὲ Πρεσβύτερος
ἀνυψώσας πρὸς τὰ ἄνω τὴν θυσίαν τοῦ Γολγοθα, ὡς εἰς τὸ ὕψος
τοῦ σταυροῦ, ἐκφωνεῖ εἰς ἐπήκουον τῶν πιστῶν, « τὰ ἅγια τοῖς
ἁγίοις, » ἵνα πάντες συλλογισθῶσι, πόσον πρέπει νὰ ᾔκηκε ἁγιοί·
διὰ νὰ δεχθῶσι τὴν προκειμένην ἁγιότητα, πρὸς ὃ μετὰ κατα-
νύξεως καὶ συντετριμμένης καρδίας καὶ ὁμολογίας τῶν ἁμαρ-
τιῶν αὐτῶν, ἀποκρίνονται εἰς· « Ἅγιος, εἶς Κύριος, Ἰησοῦς
Χριστός, εἶς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, αἰὲν. »

Ὁ προσφέρων τὴν θυσίαν μετὰ φόβου καὶ εὐλαβείας, χωρί-
ζει αὐτὴν εἰς τέσσαρας μερίδας, λέγων· « Μελίζεται καὶ διαι-
μερίζεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος, καὶ μὴ διχορούμε-
νος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος, καὶ μηδέποτε διατεθώμενος, ἀλλὰ
τοὺς μετέχοντας ἁγιάζων. » καὶ, ἐμβαλλὼν μίαν μερίδα εἰς τὸ
ποτήριον, πρὸς ἔνωσιν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τοῦ μυστηρίου,
τοῦ σώματος μετὰ τοῦ αἵματος, φυλάττει τὰ δύο μερίδια αὐ-
τῆς πρὸς μετάληψιν τῶν κοσμικῶν, τὸ δὲ τρίτον διαίρει διὰ
τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ συλλειτουργοῦντος κοινωνίαν. Ἐπει-
τα μετ' εὐλαβείας ἐγγέει σταυροειδῶς τὸ ἀρκοῦντως ζεῶν ὕ-
δωρ εἰς τὸ ποτήριον πρὸς περισσοτέραν ὁμοιότητα τῆς θερ-
μότητος τοῦ αἵματος, τοῦ ἐκρέυσαντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μετὰ
τοῦ ὕδατος ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ Λυτρωτοῦ. Ὁ Διάκονος ἐπι-
τῆς ἐγχύσεως, λέγει· « Ζέσις πίστεως, πλήρης Πνεύματος Ἁ-
γίου, » καὶ προσέρχεται πρὸς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, παρακα-

λῶν τὸν Πρεσβύτερον νὰ μεταδώσῃ αὐτῷ τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀμφοτέρω, κλίνοντες τὰ κεφαλά ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ κρατοῦντες εἰς τὴν χεῖρα τὸ θεῖον σῶμα, προφερούσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐγκαρδίαν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν εἰς τὸν ἐσταυρωμένον «Πιστεύω Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι, ὃν πρῶτος εἰμι ἐγὼ» καὶ δέονται περὶ τῆς ἀρεστῆς πάντων τῶν περὶ κειμένων αὐτῶν, ἵνα γείνωσι κοινωνοὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου αὐτοῦ, οὐχὶ μετὰ φιλήματος τοῦ Ἰουδα, ἀλλὰ μετὰ πίστεως τοῦ ἁγίου, τοῦ ὁμολογήσαντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ «Μνησθήτι μου, Κύριε, ἐν τῇ βασίλειᾳ σου.» Καὶ ὁ Πρεσβύτερος μεταλαμβάνων τὸ σῶμα προσέρχεται εἰς τὸ ποτήριον καὶ μεταλαμβάνει πρῶτος αὐτοῦ, ἔπειτα μεταδίδωσι καὶ τῷ λαῷ τὸ τιμιόν καὶ ἅγιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἀρεσιν ἀμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.»

Ἐὰν δὲ ὧν Χριστιανοὶ βουλόμεσθινὰ μεταλάβουσι, τότε καὶ δι' αὐτοὺς δικαίηται ὁ Ἱερεὺς τὰς μαινάσας δύο μερίδας τοῦ ἁγίου ἱεροῦ, θεθίξων αὐτάς εἰς τὸ ποτήριον, ἐὰν δὲ μὴ ὑπάρχωσι, τότε θεθίξῃ αὐτοῦ μελισμῶ, καὶ κατόπιν καὶ ἀπᾶσας τὰς πρῶταρον ἐβληθείσας καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου δίσκου κειμένας λοιπὰς μερίδας, λεγομένων τῶν κατανοητικῶν ἀναστασιμῶν ὑμῶν «ἐνάστασιν Χριστοῦ θιασκάμενοι, προσκυνήσωμεν ἅγιον Κύριον Ἰησοῦν, τὸν μόνον ἀν μέρτητο· τὸν σταυρὸν σου Χριστέ προσκυνοῦμεν, καὶ τὴν ἁγίαν σου ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν· Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν, ἐκτός σου εἴλον οὐκ οἶδαμεν· ἰδοὺ γὰρ ἦλθες διὰ τοῦ σταυροῦ χαρὰ ἐν δλωτῷ κόσμῳ—«Φωτίξου, φωτίξου, ἡ νέα Ἱερουσαλὴμ, ἡ γὰρ δοξὰ Κυρίου ἐπὶ σὲ ἐνέταλλε!»—Ὁ Πίσχα τὸ μέγα καὶ ἱερώστατον Χριστέ, Ὁ σοφία καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις, δίδου

ἡμῖν ἐκτυπώτερον σοῦ μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς Ἐκτιλείας σου. » Δὲ τότε τοσοῦτον πολύσηλον καὶ σωτήριον τὸ Πνεῦμα τοῦτο καὶ τοσοῦτον ἀναπόρευκτον δὲ τὴν ἡμετέραν πνευματικὴν ζωὴν τὴν πρόσκιρνον καὶ τὴν αἰώνιον, ὥστε καὶ ἐκεῖ, ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σωτήρος, θέλει χρησιμεύσει ἡμῖν ὡς μυστηριώδους τροφῆς, καὶ τούτου ἕνεκα, μεθ' ὁπόσης πνευματικῆς δίψης, πρέπει νὰ ἐπιθυμῶμεν ταύτης ἐπὶ τῆς γῆς

Ὁ Πιστότερος δὲ ἢ ὁ Διάκονος βυθίζοντες ἔνδον τοῦ ποτηρίου τὰς μερίδας, τὰς διὰ τοῦ ζῶντος καὶ κεκοιμημένου ἐκβληθείσης, μνημονεύουσιν ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν αὐταὶ προτεφέρθησαν, ἐξόπλυνον, Κύριε, τὰς ἀμαρτίας τῶν ἐνταῦθα μνημονευθέντων, διὰ τοῦ τιμίου ἁίματος σου, τῶν προσευχῶν τῶν ἁγίων σου. » Ἐνταῦθα ὁρατῶς φαίνεται ἡ θεϊότης, τῆς ἁγιότητος, καὶ ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος τοῦ ὁρατοῦ κόσμου μετὰ τοῦ ἀοράτου· διότι αἱ ἀμαρτίαι τῶν μνημονευθέντων ἀποπλύνονται διὰ τοῦ αὐτοῦ λυτρωτικοῦ αἵματος, ὅπερ ἔχουσιν δι' ἡμᾶς· ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· οἱ δὲ ἄγιοι, ὧν ἡ μνήμη ἦν ἐνυμνή μετὰ τῆς μνήμης τῶν ζῶντων καὶ τῶν κεκοιμημένων ἐπὶ τῆς προτοκομιδῆς, μεμιττούσιν ὑπὲρ τῶν μνημονευθέντων διὰ τῶν προσευχῶν εἰς ἐχέγγυον τῆς οὐρανόθεν ἀγάπης, αὐτὰν καὶ εἰς μίμησιν τῆς ἀγάπης ἐκείνης, δι' ἣν ὁ πανάγαθος Θεὸς παρέδωκε τὸν μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ, διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπολεσθῆ, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

Τότε ἀνοίγονται τὸ ἔσχατον αἰῶσαι πύλαι, ὡς πύλαι τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς ἔτι μείζονα θρίαμβον· ὅτι δι' αὐτῶν ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης καὶ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ἵνα δώσῃ ἑαυτὸν εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς καὶ διὰ τὸσούτης φιλανθρωπίας μετ' αὐτῶν κοινωνίας ἀναβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν οἶλον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἔνθα προητοίμασεν αὐτοῖς πολλὰς μονάς. Ὁ δὲ

Διάκονος ἔχων ἐν χερσὶ τὸ ποιτήριον τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος ἐμφανίζεται εἰς τὰς ὥρας βασιλικὰς πύλας, καὶ λέγει μεγαλοφώνως πρὸς ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν· «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε.» Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἅπασα ἡ Ἐκκλησία συνήθως προσήρχετο εἰς τὴν ἀγίαν μετάληψιν, τοὺς δὲ μὴ προσερχομένους ἠρώτων ὁποῖόν τι ἦν τὸ αἷτιον τῆς τοιαύτης αὐτῶν ψυχρότητος πρὸς τὸν οὐράνιον ἄρτον, τὸν πεμφθέντα πρὸς αὐτοὺς εἰς αἰώνιον ζωὴν, ὅταν καθ' ἑκάστην δέωνται οὗτοι περὶ τοῦ ἐπιουσιου ἄρτου, διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς προσκαίρου; Οἱ πιστοὶ προὔπνυοντες τὸν Κύριον αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς νέας Ἱερουσαλήμ, ἀναβοῶσι πρὸς αὐτόν, ὡς ποτε οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων εἰς τὰς πύλας τῆς παλαιᾶς· «Ὑβλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου!» ἀλλ' ἔτι μετὰ μείζονος καθαρότητος, διότι δὲν ὀνομάζουσι πλέον αὐτόν υἱὸν τοῦ Δαυὶδ, ἀλλὰ Θεόν, «Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν» καὶ οἱ προετοιμασθέντες διάνηστείης καὶ προσευχῆς πρὸς μετάληψιν αὐτοῦ προσερχονται εὐλιθῶς, μετὰ σταθερᾶς ὁμολογίης τῆς Θεότητος αὐτοῦ καὶ μετὰ θερμῆς πίστεως τοῦ ἐμφρονος ληστοῦ, πρώτου κληρονόμου τοῦ πασχαλίου. Οἱ δὲ χοροὶ ψάλλουσιν εἰς καταρτισμὸν «σῶμα Χριστοῦ μεταλάβετε, πηγῆς ἀθανάτου γεύσασθε· ἀλληλοῦ-⁽¹⁾ϊα» καὶ, ἀκούσαντες τὴν εὐλογίαν τοῦ Πρεσβυτέρου· «σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου,» μεγαλοφώνως ὁμολογοῦσι τὴν δι' αὐτῶν εὑρεθεῖσαν σωτηρίαν· «εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὔρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν.»

Ἄφου πλέον, διὰ τῆς προσενεχθείσης Θυσίης καὶ τῆς κοινωγίας τῶν πιστῶν ἐπληρώθη ἐνώπιον ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας

(1) ἀλληλοῦϊα σημεῖναι αἰνεῖτε τὸν Κύριον.

τὸ μυστήριον τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους οἰκονομίας τοῦ Κυρίου, ὁ Πρεσβύτερος, ἐπιστρέφων πρὸς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ὁμολογεῖ καὶ τὴν οὐράνιον αὐτοῦ ἀνύψωσιν πρὸς τὸν Πατέρα, λέγων ἀψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου·» καὶ ὡς περ σημειῶν τὴν ἀνύψωσιν ταύτην, τίθησι τὸν κενωθέντα ἅγιον δίσκον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διακόνου, ὅστις δεικνύων αὐτὸν τῷ λαῷ εἰς τὰς ὠραίας πύλας, οὐδὲν λέγων, ἀποτίθησιν αὐτὸν εἰς τὴν πρόθεσιν ἢ θυσιαστήριον. Αὐτὸς δὲ ὁ Πρεσβύτερος, λαβὼν τὸ ἅγιον ποτήριον, πλήρης ἔτι τῶν ἁγίων δώρων, προφέρει παρὰ τῆς ἁγίας τραπέζης «Εὐλόγητός ὁ Θεὸς ἡμῶν» καὶ ἐπιτιθεῖται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, «Πάντωντε, νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,» εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι ὁ Κύριος ὑπεσχέθη εἶναι μεθ' ἡμῶν, πάσας τὰς ἡμέρας, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἐντεῦθεν τὸ ἅγιον ποτήριον μεταφέρεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἔνθα αὐτὸς ὁ Ἱερεὺς, ἢ ὁ Διάκονος, μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς Λειτουργίας, καταλίπει εὐλαβῶς τὰ ἅγια δώρα, ἵνα μηδὲν μείνη ἐκ τῆς προσενεχθείσης θυσίας.

Ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐμφάνισεως εἰς τὰς ὠραίας πύλας τῶν ἁγίων δώρων οἱ χοροὶ προσαγορεύουσιν αὐτὰ διὰ τῶν ψαλμοῦν τοῦ Προφητάνακτος· Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεώς σου, Κύριε, ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Ἀλληλουῖα. (1) (ψαλμ. Ο'. στιχ. 8.)

Ἐξέρχεται καὶ αὖθις ὁ Διάκονος πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει «ὄρθοι μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων καὶ ζωοποιῶν, φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, ἀ-

(1) Ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς ὀρθοδόξου Ῥωσσίας ὁ στίχος οὗτος λέγεται ὡς ἑξῆς· Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεώς σου Κύριε ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου, διατήρησον ἡμᾶς ἐν τῇ ἀγιωσύνῃ σου, ὅπως διδασκώμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν δικαιοσύνην σου. Ἀλληλουῖα· Σ. τοῦ Μ.

Ξίως εὐχριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμέριν πύκταν τελείαν, ἄριον, εἰρημικὴν καὶ ἀναμάρτητον κίτητάμενοι, ἑαυτοῦ, καὶ ἀλλήλων καὶ πύκταν τὴν ζῶσιν ἡμῶν Χριστῷ ὡς ἡμεῖς περὶ ὧν λέγει·

Τότε ὁ Ἰερεὺς, ἀναπεμπὼν τὴν δόξαν τῷ ἐν Τριχῶδι Ὁ θῷ, σταυρόναι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ἀντιμύνησιον ἢ εἰλητόν, τὸ ἕως τότε ἐξηλωμένον ἐπὶ τῆς ἀριστερῆς τραπέζης, πρὸς τέλει ἐπ' αὐτοῦ τοῦ εἰ. ἀναμάρτου θυσίας. Ἐπειτα ἐξέρχεται εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας διὰ να εἴπῃ τὴν ὀπιτημάδων καὶ ἰπολυτήριον εὐχλὴν, ἐκφρονῶν πρῶτον « ἐν εἰρήνῃ προέλωμεν » ἕπειτα δὲ καὶ ἐκλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε, σώσον τὸν λαόν σου, τὸ πλῆρες τῆς Ἐκκλησίας σου φύλαξον. Ἀγιάσον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· καὶ μὴ ἐλαττωθῆτε ἡμεῖς τοὺς ἐλπίζοντάς ἐπὶ σέ. Βίβησιν τῷ λόγῳ σου δόξα, ὅτι πᾶσα ὁδὸς ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων.

Ἀκολουθεῖτε εἰς περιπέτειας τοῦ Πρεσβυτέρου, οἱ χοροὶ ἀναβοῶντες « εἰς τὸ δόξα Κυρίῳ ἐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος· » ὁ δὲ ἀναγκνώτης ἀναγκνῶται μετ' εὐλαθείας τὸ ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ. Εὐλογοῦ τὸν Κύριον ἐν παντί καιρῷ. Ὁ ψαλμὸς οὗτος εἰσιὼς διδασχὴ πρὸς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν· εἰς τὴν θύραν πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπὶς· « ἐξεζήτησα τὸν Κύριον καὶ ἐπήκουσέ μου, ἀνακραεῖ δὲ Δαυὶδ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρύτατό με. Προσέθετε πρὸς αὐτόν, καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ κατισχυθῆ. Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν, ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν. Παρευχεται Ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς. Γεύσθητε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος· μακάριος ὁ ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν. Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπαίνασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντός ἀγαθοῦ. Δότε τέκνα, ἐξακολουθεῖ πατρικῶς ὁ Προφητᾶναξ, ἀκούσατέ

μου, φόβον Κυρίου διδάξο ὑμᾶς. Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζῶν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς; Παῦσον τὴν γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ τὰ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δολον. Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ διώξον αὐτήν· διότι ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς λέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακὰ, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.—Ἐγγύς Κύριος τοῖς συντετραμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει. Πολλὰ αἰθλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πατῶν αὐτῶν βύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὅσα αὐτῶν· ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται· Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός, καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον πλημμελήσουσι. Αὐτρώσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν.» (ψαλμ. ΔΓ΄.)

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ παραινετικοῦ ψαλμοῦ, ὁ Πεισδύτερος ἀναβοήσας πρὸς Χριστὸν τὸν Θεόν, τὸ πλήρωμα ὅλου τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, τὸν πληρώσαντα ἐφ' ἡμῶν πᾶσαν τὴν τοῦ Πατρὸς οἰκονομίαν, ἐκφωνεῖ χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλάνθρωσίᾳ, εὐογίαν τοῦ Κυρίου ἐφ' ἅπαντας τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ, μετὰ βραχέων ὁ ξιλογίαν, ἀπολύει τὸν λαὸν πλήρη θάρρους καὶ ἐλπίδος, ὅτι ὁ Χριστός, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν εὐχαίς καὶ ἰκεσίαις τῆς παναχράντου μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἀγίων, ἐλεήσει καὶ σώσει ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Τοιαύτη ἡ κατανοητικὴ ὁμοῦ δὲ καὶ φρικτὴ τέλεσις τῆς ἀναιμάκτου θυσίας τοῦ Χριστοῦ, περιλαμβάνουσα ἐν αὐτῇ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἐπὶ γῆς λυτρωτικὴν ζωὴν· εἶναι δὲ σπουδαιότατον εἰς ἡμᾶς, τοὺς προτεκκλημένους εἰς συμμετοχὴν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, νὰ γείνωμεν συμμετοχοὶ καὶ τοῦ μυστηριώδους θεάματος τῶν, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν τε καὶ ἅπαντος τοῦ κόσμου, σωτηρίων αὐτοῦ παθῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

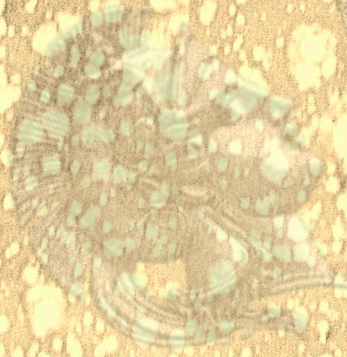

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000021034

AKADHIMIA

UNIVERSITY OF
SOUTH ALABAMA